

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Grammar. 147^a

650 87

VERHANDELING
OVER DE
INTERPUNCTIE:

BEHELZENDE EEN ZEER GELEIDELIJK ONDER-
RIGT AANGAANDE DE GRONDEN EN HET GE-
BRUIK DEZER HOOGSTNUTTIGE WETEN-
SCHAP, EN OPGEHELDERD DOOR EENE
MENIGTE VOORBEELDEN;

Naar het Fransch van den Hoogel. Heere

E. A. LEQUIEN,

Profesfor in de Grammatica, &c. &c. &c., te Parijs,

TWEEDE UITGAVE:

DOCH, MET VERMIJDING VAN HET FRANSCH
TAALËIGEN, OPZETTELIJK TEN GEBRUIKE
VAN DEN NEDERLANDER GESCHIKT.

Door J. J. PERK, te Hilversum.

TE AMSTERDAM, BIJ
W. BRAVE,
Op den Nieuwendijk, bij de Ramskooi.

1819.

VOORBERIGT,

VAN DEN

VERTALER.

Meer dan eens zag ik, door mannen van naam en roemwaardige voorstanders in het gebied der Letteren, den wensch geuit: dat 'er toch ook, in onze taal, eens iets mogt worden geleyerd, ~~opzettelijk~~ handelende over de zeer hoogstnuttige wetenschap der Interpunctie, of Behoorlijke plaatsing der algemeen aangenomene Schrijf- en Leesteecken. Natuurlijk vereënidde ik mij gaarne met hen in dien wensch, daar de genoemde Wetenschap van zoo onberekenbaar veel belang is in het wél-schrijven en wél-lezen; ja, zelfs volstrekt noodig om hetgeen men leest behoorlijk te verstaan; en, van den

* 2

kant

IV V O O R B E R I G T ,

kant des fchrijvers, om zich behoorlijk te doen verftaan; () — doch zonder nog in het allermint derzelver vervulling te kunnen voorzien, tot dat, mij onlangs het volgende Werkje van Profefor LEQUIEN, eenen zeer beroemden Franschen Grammaticus, in handen kwam, en ik, daartoe daarenboven dringend aangemoedigd door algemeen geaccréditeerde en bij mij hooggefchatte Lettervrienden, te rade werd de overbrenging daarvan in onze moedertaal, en het appropriëren der in hetzelfde aangevoerde voorbeelden voor Nederlanders, in alle nederigheid op mij te nemen.*

Allezins volledig noeme ik het oorspronkelijke Werkje niet: het tegendeel zal, zoo
ik

() Hoe menige plaats toch, zelfs bij beroemde Schrijvers, is volftrekt dubbelzinnig, en kan slechts uit het verband, en waar dit ons dan nog in het onzekere laat, alleen uit de wijze van Interpunctie verftaan worden.*

ik geloof, uit sommige, aan den voet der bladzijden geplaatste Noten overtuigend blijken; en ik heb bij lange na niet eens al die aanmerkingen op hetzelfde willen maken, welke ik, zonder nog te vitten, op hetzelfde wel had kunnen maken; ten einde, vooreerst, niet al te uitvoerig te worden; noch, ten andere, den Lezer, door een legio van aantekeningen, telkens en zonder genoegzame redenen, optehouden, of althans te zeer te vermoeijen: daar ik deze studie, hoe nuttig ook op zichzelf, daartoe te droog en te afgetrokken vond. Hetgeen ~~naar mijn~~ inzien, noodzakelijk tot dit Werkje toegevoegd moest worden, heb ik daar toegevoegd, en men kan uit hetzelfde, zelfs zoo als het daar ligt, ligtelijk althans zóoveel aangaande deszelfs onderwerp leeren, als men voor het dagelijksch gebruik, zoo ten opzichte van het behoorlijk schrijven als lezen, maar benoodigd is.

Daarenboven bestaat, ook te dezen opzichte, zelfs onder welonderwezene Auteurs, nog

VI V O O R B E R I G T ,

al eenige vrijheid. Ik meene (onder verbetering) de Interpunctie wel, in zeker derde te mogen vergelijken met onze menschelijke kleeding. Een Hoed, of Muts, bij voorbeeld, kan, wil men den naam hebben van welgekleed te zijn, nimmer schoeisel, noch schoeisel immer hoofddeksel worden: doch wil men, voor het overige, zich in linnen, of wollen, of zijde, of tuschenstoffen kleden, en zóó of zóó gefatsoeneerd, het is altemaal goed; dat is: wel niet volstrekt onberispelijk; maar, echter, voldoende voor het oogmerk van den drager, en vrij onverschillig voor anderen, buiten hem: zóó ook ten opzichte der Interpunctie. Aangaande sommige teekenen, op sommige plaatsen, is onder deskundigen volstrekt geene kwestie; bij voorbeeld: achter eenen wezenlijken uitroep plaatst ieder, slechts min of meer naauwkeurig, Schrijver een uitroepings- of verwonderings-teeken; achter eene eigenlijke vraag een vraag-teeken, en aan het einde van het geheele stuk,

het

VAN DEN VERTALER. VII

het moge dan langer of korter zijn, eene slotpunt. Te dezen opzichte zijn de regelen algemeen en alomte aangenomen en in gebruik; maar ten opzichte van andere, en tusfchenteekenen kunnen onderscheidene, waarlijk goede en genoegzaam naauwkeurige Auteurs onderling aanmerkelijk verschillen, en echter ieder voor zich zelyen, bij den goedwilligen Lezer, onberispelijk blijven. Hoe zeer onderscheiden is niet, bij voorbeeld, het gebruik der komma en kommapunt; der laatstgenoemde en der dubbele- en slotpunt. ~~zij~~ verschillende goede ~~Schryvers~~, in dezelve gevallen; daar de eene zich meer van deze, en de andere van gene, bedient, al naar hunne onderscheidene wijze van beredeneren der vastgestelde regelen, en de verschillende beoordeeling van hun geschrift: om nu niet te spreken van den verschillenden graad hunner interpunctuaire kennis, of naauwkeurigheid; hoe aanmerkelijk milder is ook niet, daarenboven,

VIII V O O R B E R I G T ,

de eene dan de andere in het gebruik der interpunctieteekenen, zonder dat noch de eene nog de andere noch met reden gezegd kan worden tegen de leer in kwestie te zondigen; en beide inderdaad even goed verstaan worden: en van daar dat in het oog loopend verschil tusfchen dezzer en gener punctuatie van dezelfde werken of plaatsfen, waarover Patroon, in zijn straks volgend Voorberigt, zich zoo uitbundig verwondert; doch hetwelk, alles behoorlijk overzien en in aanmerking genomen, mijns erachtens, zooveel verwondering niet verdient. Het verschil moest zeker, waar op alles voldoende en algemeen aangenomene regelen zijn vastgesteld, gelijk ten opzigte der Interpunctie het geval is, eigenlijk zoo groot niet wezen; doch, daar de wijze van denken en fchrijven, bij de respectieve millioenen denkers en fchrijvers, zoo tot in het oneindige verschildt, en hiernaar dan ook, vaak, hunne punctuatie uitvalt, ziet,

ziet, zelfs de allerfijnstgeslepene Censor, liever een aantal kleine fouten door de vingers, om zich slechts tot de groote en algemeen wraakbare te bepalen, dan onophoudelijk te wikken en te wegen, te schiften, te berispen en aantehalen, of te verbeteren, en alzoo voor zijne eigene lezers rijkelijk lastig te worden.

Men kan ook, in het stuk der Interpunctie, door al te zeer te snipperen zoo wel te veel, als, omgekeerd, te weinig doen. In het éerstgenomde geval, toch, worden honderden van teekenen volstrekt niet in acht genomen, en dus geheel overtollig, ja zelfs hinderlijk: gelijk, in het andere, de ware bedoeling des Schrijvers vaak raadselachtig blijft. De beste basis dien men zich in dezen kiezen kan, eenmaal behoorlijk aangaande de kracht en beduidenis van ieder teeken onderligt zijnde, is: Verstaanbaarheid. In be-

x V O O R B E R I G T ,

denkelijke gevallen raadplege men dus slechts zijn eigen gevoel; beproeve men slechts, met op welke eene wijze zijn geschrevene te lezen, en door bij welke woorden korter of langer te rusten, men voor anderen zijne meening het duidelijkst maken kan, en men zal alsdan voorzeker met zijne Interpunctie spoedig gereed, en zelfs voor Argus-oogen onberispelijk zijn.

En dat hiertoe ook deze Hollandsche vertaling het hare overvloedig bij moge dragen, en dezelve, door Heeren Recensenten en partikuliere Lezers, gezamenlijk uitmakende het zeer geëerd Publiek, met alle mogelijke goedwilligheid en teederheid, en als een pasgeboren wicht, ontvangen en behandeld moge worden, is de hartenwensch van den

V E R T A L E R .

Hilversum,
1. Maart, 1819.

VOORBERIGT.

VAN DEN

SCHRIJVER.

Honderd menschen, welke zelfs in honderd verschillende werken de Grammatica bestudeerd hebben, zullen, bij voorbeeld, allen het Bijvoeglijk- met het zelfstandig Naamwoord, — het Werkwoord met deszelfs Onderwerp, — het Deelwoord met deszelfs Beheersching in overeenstemming brengen; maar diezelfde honderd menschen, in ééne en dezelfde Verhandeling de Interpunctie geleerd hebbende, zullen voorzeker geen dozijn bladzijden achteréén op dezelfde wijze punctueren: dit, zoude men zeggen, is bijna onmogelijk. —

Me-

XII V O O R B E R I G T ,

Menigmaalen geraadpleegd zijnde over de beste middelen om tot eene goede Interpunctie te geraken, heb ik steeds, na vooraf eenige algemeene denkbeelden daaromtrent gegeven te hebben, en gelijk men in meest alle Grammaticale Werken aantreft — het oplettend lezen onzer beste Schrijvers aangeraaden; maar, reeds sinds lange heb ik moeten erkennen dat het bijna onmogelijk is de Punctuatie uit het meerendeel der gedrukte Werken te leeren; en ik zal dadelijk hiervan eenige proeven geven.

1. *In zeker Werk, betiteld: Morceaux choisis de Buffon, heb ik gelezen zijne Inweêrede bij de Fransche Academie; en ik heb dezelfde Redevoering ook in het Eerste Deel der Leçons de Littérature & de Morale, de M. M. Noël & Delaplace, gelezen, en heb tweeënzeventig plaatsen verschillend gepunctueerd gevonden in twaalf kleine bladzijden druks.*

2. *Ik*

2. Ik heb de vier eerste alinea, of nieuwe regels, der Lijkrede op wijlen den Prins van Condé, door Bosfuet, gelezen in de uitgave van M. Didot, en ik dezelve ook in die van M. Renouard gelezen, en heb negentig plaatsen verschillend geteekend gevonden.

De beste der gezegde twee Interpunctiën is nog niet zonder gebreken, maar zeker is de eene beter dan de andere.

3. Ik heb het Eerste Boek van den Télémachus, in de stéréotijpe uitgave van M. Didot, (te naasten bij vijftien kleine bladzijden druks,) vergeleken met hetzelfde Boek in de uitgave van 1775, Twee Deelen in 12mo., en heb honderddrieënzeventig zinsneden, of gedeelten derzelve, verschillend gepunctueerd gevonden.

4. Ik

XIV V O O R B E R I G T ,

4. Ik heb ditzelfde Eerste Boek van den *Télémachus*, in de uitgave van M. Bosfan-ge, één Deel in 12mo., vergeleken met den *stéréotijpen druk* van M. Didot, en heb tweehonderd zinsneden, of gedeelten der-zelve, verschillend geteekend gevonden.

Uit hoofde van deze onderlinge vergelij-king, zou men wel haast gelooven dat de twee uitgaven in 12mo. bijna op dezelfde wijze gepunctueerd zoude moeten zijn, daar de interpunctie van het Eerste Boek der ge-zegde twee uitgaven, vergeleken zijnde met die van het Eerste Boek van den *stéréotijpen druk* van M. Didot, derzelyer verschil bij-na gelijk is; — doch, desnietteenstaande, heb ik, na de genoemde twee uitgaven in 12mo. tegen malkander vergeleken te hebben, in hetzelfde Eerste Boek honderddrieënze-ventig plaatsen verschillend geteekend gevon-
den:

den: — en men kan dus wel verzekeren, dat, indien dat meergenoemde Eerste Boek van den *Télémachus* ongepunctueerd aan tien onderscheidene, maar even zeer onderwezene, personen ter punctuatie gegeven wierde, men geen twee Exemplaren volmaakt eveneens gepunctueerd terug bekomen zoude.

Ten bewijze hiervan wil ik nog een der schoonste stukken van Buffon, en hetwelk bij gevolg ook een der schoonste Fransche Proza-stukken is, hier aanvoeren te weten: de eerste alinea der Natuurlijke Historie van het Paard. Ik zal het genoemde stuk hier zonder eenig interpunctieteecken aankalen, en vervolgens opgeven, die, welke ik in negen onderscheidene uitgaven gevonden heb. Zie hier hetzelfde:

„ LE CHEVAL. (*)

„ *La plus noble conquête que l'homme ait*
 „ *jamais faite est celle de ce fier et fou-*
 „ *gueux animal qui partage avec lui les*
 „ *fatigues de la guerre et la gloire des*
 „ *combats aussi intrépide que son maître le*
 „ *cheval voit le péril & l'affronte il se*
 „ *fait au bruit des armes il l'aime il le*
 „ *cherche & s'anime de la même ardeur il*
 „ *partage aussi ses plaisirs à la chasse aux*
 „ *tournois à la course il brille il étincelle*
 „ *mais docile autant que courageux il ne se*
 „ *lais-*

(*) Ik heb, natuurlijk, dit stuk, ten einde aan het oogmerk des Schrijvers met hetzelfde te beantwoorden, hier onvertaald moeten laten: doch, ten behoeve mijner met de Fransche taal onbekende Lezers, deszelfs Nederlandschen zin onmiddelijk doen volgen.

VERTALER.

„ laisse point emporter à son feu il fait
 „ réprimer ses mouvements nonseulement il
 „ fléchit sous la main de celui qui le guide
 „ mais il semble consulter ses desirs &
 „ obéissant toujours aux impressions, qu'il en
 „ reçoit il se précipite se modère ou s'arrête
 „ & n'agit que pour y satisfaire c'est une
 „ créature qui renonce à son être pour
 „ n'exister que par la volonté d'un autre
 „ qui sait même la prévenir qui par la
 „ promptitude & la précision de ses mouve-
 „ ments l'exprime & l'exécute qui sent au-
 „ tant qu'on le desire & ne rend qu'au-
 „ tant qu'on veut qui se livrant sans ré-
 „ serve ne se refuse à rien sert de toutes
 „ ses forces s'exède & même meurt pour
 „ mieux obéir."

(HET PAARD.

„ De schoonste verovering, door den
 „ mensch immer gedaan, is die op het
 „ * * * Paard;

XVIII V O O R B E R I G T,

„ Paard; dat fier en moedig dier, vol
„ vuur en leven, hetwelk en de vermoeije-
„ nisfen en den roem van den krijg gelij-
„ kelijk met hem deelt. Even omverschrok-
„ ken als zijn Ruiter, ziet en trotseert
„ hij het gevaar. Hij laat zich aan het
„ geraas der wapenen gewennen; hij bemint
„ het, en tracht naar hetzelfde, en wordt
„ met denzelfden ijver als zijn Meester
„ daardoor aangedaan. Met dezen deelt
„ hij ook de vermaken der jagt, en der
„ steek- en renspelen. Levendig van aard-
„ en met vonkelende oogen, maar, even ge-
„ dwee als moedig, laat hij zich door zijn
„ vuur geenszins te verre vervoeren en weet
„ hij zijne driften te beteugelen. Niet al-
„ leen schikt hij zich gewillig naar de hand
„ desgenen die hem geleidt, maar schijnt
„ hij, daarenboven, diens wil te raadple-
„ gen; en, altoos gehoorzaam aan den wenk
„ dien deze hem geeft, overijlt of matigt
„ hij

„ hij zich , of staat hij stil ; en is hij 'er
 „ slechts op bedacht om aan dezen genoeg
 „ te geven. Hij is een schepsel , hetwelk zijn
 „ wezen , als 't ware , verzaakt , om slechts
 „ door den wil van eenen anderen te bestaan ;
 „ die dezen zelfs weet voortekomen , en door
 „ de vaardigheid en juistheid zijner bewe-
 „ gingen duidelijk aan den dag legt , en ook
 „ dadelijk volvoert ; een schepsel , hetwelk
 „ zoo sijn gevoelt als men slechts zoude
 „ kunnen wenschen , en ook niet meerder
 „ doet dan men wil dat het doen zal : het-
 „ welk , zonder eenig uitbeding zich aan
 „ zijnen bestuurder wijdende , nimmer zijne
 „ diensten weigert , maar steeds al zijne
 „ krachten tot dezelve inspant ; die krach-
 „ ten zelfs dikwijls overschreedt ; ja ! dat
 „ meer is , zich , vaak , aan den dood over-
 „ geeft om slechts te beter te gehoor-
 „ zamen ! ”)

xx V O O R B E R I G T,

Dit schoone stuk, hetwelk zelfs geene interpunctie noodig heeft om zonder moeite en met vermaak gelezen te worden, schijnt, juist daardoor, ook zeer gemakkelijk te punctuëren te zijn; doch, desnietteenstaande heb ik, in negen verschillende uitgaven, ook negen verschillende interpunctiën van hetzelfde gevonden.

Ik geloof hier voor mijn oogmerk genoegzaam te zullen zijn, dezelve in negen bijzondere regels optegeven, zonder verpligt te zijn het bewuste stuk zelven negenmaal te doen drukken.

1. *In de Uitgave in 4to. der Koninklijke drukkerij, 1753, bevond dezelve zich aldus:*

„„„„„„„„ ; ; „„„ ; „„„ ;
„„„„„„„„ •

2. *In*

Van waar toch al dat verschil, dan uit de verschillende huizen waar de genoemde werken gedrukt zijn geworden? Ieder drukker heeft zijn Corrector, en, zooveel Correctoren, zooveel verschillende spellingen () en interpunctiën. Men kan zelfs zeker zijn, dat hetzelfde werk, tweemaal bij denzelfden Drukker gedrukt, en door denzelfden Corrector gelezen, geen tweemaal dezelfde interpunctie hebben zal, ten zij de Zetter, de tweede maal, opzettelijk en ten allerzorgvuldigste de interpunctie der eerste uitgave volge. (†) —*

Om

(*) Over deze ongelijkheid, in *spelling* althans, hebben wij Nederlanders, thans, dank zij den lofselijken arbeid der Heeren SIEGENBEEK en WEILAND! C. S., zoo zeer niet meer te klagen.

VERT.

(†) En dit is juist eên gevolg van de, waarlijk in dezen bestaande, *vrijheid*, van welke ik in mijn voorberigt breeder heb gesproken; gelijk ook van de *veranderlijkheid* der menschelijke *denkwijze*.

VERT.

XXIV V O O R B E R I G T,

Om tot eene goede interpunctie te geraken, is, mijns inziens, niets beter, dan oplettend zulke zinsneden, of volzinnen, te bestuderen, als waaryan de interpunctie volstrekt niet twijfelachtig is; welke niemand anders dan alzoo zou kunnen punctuëren, zonder eene volslagene onkunde, aangaande het gebruik der interpunctieteekenen, aan den dag te leggen;— en men zal reeds merkelyk gevorderd zijn, indien men het, in eene rede, vooreerst slechts zoo verre gebragt hebbe, dat men al zulke plaatsen, op welke de algemeene regelen der Interpunctie onmiddellijke betrekking hebben, naauwkeurig en naar eisch wete te punctuëren; terwijl dan, voorts, het gebruik het nog ontbrekende ligtelyk leeren zal.

Het is eene verzameling van Voorbeelden van dien aard, welke ik in het volgend Werkje heb willen geven; en ik wensch dat hetzelfde als zoodanig dan ook eenige nuttigheid moge hebben.

VER-

VERHANDELING, OVER DE INTERPUNCTIE.

I N L E I D I N G.

De Interpunctie is die kunst, of wetenschap, door welke men, in het schrijven, bij zekere algemeen aangenomen teekenen, de evenredigheid der rustingen aanwijst, welke men in het lezen van dat geschrevene te houden hebbe. (*).

De

(*) Mijns crachtens had deze beschrijving der Interpunctie *merkelijk ruimer van omvang* moeten zijn, en in dezelve begrepen worden niet maar alleen de teekenen van *rust*, in het schrijven en lezen waarte-

ne-

A

De Teekenen der Interpunctie zijn:

1. De *komma* (,), de allerminste der rustingen in het lezen aanduidende;

2. De

nemen, maar ook die van alle merkbare *verandering van toon, verkorting*, enz.; den geöefenden schrijver en lezer bekend; en welke aanmerking de Auteur der bovenstaande Verhandeling zelf reeds, stilzwijgend, schijnt te billijken, door tot de opgegevene *Rustteekenen* ook te betrekken de *Vraag- en Verwondering- of Uitroopteekenen*; gelijk ook de *Bindstreep*, in die relatie, namelijk, tot welke hij deze laatste vervolgens brengt; te weten: als dienende om in zamenfraken enz. de lastige herhalingen: „*Hij zeide*,” „*Zij zeide*,” enz., te vermijden; — gelijk ook nog, in den verderen loop dezer Verhandeling, door zijne aanmerkingen over de *Eigennamen*, in *spraakwending* gebezigd; de *Dubbels-komma* (,,), bij *aanhalingen*; de *Teksthaakjes* [], bij *tuschenredenen*, enz.: geene van welke toch, op zich zelve, gelijk de overige door zijn Ed. opgegevene teekenen, eenige *kwantiteit van rust* aanwijst, maar eerder eene *verandering van toon* (overeenkomstig mijne aanmerking bij

2. De *komma-punt* (;), welke eene eenigzins langer rust aanwijst dan de komma alleen;
 3. De *dubbele-punt* (:), eene nog eenigzins langere rust dan de koma-punt aanduidende;
 4. De *slot-punt* (.), welke eene langere rust dan een der voorgaande teekenen gebiedt;
 5. Het *vraagteeken* (?);
 6. Het *verwondering- of uitroep-teeken* (!);
 7. Het
-

bij den aanvang dezer Noot,) en welker korter of langer rustverëischte enkel uit de woorden welke zij onmiddelijk volgen, of wel uit den geheelen *zamenhang* der onmiddelijk voorgaande phrase of période, moet worden opgemaakt. Doch, hierover nog eenigzins nader aan het *slot* der bovenstaande Verhandeling.

VERTALER.

A 2

7. Het *opfchorting-* of *uitlatingteeken* (.....) en

8. De *bindstreep* (-). (*)

EER.

(*) Bij deze voegt de Schrijver ook nog, naderhand, gelijk in de vorenstaande noot reeds gedeeltelijk, in 't voorbijgaan, gezegd is, de *Verkortingstip* (.), bij het bezigen van slechts een of eenige weinige letteren voor een geheel woord, hoe lang dit ook zijn moge; de *Dubbele-komma* (,,), bij *aanhalingen*; de *Teksthaakjes* [] of (), bij *tusfchenredenen*; de *Alinea*, of *Nieuwe regel*, bij eenen *geheel nieuwen volzin*; en waarbij zijn Hooggel. ook nog wel een woordje had mogen voegen over het gebruik der *Kapitale* letteren; welke aan het begin van alle stukken, aan het hoofd van alle Eigennamen van personen of plaatfen, of van *hoofdonderwerpen*; bij den aanvang van iedere Alinea; en, in het algemeen, steeds na het bezigen der *slotpunt*, voor het eerstvolgende woord — verëischt worden.

VERT.

EERSTE HOOFDSTUK.

VAN DE KOMMA.

De *komma* is dat teeken hetwelk de allerkortste rust in het lezen aanwijst. (1) Men gebruikt dezelve om al de aan malkander gelijke deelen eener zelfde phrase van malkander te scheiden; te weten, wanneer 'er meer dan twee bij malkander zijn, en geen derzelve in ondergeschikte deelen ingedeeld zij.

De

(1) *Wanneer ik zeg: „de allerkortste rust”, dan versta ik daaronder de allerkortste der aangeduide rustingen; want men moet, in het lezen, onderscheidene rustingen in acht nemen, welke niet door teekenen zijn aangewezen, omdat dezelve korter zijn dan die der komma; dezelve worden gewoonlijk halve rustingen genoemd.*

V O O R B E E L D.

„ *Reeds beefde | de verlegen en in zijn plan
verijdelde vijand | in zijne legerplaats. Reeds*

A 3

ver-

De aan malkander gelijke deelen eener phrase zijn gemeenlijk verscheiden bijvoegelijke naamwoorden die tot hetzelfde zelfstandige naamwoord —, verscheiden onderwerpen, of beheerschingen, die tot hetzelfde werkwoord, of werkwoorden die tot hetzelfde onderwerp in betrekking staan; enz.

EERSTE ARTIKEL.

Men gebruikt de komma om verscheiden Bijvoegelijke naamwoorden die tot hetzelfde Zelf-

verhief de adelaar, wiens stoute vlugt in den eersten opslag ons zoo zeer verontrust had, zich van de aarde, ten einde | in het gebergte de 4de zich aan ons oog te onttrekken."

FLÈCHIER.

Onverminderd de door de komma aangeduide geheele —, zijn in het bovenstaande voorbeeld ook nog vier halve rustingen, door vier staande streepjes (aldus: | | | |) aangewezen.

Zelfftandig naamwoord, of Eigenschappen die tot hetzelfde Voorwerp behooren, van mekander te fcheiden.

V O O R B E E L D E N .

1. „ Wij treffen hier *drooge, vochtige, warme, koude, hechte en broze* (1) **V O O R W E R P E N** (2) aan, alle *ondereen vermengd,*
en

(1) *Wanneer, van de twee onmiddelijk een zelfftandig naamwoord voorafgaande bijvoegelijke naamwoorden, het laafte op het daaropvolgend zelfftandig naamwoord geene nadere betrekking heeft dan het eerfte, zoo worden dezelve niet alleen door het voegwoordje: „ en” verbonden, maar ook door geene komma gefcheiden.*

V E R T .

(2) *In de voorbeelden van dit Artikel vindt men het zelfftandig naamwoord in kapitale, — en de tot hetzelfde behorende bijvoegelijke naamwoorden in cursief-letteren aangeduid.*

en in eene soort van verwarring, die zich als onder het beeld van eenen hoop oude overblijffelen en van eene in puinhoo-
pen gestortę wereld aan ons voordoet."

BUFFON.

2. „De TIJRIERS zijn *schrander, geduldig, werkzaam, net, matig en spaarzaam*; — nooit was eenig VOLK *standvastiger, opregter, getrouwer, beter woordhoudend, en inschikkelijk* jegens vreemdelingen."

TÉLÉMACHUS.

3. „Hoe algemeen bewonderd en toegejuicht ware dit nieuwe STELSEL niet ontvangen geworden, hetwelk zoo groot, zoo troostrijk, zoo verheven, zoo geschikt is om onze ziel te verheffen, om eenen vasten grondslag te geven aan onze deugd; en tevens zoo treffend, zoo heerlijk, zoo eenvoudig; en; naar mijn gevoel, minder onbegrijpelijs hebbende voor den menschelijken geest dan de ongerijmdheden welke men in ieder ander zamensstel aantreft."

J. J. ROUSSEAU.

AAN-

A A N M E R K I N G.

Indien de eigenschap eene aanvulling heeft zoo wordt de komma *na* die aanvulling geplaatst.

4. „ De toon der zamenleving is 'er vloeiend en natuurlijk; dezelve is noch stijf noch beuzelachtig; *HIJ* is geleerd zonder woordenzifterij, *los* zonder wanorde, *befchaafd* zonder gemaaktheid, *sierlijk* zonder smakeloosheid, en *hoertig* zonder dubbelzinnig te zijn.”

J. J. ROUSSEAU.

5. „ Een vorst van eene onzekere afkomst, door eene eerlooze vrouw gezoogd (1), door her-

(1) Uit hoofde van den aard onzer Nederlandsche tale gaat hier de aanvulling vóór het deelwoord, de kracht van bijvoegelijk naamwoord hebbende; en in het vervolg gelieve de Lezer soortgelijke omzettingen of veranderingen, door het onderscheid der beide talen volstrekt geboden,

herders *opgevoed*, en vervolgens het hoofd eener bende struikroovers *geworden*, legde de eerste grondslagen van de hoofdstad der wereld."

VERTOT.

6. „ EGYPTÉ was inderdaad het *schoonste land* van den aardbodem, het *overvloedigste* door de natuur, het *bestbebouwde* door kunst, het *rijkste*, het *gemakkelijkste*, en het *sterlijkste* door de zorg en pracht van deszelfs koningen."

BOSSUET.

7. „ Dáár, omringd van hunnen geheelen hofstoet, en de offerdieren aan den altaar gebonden, waren zij (de Egijptische koningen, namelijk,) getuigen van een allezins leerzaam
ge-

den, ook zonder opzettelijke aanwijzing te observeren en ten goede te houden. In het Fransch is dit: „ gezoogd door eene eerlooze
„ vrouw, opgevoed door herders, enz."

VERT.

gebed, waarin de Priester de Goden bad den Vorst toeterusten met alle koninglijke deugden; zoodat HIJ *godsdienschtig* ware jegens Hen, *zacht* jegens de menschen, *gematigd*, *regtvaardig*, *grootmoedig*, *opregt*, *verre* van den leugen, *milddadig*, *meester* van zich-zelven, *straffende* beneden — en *beloonende* boven verdiensten.”

BOSSUET.

§. „ Het voormalig bestuur was hatelijk. De Kardinaal MAZARIN, noodzakelijker en van meer belang dan al de overige Ministers, was alzoo de eenige wiens vertrouwen zich staande hield; en de STAATS-SECRETARIS belast met de Portefeuille van oorlog, of *afgeschrikt* door eene behandeling welke gansch niet voldeed aan zijne verwachtingen, óf *misluid* door het waarschijnlijke der aangename rust welke hij zich in de eenzaamheid had voorgesteld, óf *zich vleijende* met de heimelijke hoop van zich uit hoofde van de onmisbaarheid zijner diensten op eene voordeelige wijze terugeroepen te zien, óf *beroerd* door
eene

eene ik weet niet welke verborgene onrust, welke men dikwijls zich-zelven niet weet te verklaren, — besloot eensklaps dezen gewigtigen post nederteleggen.”

BOSSUET:

TWEEDE ARTIKEL.

Men bezigt de komma ook, ten einde al de Onderwerpen die tot een zelfde werkwoord in betrekking staan van malkander te scheiden.

VOORBEELDEN.

1. „ *Wetten, politie, staatkunde, krijgstucht, zeevaart, koophandel, fabrieken, wetenschappen, schoone kunsten, (1) alles HEEFT* zich ingevolge zijne bedoelingen meer en meer volmaakt.”

VOLTAIRE.

2. „ *Bur-*

(1) In de voorbeelden van dit Artikel zijn de onderwerpen in cursief- en het daartoe betrekkelijke werkwoord in kapitale letters uitgedrukt.

2. „ *Burgers, vreemdelingen, vijanden, volken, koningen, keizers, (*)* BETREUREN en VEREEREN hem.”

FLECHIER.

3. „ *De verwarring, de gruwel, het bloedbad, de onverbiddelijke dood,* TRADEN VOORWAARTS.”

TÉLÉMACHUS.

4. „ *Het bedrog, het geweld, de meined, de pleitgedingen, het oorlog,* DOEN in 'dit door de Goden zoo zeer geliefd land nimmer hunne wreede en verderfelijke stemme hooren.”

DEZELFDE.

5. „ *Scheppen en vernietigen zijn het werk der Almagt; veranderen, verwisfelen, verwoesten, ontwikkelen, vernieuwen, in het licht stellen,*

(*) De komma wordt vereischt tusfchen het laatste onderwerp en het daarbij behoorende werkwoord, wanneer het genoemde laatste onderwerp niet meerder dan de voorgaande op hetzelfde betrekking heeft, en de beide laatste niet door het voegwoord: en zijn verbonden.

VERT.

len, (*) ZIJN de eenige regten welke God heeft willen afstaan."

BUFFON.

A A N M E R K I N G.

Indien het onderwerp eene aanvulling heeft, dan wordt de komma eerst ná de gezegde aanvulling geplaatst.

6. „ *De zucht naar roem, de vrees voor schande, het oogmerk om fortuin te maken, de begeerte om een gemakkelijk en aangenaam leven te leiden, en de lust om anderen te vernederen, ZIJN dikwijls de drijfveeren der onder de menschen zoo hooggeroemde dapperheid.*”

LA ROCHEFOUCAULD.

7. „ *De schoonheid der statuur, de sierlijkheid der gedaante, de sterkte des ligchaams, de losheid der bewegingen, al de uiterlijke*
hoe-

(*) Een werkwoord in de onbepaalde wijze kan zeer wel, in sommige gevallen, het onderwerp van een ander werkwoord worden.

hoedanigheden te zamen genomen, ZIJN niet het edelste in een bezielde wezen."

BUFFON.

8. „ Vrees de Goden, Ô TÉLÉMACHUS; die vrees is de grootste schat voor het menschelijk hart: met deze zullen u *wijsheid, regtvaardigheid, vrede, blijdschap, zuivere vermaken, ware vrijheid*, heilzame overvloed en onbevleete roem GEWORDEN."

TÉLÉMACHUS.

9. „ Rondom deze koningen ZWEEFDEN ook nog, als zoovele *schrikgedachten, de wreede argwaan, de ijdele onrust, het mistrouwen* hetwelk de volken zoo zeer wreekt wegens de gestrengheid hunner Vorsten, de onverzadelijke *dorst naar schatten, de altoos gewelddadige valsche eerzucht*, en die laffe weekelijkheid welke het kwaad dat ons treft verdubbelt, zonder ooit duurzaam vermaak te kunnen opleveren."

DEZELFDE.

DER.

DERDE ARTIKEL.

Men gebruikt ook de komma om al de Beheerschingen van een zelfde werkwoord, het zij regtstreeksche of zijdelingsche, van meerkander te scheiden.

VOORBEELDEN.

(*Regtstreeksche* beheerschingen.)

1. „ Men kwam aan den ingang der grot van Calijpso, alwaar Télémachus, met eene schijnbare, landelijke eenvoudigheid, verbaasd stond, bij het gezigt van al wat maar het oog kon bekoren. Men zag 'er noch goud, noch zilver, noch marmer, noch zuilen, noch schilderstukken, noch standbeelden.” (*)

TELEMACHUS.

2. „ Al die verschillende hartstogten welke Hercules, Philoctetus, Ulijses en Néoptolemus

IN

(*) In de voorbeelden van dit Artikel zijn de *Werkwoorden* in *kapitale*- en de *beheerschingen* in *curfsijf*-letters gesteld.

IN BEWEGING GEBRAGT HADDEN, kwamen beurtelings, en naar mate zij in het vervolg van dit verhaal zich voordeden, op het natuurlijk-eenvoudig gelaat van *Télémachus* ten voorschijn."

TELEMACHUS.

3. „ Men moet nogtans toestemmen dat op dezelve (de Opera, namelijk,) met groote kosten, niet slechts al de wonderen der natuur, maar ook vele andere en grootere dan iemand ooit gezien heeft, vertoond worden; en voorzeker heeft *Pope* dit vreemd Tooneel willen aanduiden door dat, alwaar hij zegt dat men *Goden, spoken, wanschepsels, koningen, herders, toovergodinnen, woede, blijdschap, een' brand, een luchtige dans, een veldslag en een bal onder en door malkander* ZIET."

J. J. ROUSSEAU.

4. „ Deze onmetelijke bol VERTOONT ons op dezelfs oppervlakte *hoogten, diepten, vlakten, zeeën, moerasfen, halen, draaikolken, brandende bergen;* en bij de eerste beschou-

B

wing

wing van dat alles ONTDEKKEN, wij daarin noch *regelmatigheid*, noch *orde*. Dringen wij tot in het binnenste deszelfs door, wij VINDEN daar *metaalen*, *mineralen*, *gesteenten*, *harst*, *zand*, *aardsoorten*, *water*, en, in één woord, *allerlei stoffen*; als bij geval en onvoorbedacht daar heengeworpen. Meer oplettend het een en ander beschouwende, VINDEN wij opëengestapelde *bergen*, gespletten en verbrijzelde *rotsen*, geheel verzwolgen *streken*, nieuwe *eilanden*, overstroomde *gronden*, gedempte *holten*," enz.

BUFFON.

A A N M E R K I N G.

Indien de regtsreeksche beheersching eene aanvulling heeft, wordt de komma eerst ná die aanvulling geplaatst.

5. „ Hetgeen de smart wegens zijn verlies nog te grievender maakte, was, dat zijn zoon Bocchoris noch *minzaamheid* BEZAT jegens vreemdeelingen, noch *begeerte* tot de wetenschap-

schappen, noch *achting* voor de deugd, noch *zucht* naar roem."

TELEMACHUS.

6. „ Hij BEWONDERDE deszelfs blinkende *schoonheid*, het kostbaar *purper* van zijnen langen en golvenden *tabbaard*, zijne *haren*, schijbaar onachtzaam maar zeer bevallig, achter op het hoofd vastgevlochten, het *vuur* dat uit zijne oogen straalde, en de *zachtheid* waardoor al die levendigheid zoo gelukkig gesemperd werd."

DEZELFDE.

7. „ ô Waardige zoon van den wijzen Ulijsfes! zeide Diomedes, ik HERKEN in u de *zachtheid* van zijn aangezicht, de *bevalligheid* zijner redenen, de *kracht* zijner welsprekendheid, het *edele* zijner gevoelens, de *wijsheid* zijner gedachten."

TELEMACHUS.

8. „ Wij konden onze oogen over denzelven beide nevens niet opheffen zonder magtige *steden*, liggende *landhuisen* te ONTWA-

REN, *velden* jaarlijks met eenen gouden oogst bedekt, zonder ooit te rusten, *beemden* vol kudden, *landlieden* gebogen onder eenen last van vruchten door de aarde uit haren milden schoot opgeworpen, en *herders* die de liefelijke toonen hunner veldfluiten en rietbalmen door al de echo's van den omtrek deden herhalen."

DEZELFDE.

9. „ Ieder dag was een waar feest: men HOORDE als om strijd het *kweelen* der vogelen, of *den zachten adem* der zefirs in de boomtakken spelende, of het *gemurmel* van eenen helderen vliet van de rotsen nederstroo- mende, of de *veldzangen* door de muzen den herderen die Apollo volgden ingegeven."

DEZELFDE.

(*Zijdolingsche* beheerschingen.)

10. „ Van eene andere zijde werden voor het ongeduldig gemoed van Philoctetes gedu- rige strikken gespannen; men SPRAK hem slechts

flechts van *zwarigheden, hinderpalen, gevaren, ongevallen* en onherstelbare mislagen."

DEZELFDE.

II. „Zij gingen voort met te SPREKEN over den oorsprong *der Goden, der helden, der dichteren, der goudene eeuw, van den zondvloed, van de eerste geschiedenissen* van het menschdom, *van den vloed der vergetelheid* waarin de zielen der afgestorvenen zich dompelen, *van die eeuwige straffen* welke den goddeloozen in den zwarten Tartarus zijn bereid, en *van dien zaligen vrede* welke de vromen in de velden van Elijfium genieten en dat zonder vrees van dien ooit weder te zullen moeten misfen."

TELEMACHUS.

12. „Hij bezoekt de huizen der landlieden, **VERNEEMT** naar hunnen *toestand*, naar hun *geslacht*, naar het *getal* hunner kinderen, naar de *hoeveelheid* hunner gronden, naar den *aard* van derzelve voortbrengfelen, naar de *gelegenheden* ter afzetting hunner waren, naar hun *vermogen, hunne lasten, schulden, &c.*

J. J. ROUSSEAU.

B 3

VIER-

VIERDE ARTIKEL.

Men gebruikt ook de komma om al de onderscheidene Werkwoorden welke tot eenzelfde Onderwerp betrekking hebben van makander te scheiden. Indien het Werkwoord eene beheersching heeft, plaatst men de komma eerst ná die beheersching.

VOORBEELDEN.

1. „ In dit stellig en regelmatig vertrouwen verdubbeld (*) hij zijnen rijver, vormde hij voortreffelijke plannen, bracht hij groote dingen ten uitvoer, en opende hij eenen veldtocht welke zoo noodlottig voor het rijk scheen te zullen moeten zijn.”

FLECHIER.

2. „ Philocles was te oprecht om hem te beloven van aan zijne terugroeping te zullen

(*) In de voorbeelden van dit artikel zijn de werkwoorden in *cursif*- en de onderwerpen in *kapitale* letteren aangewezen.

arbeiten; want hij wist beter dan iemand anders hoe verderfelijk zijne terugkomst zoude geweest zijn: maar HIJ *spak* tot hem op eenen zeer zachten toon, *betuigde* hem zijn medelijden, en *vermaande* hem om door reine zeden, en door eene groote mate van geduld in zijn lot, de Goden weder met zich te bevredigen."

TELEMACHUS.

3. „ Zij (de natuur) *herneemt* hare regten, *vernietigt* de werken der menschen, *bedekt* met stof en mos zijne prachtigste gedenkteekenen, *verwoest* dezelve door den tijd geheel en al, en *laat* hem slechts den spijt over van door zijn verzuim verloren te hebben hetgeen zijne voorouders door hunnen arbeid veroverd hadden."

BUFFON.

4. „ Hij (te weten: François de Iste) *bekrachtigde* de overëenkomsten met den Koning van Engeland, *maakte* nieuwe met de Venetiaanen en Karel van Oostenrijk, *trok* vervolgens over de Alpen, *behaalde* te Ma-

B 4

rig-

rijsman eene luisterrijke overwinning op de Zwitsers, en *maakte* zich alzoo meester van geheel het Milanefche.”

(*Histoire de Franco.*)

5. „ Onder zijne regering nam alles eene geheel andere gedaante aan: **H I J** (*Colbert*) begunstigde den handel, *deed* de groote wegen herstellen, *opende* nieuwe waar die tot dus verre niet bestonden, *deed* het beroemde Kanaal van Languedoc graven, *bepaalde* vrijhavens, *deed* de oude volkplantingen bloeijen, *legde* nieuwe aan, en *wijdde* zijne bijzonderste zorgen aan de zeevaart.”

(*Dezelfde.*)

6. „ De ware **GODSVRUCHT** is de band der maatschappij, zij *laat* ieder aan zijne plaats, *houdt* den weg waarin wij door God geplaatst zijn voor den eenigen tot ons geluk, *stelt* geene herfenschimmige volmaaktheid in dingen welke God niet van ons eischt, *wijkt* niet van de haar voorgestelde pligten af om zich nieuwe en vreemde te vormen,

en

en *ziet* als ondeugden aan zalke deugden welke voor onzen aardfchen ftand geenzins voegen."

MASSILLON.

7. „ Het is slechts om het onbillijk gebruik hetwelk gij van den overvloed maakt te straffen dat God soms uwe velden met onvruchtbaarheid bezoekt. **ZIJNE REGTVAARDIGHEID**, verontwaardigd dat gij zijne eigene weldaden tegen Hem aanwendt, *onttrekt* dezelve aan uwe begeerten, *stort* zijne gramfchap over de aarde uit, *laat* oorlogen en oneenigheden toe, *werpt* uwen gelukftaat omverre, *roeit* uwe familiën uit, *doet* den wortel uwer nakomelingschap verdroogen, uwe regten en bezittingen in vreemde handen overgaan, en *ftelt* u tot blinkende toonbeelden van de wifelvalligheid der menfchelijke zaken, en tot gedenkteekenen van zijnen toorn tegen ondankbare en voor de vaderlijke zorgen zijner Voorzienigheid ongevoelige harten."

DEZELFDE.

B 5

B. „ On-

8. „ Onze gehuurde **BLAZER** *propte* zich nu vol damp, *valde* zich op als een **luchtbol**, *maakte* een **helsch getier**, *floot*, *bliet*, *raasde*, *deed* in zijnen doortogt menig onschuldig dak **instorten**, menig schip **strand**, en dit alles ter oorzaak van eenen mantel.”

LA FONTAINE.

V I J F D E A R T I K E L .

Men gebruikt de komma ook om verscheidene tot hetzelfde hulpwoord behoorende **Deelwoorden**, of **Onbepaalde wijzen**, welke door hetzelfde werkwoord aangevoerd worden, van malkander te scheiden.

V O O R B E E L D E N .

(D E E L W O O R D E N .)

1. „ Wie anders dan Julia **HEEFT** (1) ooit als zij *bemind*, *gedacht*, *gesproken*, *gehandeld*, *geschreven* ?”

J. J. ROUSSEAU.

2. „ En

(1) In deze voorbeelden zijn de deelwoorden in *cu* *du* *si* *en* de hulpwoorden in *kapitaal*.

2. „ En na hier en daar zoo wat geknabbeld, eenigen tijd *rondgedraafd*, en al zijne overige manoeuvres *gemaakt* te HEBBEN, keerde Jantje Konijn weder naar zijne onderaardsche woning terug.”

LA FONTAINE.

3. „ En na dat men lang genoeëg over en weder *betwist, geantwoord, geschreeuwd, gesteld* HAD, zeide de Regter, die van *hante* Ichelmerij onderrigt was: „ Ik ken u reeds „ *sedert* lang vrienden, en gij zult beide de „ *boete* betalen.”

DEZELFDE.

4. „ Handel regelregt tegen het gewone gebruik aan, en gij zult bijna altoos wel doen. Daar men van kinderen geene kinderen maar *leeraars* maken wil, HEBBEN de ouders en meesters dezelve nimmer vroeg genoeg *berispt, doorgehaald, bestraft, geyleid, bedreigd, beloofd*, onderrigt en met gezonde redenen toegesproken.”

J. J. ROUSSEAU.

5. „ Ge-

5. „ Geheel de stad, ja geheel de natie verfoeit eene regering die de Vrijheid *verwoest*, de kiesdagen *afgeschafte*, het wettig gezag der Consuls *overweldigd*, en de magt der gemeensmannen *vernietigd* HEEFT.”

VERTOT.

6. „ Onze naburen strekken de handen naar hem uit; de bischoppen der Nederlanden be-roepen hem, en die bloeiende gewesten hebben aan hem de stichting van zoovele nuttige inrigtingen als welke hunne armen *vertroost*, hunne rijken *verootmoedigd*, hunne bewoners *onderwezen*, hunne priesters *geheiligd*, en de goede reuk des Evangelies wel verre rondom zich heen *verspreid* HEBBEN, — te danken.”

BOSSUET.

(Onbepaalde wijzen.)

I. „ ô Heere, wien alleen alle eer en grootheid toekomt, zal de mensch dan nimmer inzien dat 'er buiten U geene ware en storelooze zaligheid voor hem bestaat;... en dat

dat bijaldien men zich ook zelfs een geluk zonder onrust mogt kunnen beloven, dit dan echter noch slechts een damp zijn zoude over welke een oogenblik soms beflist, en welke men, bijna te zelfden tijde *ZIET geboren worden, zich verdikken, opstijgen, zich uitbreiden, en verdwijnen!*"

MASSILLON.

2. „ De beste en volmaakste wijze van bestuur bestaat in hen behoorlijk te regeren die anderen beheerschen: men **MOET** hen naauwkeurig *nagaan*, hen nu en dan eens *op den toets stellen*, hen soms *matigen, berispen, aanmoedigen, verheffen, vernederen, verplaatsen*, en hen altoos onder zijne magt *houden*.”

TELEMACHUS.

3. „ De lagchende bevalligheden, de zoete vermaken die u vergezellen, uwe kracht, gezondheid en vrolijkheid, zullen verdwijnen als eene aangename droom; niets zal u van dezelve overblijven dan een weemoedig nadenken: de sukkelende ouderdom, zoo wars van alle
ver-

vermaken, zal uw voorhoofd *DOEN rimpelen*; uw ligchaam *krommen*, uwe leden *verzwakken*, de bron der vreugde in uw hart doen *opdroogen*, u doen *walgen* van het tegenwoordige, *vreesen* voor het toekomstige, en u ongevoelig *doen zijn* voor alles, uitgenomen voor de smart."

DEZELFDE.

4. „ Zoodra hij het vuur waarmede hij zelf bezielde was aan al de gelederen had medege-
deeld, ZAG men hem bijna op hetzelfde oogenblik den regtervleugel des vijands *aan het wijken brengen*, den onzen, reeds *wagge-
lende, ondersteunen*, den reeds half verwonnen Franschman *herstellen*, den zegepralenden Spanjaard op de vlugt *drijven*, overal vrees *verspreiden*, en zelfs door zijnen vonkelenden blik *verschrikken* hen die aan zijne slagen ont-
kwamen."

BOSSUET.

ZESDE ARTIKEL.

Door komma's worden ook van malkander afgezonderd *verschiedene aan elkander gelijke*
dee-

deelen eener zinsuete, welke tot een zelfde woord behooren; mits deze deelen niet in andere, reeds door komma's van malkander gefcheidene, deelen zijn ingedeeld.

V O O R B E E L D E N .

1. „ Deze stad fcheen ons van eene onmetelijke uitgestrektheid, en meer bevolkt dan de bloeiendfte fteden van Griekenland. Er heerschte eene volmaakte POLITIE tot (1) het zindelijk houden der ftraten, tot den geregelden afloop der grachten en kanalen, voor het gemak der baden, ter aankweeking van kunften, en ter algemeene veiligheid.”

T E L E M A C H U S .

2. „ Dat vrij een naburig veroveraar dit volk aanrande, hij zal hetzelfde misfchien niet ge-

(1) In de voorbeelden van dit artikel zijn de éérste woorden der aan malkander gelijke deelen in *curfes*, en het woord tot hetwelk al deze deelen behooren in *kapitaal* aangewezen.

genoeg gewoon vinden aan het gelegerd zijn; zich in slagorde stellen, of werktuigen oprigten ter bemagtiging eener stad; maar hij zal hetzelfde nogtans **ONOVERWINNELIJK** vinden *door* zijne menigte, *door* zijnen moed, *door* zijn geduld in vermoeijenssen, *door* zijne gewoonheid aan het verduren van armoede, *door* zijne kloekheid in den strijd, en *door* eene kracht welke zelfs de ongelukkigste uitslag niet in staat is geheel ter neder te slaan."

DEZELFDE.

3. „ Alles is niet geschikt tot voedsel voor den mensch; en onder de zelfstandigheden die dit zijn, zijn nogtans meer en minder **GESCHIKTE**, *al naar mate* van de gesteldheid zijner soort, *van* de luchtfreek welke hij bewoont, *van* zijnen bijzonderen aard, en *van* de levenswijze welke hem door zijnen stand in de wereld voorgeschreven wordt."

J. J. ROUSSEAU.

4. „ Gij ziet in dit rijk een volk, bijna zonder getal, maar een welvarend, kloek en sterk

sterkgespield volk, *hetwelk* niet verweekt is door zinnelijke vermaken, *geoffend* is in deugdbetrachting, *niet* verflaafd aan de aangenaamheden van een loom en welustig leven, *hetwelk* den dood weet te verachten, *en* liever zoude willen sterven dan die vrijheid verliezen welke hetzelfde onder eenen wijzen koning geniet, die slechts wenscht te regeren om recht en billijkheid te doen regeren."

TELEMACHUS.

5. „ Daarënboven is men in de magt der vleijers; eene laage en boosaardige NATIE, die zich voedt met venijn, de onschuldigste dingen vergiftigt, *kleinigheden* vergroot, *liever* nieuw kwaad bedenkt dan het oude te doen ophouden, *en* die, om haar eigenbelang, speelt met het mistrouwen en de onwaardige nieuwsgierigheid van eenen zwakken en achterdochtigen koning."

DEZELFDE.

6. „ De ware Genius van den staat is DIE welke zelf niets doet, doch zorgt dat alles

C

ge-

gedaan worde; *die* denkt, *die* uitvindt, *die* in de toekomst indringt, *die* in het voorledene terugkeert, *die* schikt, *die* evenredigt, *die* lang vooruit reeds zijne toebereidselen maakt, *die* zich onophoudelijk te weer stelt om te worstelen tegen de nukken der fortuna, gelijk een zwemmer tegen den stroom, en die nacht en dag waakt dat 'er niets aan het toeval overgelaten worde."

TÉLÉMACHUS.

7. „ Eindelijk gaf zij den laatste snik, en vervulde tevens allen die haar zagen met schrik en afgrijzen. Hare zwarte ziel daalde gewis dadelijk neder in die akelige PLAATS *waar* de wreede Danaïden voor eeuwig water moeten putten in doorboorde vaten, *waar* Ixion zonder ophouden zijn rad ronddraait, *waar* Tantalus, brandende van dorst, geene enkele teug waters te zijner verkwikking bekomen kan, maar hetwelk steeds zijne lippen weder ontvliedt, *waar* Sifijphus vruchteloos eenen zwaren steen tegen eenen berg oprolt, daar dezelve steeds weder terug valt, en

Ti.

Titius door alle eeuwen heen de knagingen van eenen gier ondervindt in zijne telkens weder aangroeiende ingewanden."

DEZELFDE.

8. „ Men **weet** niet eens *hoe* voordeelig deze fchrandrheid der vrouwen wel is voor ons zelve*n*, *hoe* zeer zij den omgang der beide-fekfen veraangenaamt, *hoe* noodig zij is tot het bedwingen van de brooddronkenheid der kinderen, *hoe* zeer zij de ruwheid veler mannen befchaaft, *en* hoevele huisgezinnen zij voor bederf bewaart welke de tweedragt zonder deze zeer zeker zou beroeren."

J. J. ROUSSEAU.

ZEVENDE ARTIKEL.

Men zondert ook door komma's van elkander af verfchillende voorftellingen, die, hoe-wel ieder op zich zelve volledig, echter alle zamenwerken, ten einde, in eenen volzin, de voornaamfte omftandigheden van zekere daad bijeen te voegen.

C 2

VOOR-

V O O R B E E L D E N.

1. „ Alles verklaart zich tegen Frankrijk: men hitst de vreemdelingen op, men troont deszelfs bondgenooten af, men jaagt deszelfs vrienden vreeze aan, men bemoedigt deszelfs overwonnelingen, men wapent deszelfs benijders.”

F L É C H I E R.

2. „ Turenne sterft: alles raakt in verwarring, de fortuin wankelt, de overwinning wordt moede, de vrede verwijdert zich, de goede voornemens der bondgenooten verflaauwen, de moed der troepen wordt ter neder geslagen door smart en weder opgewekt door wraakzucht; het geheele leger blijft onbewegelijk.”

D E Z E L F D E.

3. „ Men zoude haast zeggen dat hij belast ware met het terugvoeren in den schoot der kerke van allen welke de scheuring van dezelve had afgezonderd: hij noodigt hen door zijne raadgevingen, hij trekt hen tot zich door zijne weldaden, hij dringt hen door zijne redenen, hij overtuigt hen door zijne ervaring.”

D E Z E L F D E.

4. „ Nog-

4. „ Nogtans regeert hij slechts uit kracht van het regt van verovering: hij geniet eerder dan hij wel bezit; hij kan niets in stand houden dan door steeds vernieuwde zorgen: zoo deze ophouden *dan kwijnt alles, dan bederft alles, dan verandert alles*, en keert hetzelfde onder de heerschappij der natuur terug.”

BUFFON.

5. „ De gevolgen des oorlogs zijn steeds nadeelig en hatelijk; hier, integendeel, is alles het werk van eene hemelsche wijsheid: *alles is zacht, alles is rein, alles is beminnelijk, alles kenmerkt eene magt boven die van den mensch verheven.*”

TELEMACHUS.

6. „ In één woord, *de volken zijn getroost, de zwakken staande gehouden, de boozen in ongellegenheid gelaten, de braven geëerbiedigd, en God is verëerd geworden in de Grooten welke hier op aarde zijne plaats bekleeden.*”

MASSILLON.

7. „ Hoor eens een onnoozel menschje welken men pas iets geleerd heeft spreken; laat hem eens snappen, vragen, op zijn gemak zijne dwaasheden voortbrengen, en gij zult verbaasd staan over de zonderlinge wending welke uwe redekaveling in zijnen geest zal genomen hebben: *hij zal alles verwarren, alles omkeeren, hij zal u uw geduld doen verliezen, hij zal u soms bedroeven door geheel onvoorzien tegenwerpingen, u-zelven noodzaken te zwijgen of u noodzaken om hem te doen zwijgen.*”

J. J. ROUSSEAU.

8. „ Hoeveel goeds, Broeders, 'zou aldus der Gemeente door uw voorbeeld niet geworden! Gij zoudt der godvrucht geloof (krediet) bezorgen, den godsdienst vereeren bij het verstand der menschen, de vromen van alle standen aanmoedigen, de dienaars des Heeren vertroosten, door een geheel rijk henen eene reuk des levens verspreiden welke de ondeugd beschaamt en der deugd gezag bijzet, en, in een woord, gij zoudt alzoo de grondregelen
van

van het Evangelie volkomen staande houden tegen die der wereld."

MASSILLON.

9. „ Neen, na het geen wij gezien hebben is de gezondheid slechts een naam, het leven een droom, de roem niet dan schijn, en de bevalligheden en vermaken eene gevaarlijke tijdskwisting."

BOSSUET.

10. „ Wij zagen bij haar noch die ijdele vertooning door welke men andere wil misleiden, noch die ontroering van eenen ontstelden geest door welke men vaak zichzelf misleidt: *alles was eenvoudig, alles was juist, alles was stil, alles duidde eene onderworpen ziele aan, en een door den Heiligen Geest geheiligd beginsel.*"

DEZELFDE.

11. „ Wanneer het hart der vorsten in de hand der menschen is, schijnt, helaas! alles zamentespinnen om hen te verleiden: *de vleijerij bederft hen, de staatkunde bedriegt hen, verkeerde raad neemt hen nadeelig voorin, ver-*

C 4

keer-

keerde voorbeelden slegen hen mede, en de verscheidenheid der zaken verstroot hen."

FLECHIER.

12. „ *Men bedreigt malkander, men loopt, de natuur zucht, het staal blikkert."*

RACINE.

ACHTSTE ARTIKEL.

Insgelijks plaatst men tusfchen twee komma's eene Tufchenkomende, of Toevallige, niet bepalande maar enkel verklarende, zinsuete.

VOORBEELDEN.

1. „ *Nogtans drong de zoon van Ulijsfes, met den degen in de hand (1), in deze verschrikkelijke duisternis door (2)."*

TÉLÉMACHUS.

2. „ *Zij*

(1) In de voorbeelden van dit Artikel zijn de Tufchenkomende, of Toevallige, zinsueden in cursijffletters uitgedrukt.

(2) Al het overige dezes Artikels mede in naauwkeu-

2. „ Zij keerde zich onophoudelijk naar die zijde waar het fchip van Ulijfes, *de golyen klievende*, uit haar gezigt verdwenen was.”

TELEMACHUS.

3. „ Té-

keurige overweging genomen hebbende, heb ik tevens bevonden, dat *niet zoo zeer het nader bepalende of verklarende, (determinative, of explicative,)* want dit is, in te veel gevallen, *volmaakt hetzelfde*, maar het *meer- of minder noodzakelijke* van den tufchengevoegden zin, *tot het wél vatten van het onmiddaellijk voorgaand zelfftandig Naamwoord*, juist ook *de afcheiding van hetzelfde door eene komma min- of meerder* noodig maakt. De Lezer zie flechts de aangevoerde voorbeelden, van N°. 1. af, opletterend na, en hij zal bevinden, dat de zoogenoemde *nader bepalende* tufchenezinnen bijna alle *volftrekt noodig* zijn *te regten verftande der fubftantiva waarop zij volgen*; en daarenboven, vaak, van den geheelen *zamenhang* der phrafe: daar, in tegendeel, de zoogenoemde *verklarende* meer bij wijze van *parentheses* voorkomen, en dus, in de refpective périodes en phrafes, zeer wel *gemist* zouden kunnen worden, *zonder daardoor nog den zin, of het regt verftand, der hoofdfrafe te doen verloren gaan.*

Naar

3. „Télémachus, op *eene* zeer bevollige wijze de bogen nederwaarts slaande en schaamrood wordende, hervatte aldus den draad zijner geschiedenis.”

TÉLÉMACHUS.

4. „Gods oordeelen over het magtigste rijk der wereld, *te weten het Romeinsche*, zijn ons niet onbekend gebleven.”

BOSSUET.

5. „Wie is dan uw vader dien gij zoekt? hernam de Godin. Zijn naam is Ulijsfes, zeide Télémachus; hij is een dier koningen die,

Naar mate dus de Tuschenzinnen (Incidents), in kwestie, tot regt verstand van het onmiddellijk voorgaande substantivum, in deszelfs onderscheidene bedoelingen, *meer of minder onmisbaar* zijn, en dus *meer regelrogt*, of *meer slechts van ter zijde*, tot hetzelfde behooren, dienen dezelve ook *niet of al door eene komma van malkander gescheiden* te worden.

VERT.

die, *na een beleg van tien jaren, het beroemde Troije verwoest hebben.*"

TELEMACHUS.

6. „ Hij wilde mij verlaten, hij vertrok; en de storm heeft mij gewroken: zijn schip, *na gedurende eenen geruimen tijd de speelbal der winden geweest te zijn, werd eindelijk door de baren verzwolgen.*"

DEZELFDE.

7. De Tijriers hadden, *door hunne trotschheid, den magtigen koning Séfostris, die in Egijpte heerschte, en die reeds zoovele rijken te onder gebragt had, tegen zich in het harnas gejaagd. Sefostris besloot dus, ten einde hunnen hoogmoed te fnuiken, hunnen handel in alle zeeën te verontrusten.*"

DEZELFDE.

8. „ Télémachus, *door het geheele leger henen eene zeer stijpe krijgstucht bewerkstelligd hebbende, dacht slechts aan de uitvoering van*
zijn

zijn plan, hetwelk hij voor al de legerhoofden zorgvuldig verborgen hield.”

TÉLEMACHUS.

In de acht hierbovenstaande voorbeelden zijn al de tusschenkomende, met *curfijf* gedrukte, zinsneden *enkel verklarende*: dezelve zijn tusschen twee komma's geplaatst. Men ziet ligtelijk dat iedere phrase geschikt gelezen kan worden zonder dat gene hetwelk in *curfijf* tusschen twee komma's geplaatst is, en zonder dat echter hierdoor de zin der *hoofdphrase* eenigerwijze veranderd worde: en hieraan is juist de *verklarende* tusschenkomende zinsnede te herkennen.

Soortgelijke tusschenkomende phrases als ik daarboven aangevoerd heb zijn gemakkelijk te onderkennen, niettegenstaande dezelve zich ook onder talloos verschillende gedaanten mogen voordoen. Meer oplettendheid vorderen dezulke welke door eên *betrekkelijk Voor-naamwoord* aangevoerd worden.

Eene

Eene tusfchenkomende phrase, of zinsnede, door een betrekkelijk voornaamwoord aangevoerd, is óf bepalend, óf verklarend. Indien dezelve *bepalend* is, fchrijft men ze *zonder* komma; maar zoo zij slechts *verklarend* is, plaatst men dezelve *tusfchen twee komma's*. Er blijft dus nog overig te doen gevoelen welk verschil 'er tusfchen de bepalende en verklarende toevallige zinsneden bestaat.

De door een betrekkelijk voornaamwoord aangebragte tusfchenzin is *bepalend*, wanneer het zelfftandig naamwoord, waartoe het betrekkelijk voornaamwoord behoort, in eenen *bijzonderen (individuëlen)*, en het is slechts *verklarend*, wanneer hetzelve in eenen *algemeenen* zin genomen wordt. Hetgeen ik daar gezegd heb, wil ik door eenige voorbeelden ophelderen.

Bijzondere Zin.

„ De natuur is de zigtbare troon der Goddelijke heerlijkheid: **DE MENSCH** *die haar beschouwt, haar nader tracht te leeren kennen,*
ver-

verheft zich alzoo trapsgewijze tot den onzichtbaren troon der Almagt."

BUFFON.

In de bovenstaande phraze duidt het zelfstandig naamwoord *mensch* slechts een' op zich zelve staanden persoon aan, een mensch die de natuur beschouwt en tracht te leeren kennen; en daarom is ook de tusschenzin niet van het onderwerp van den hoofdzin afgescheiden. De *bepalende* tusschenzin moet nooit tusschen twee komma's zijn, maar, zoo zij van eene zekere uitgestrektheid is, mag 'er wel eene komma aan het *einde* derzelve geplaatst worden; en indien twee tusschenzinnen onmiddelijk op malkander volgen, zonder door eenig voegwoord verbonden te zijn, gelijk in het voorbeeld hier boven, dan scheidt men dezelve door een komma vanëen.

Algemeene Zin.

„ God, de eenige bron van alle licht en kennis, regeert het geheel en de geheele
foor-

foorten der gefchapene wezens met eene onbepaalde magt, doch de *MBNSCH*, die slechts een *straal van dat licht ontvangen heeft*, heeft ook slechts een tot kleine gedeelten der stoffe bepaald vermogen, en is alleen beheerscher der ondeelige wezens."

BUFFON.

In den bovenstaanden volzin duidt het zelfstandig naamwoord *mensch* niet een' op zich zelve staanden mensch, maar de geheele menschensoort aan, en het is ook daarom dat de tusschenzin, in cursief gedrukt, (*„ die slechts een straal van dat licht ontvangen heeft”*) tusschen twee komma's geplaatst is.

In den éérstgenoemden zin is het *niet de mensch, in het algemeen*, die zich trapsgewijze tot den onzichtbaren troon der Almagt verheft, maar de mensch die de natuur beschouwt en dezelve nader tracht te leeren kennen: doch, in den láátsten, is het wél de *mensch in het algemeen*, (dat is: *al de menschen*) die slechts eene zeer bepaalde magt bezit.

VOOR-

VOORBEELDEN,

Welke betrekking hebben tot de vorenstaande tweederlei Zinnen:

<i>Bijzondere Zin.</i>	<i>Algemeene Zin.</i>
<i>Bepalende tusfchenzinnen.</i>	<i>Verklarende tusfchenzinnen.</i>
<p>1. „ Het goede <i>dat wij van iemand ontvangen hebben</i> maakt dat wij ons ook over het kwade <i>hetwelk ons door hem bejagent</i> niet te zeer beklagen moeten.”</p>	<p>1. „ De fabelkunde, <i>van welke gij bijna niets weet</i>, is onmisbaar voor alle schilders en dichters.”</p>
LA ROCHEFOUCAULD.	BOSSUET.
<p>2. „ Die levendigheid <i>welke met den ouderdom vermeerdert</i> verschilt niet veel van zinneloosheid.”</p>	<p>2. „ De wis- en teekenkunde, <i>op welke beide gij verzuimd hebt u toe te leggen</i>, zijn onöntbeerbaar in dien</p>
DEZELFDE.	stand

Bijzondere Zin.

Algemeene Zin.

stand welken gij verkozen hebt."

BOSSUET.

3. „ Die panther *welken wij levend gezien hebben had eene woeste houding, een onrustig oog, een wreed uitzigt, &c.*"

BUFFON.

4. „ Een Arabier *die zich tot dit handwerk van vrijbuiters schikt, hardt zich tevens reeds vroeg tegen de vermoeijensissen van het reizen.*"

DEZELFDE.

3. „ De aarde, *in den beginne slechts een onmeetbaar woud, nam nu eene andere gedaante aan,*"

DEZELFDE.

4. „ De bever, *welke verre beneden den hond en aap schijnt te zijn ten opzichte van bijzondere eigenschappen, heeft nochtans van de natuur eene gave ontvangen welke bijna met die der spraak gelijk staat.*"

BUFFON.

5. „ De

D

*Bijzondere Zin.**Algemeene Zin.*

5. „ De teekenen van welken wij ons bedienen om klinkletters voortestellen zijn zoo gebrekkig en ongenoegzaam, dat het niet te verwonderen is dat 'er weinige overeenstemming ten opzichte van de berekening der spraakkundigen besta.”

LÉVIZAC.

6. „ De boeken waarvan gij mij gesproken hebt komen mij zeer te pas.”

5. „ God alleen kent het voorledene, het tegenwoordige en toekomstige; Hij is van allen tijde: de mensch, integendeel, die slechts eenige oogenblikken voortduurt, ziet ook slechts die oogenblikken.”

BUFFON.

6. „ Onnoozelen, wier geest zonder werking is, droomen nogtans even als andere menschen.”

DEZELFDE.

Het is goed hier aantemerken dat de tusschenzin bijna altoos verklarende is, en, bij gevolg, tusschen twee komma's moet geplaatst

WOR:

worden, wanneer het betrekkelijk Voornaamwoord onmiddelijk volgt op eenen *Eigen - Naam van Persoon of Plaats*: de eigennaam, toch, reeds op eene bepalende wijze den een' of anderen individu aanduidende, heeft niet noodig door eenen tusschenzin nog nader aangeduid te worden; daarom is dezelve ook, onmiddelijk na een' *Eigen - Naam* komende, bijna altoos verklarende, en wordt hij, in het ligehaam der hoofdzin voorkomende, dan ook steeds *tusfchen twee komma's* geplaatst.

VOORBEELDEN.

„ Noch NESTOR, wien ik te Pijlas zag, noch MÉNÉLAUS, die mij in Lacédémone zoo vriendelijk ontving, konden mij berigten of mijn Vader nog in leven ware.”

„ ACESTUS! indien het ongeluk van den jongen TÉLÉMACHUS, die nimmer tegen Troije de wapenen gevoerd heeft, niet in staat zij u te treffen, dat dan ten minste uw eigen belang u trefte!” —

D a

„ ADRA-

„ **ADRASTUS**, wiens troepen in het geyecht buitengemeen verzwakt waren geworden, was achter den berg Aulon geweken om onderscheidene versterkingen aftewachten, en om zijne vijanden, zoo mogelijk, nog eenmaal te overvallen.”

„ Moede van dit immer losse en onzekere leven, besloot ik naar het Eiland **SICILIE** te gaan, op hetwelk mijn *Vader* door stormen was geworpen geworden. Maar de wijze **MEN-TOR**, dien gij hier tegenwoordig ziet, verzettede zich nadrukkelijk tegen dit roekeloos voornemen.”

TÉLÉMACHUS.

„ **CALIIPSO**, die zich tot dus verre onbewegelijk stil gehouden had, en verrukt was van het hooren verhalen der lotgevallen van **Télé-machus**, viel hem nu in de rede, ten einde hem eenige rust te doen nemen.”

DEZELFDE.

„ **JACOB**, die door *God* beschermd werd, muntte in alles boven *Ezau* uit.”

BOSSUET.

„ **SER-**

„SERVILIUS, die deze gesteldheid der geesten te zijnen opzichte zeer wel kende, nam noch tot de gebeden noch tot het vertrouwen zijner Vrienden den toevlugt om aldus der woede des Volks te ontkomen.”

VERTOT.

„CINNA, wien men tot dus verre te Rome veracht had, werd geducht; en men zag deze défertie des ganschen legers als den aanvang van eenen Burgeroorlog aan.”

DEZELFDE.

Zoo wanneer de Eigen-Naam die vān een Volk is, zoo is de tusfchenzin dān *bepalende* en dān weder *verklarende*: *bepalende*, wanneer de Eigen-Naam in eenen *deelenden*, en *verklarende*, indien dezelve in eenen *Algemeenen* zin genomen wordt.

VOORBEELDEN.

Deelende Zin.

„De tijding dier nederlage verspreidde zich weldra door geheel Italie. De RÖMELI-

D 3

MEN

WEN welke naar Vëia gevlugt waren, en zij ALLEN die in de naburige dorpen verstrooid waren, verzamelden zich weder."

VERTOT.

„Onder de CRETENSEN die met hem waren, bevonden zich twee grijsaards, van welke de eene Trauphilius en de andere Nosophuges heette."

TELEMACHUS,

Algemeene Zin.

„De ROMEINEN, welke met voordeel streken, dreeven deze troepen terug, en deden een groot aantal derzelve sneuvelen."

VERTOT.

„De CARTHAGENIENSEN, die onder de hunnen geens hoofden noch veldheeren vonden bekwaam genoeg om dezelve aan Regulus tegen te stellen, zonden naar Lacedémonie, ten einde het bevel hunnes legers aan Xantippus, een hoofdman, die niet alleen in zijn eigen land

land maar zelfs door geheel Gtickenland he-
nen beroemd was — optedragen.”

VERTOT.

NEGENDE ARTIKEL.

Men plaatst ook eene komma *na* eenen
Naam welke in *Spraakwending* (2) gebruikt
wordt, wanneer dezelve aan het *begin* —, en
men plaatst denzelfven *tusſchen twee komma's*
wanneer dezelve in het *ligchaam* der zinsſtede
voorkomt.

VOORBEELDEN.

(*Namen in Spraakwending* gebezigd aan het
begin eener zinsſtede.)

„KONING, zie daar hen die u wreken
zullen tegen uwe vijanden. — PRIVATEERS;
ziec

(2) Een Naam wordt in *Spraakwending* gebezigd,
wanneer hij eenen *perſoon* of eene *zaak* aanduidt te-
gen welken men het woord voert; het is de *Vocati-
vus* der talen welke naamvallen hebben.

„Ziet daar den koning welken ik u beloofd heb.”

„MEVROUW, is dat dan die geduchte vijand?”

„Zoon, wij zullen wachten; ontstel u maar niet verder.”

„VRIEND, kunt gij van mij gelooven dat ik uit eenen noodeloozen ijver mij zou laten verblinden door eenen ijdel en afgod?”

„BOOSWICHT, het voegt u wel aldus eenen God te noemen welken diezelfde mond leert lasteren!”

„MIJNHEER, de tempel is ontruimd en er zijn geene vijanden meer in; de vreemde deling is gevlugt, en de Jood heeft zich ontdorpen.”

(*Namen in Spraakwending gebezigt in het Bechaam der zinsnede.*)

„Met

„ Met uwen eigen naam, JOAS, kan ik u dan benoemen.”

„ Kom, MIJN WAARDE ZACHARIAS, en omhels uwen broeder.”

„ Het is niet meer dan billijk, MIJN ZOON, dat ik u dit verklare.”

„ In één woord, ELIACINUS, gij hebt mij weten te behagen; gij zijt voorwaar geen gewoon kind.”

„ Met eerbied onderworpen aan zijnen heiligen wil, vrees ik God, MIJN WAARDE ABNER, en niemand noch niets anders.”

„ Herken aan deze schitterende trekken eenen God, ABNER, die nog heden dezelfde is die Hij te allen tijde was.”

RACINE.

TIENDE ARTIKEL.

Men bedient zich ook somtijds van de komma ten einde de *opfchorting van een*

D 5

werk-

werkwoord aangeduiden, hetwelk in den aanvang eener voorstelling genoemd zijnde; in het vervolg derzelve nogmaals, offchoon stilzwijgend, bedoeld wordt.

V O O R B E E L D E N .

1. „ De vrede werd dan gesloten, en men **STELDE** over en weder gijzelaars; de *wolven*, hühne jongen; en de *schapen*, hühne honden.”

DE LA FONTAINE.

In het bovenstaande voorbeeld wordt het werkwoord *stelde* ná de woorden: *wolven*, en: *schapen*, telken reize nog eens voorondersteld.

In de volgende Voorbeelden is dat woord, hetwelk in de eerste voorstelling uitgedrukt, en in de volgende stilzwijgend voorondersteld wordt, in die genoemde eerste voorstelling in kapitale —, en dat, ná hetwelk het evengenoemde stilzwijgend voorondersteld wordt, in kursif-letteren.”

2. „ 16.

2. „ Ieder, als om strijd, stelde 'er zich eene eere in, de eene of andere bijzonderheid aangaande zijn leven en zijne deugden te weten en te verhalen: de eene ZEIDE dat hij door iedereen belangeloos bemind werd; de andere, dat hij het zoo verre gebragt had van, zonder benijders, bewonderd te worden; een derde, dat hij door zijne vijanden gevreest werd zonder van hen gehaat te worden.”

MASCARON.

3. „ Bij hen is de ongodsdienstigheid de welvoegelijkste houding; het geloof, eene zwakheid; de godsdienst, een dropm; de waarheden des heils, het deel van ledige zielen; de schrikken der eeuwigheid, eene ijdelē vrees; en de heiligheid onzer verborgenheden, vaak de dekmantel der ongebondenheid.”

MASSILLON.

4. „ Ook was zijn omgang hoogstaande naam, daar hij met ieder WIST TE SPREKEN overeenkomstig deszelfs talenten; en niet
maar

maar slechts met *krijgsheden*, over hunne ondernemingen; met *hovelingen*, over hunne belangen; met *staatslieden*, over hunne onderhandelingen; maar ook met weetgierige *reizigers*, over hetgeen zij óf in den aard, óf in het bestuur, óf in den handel van het een of ander Land ontdekt hadden; met den *kunstsenaar*, over zijne uitvindingen; en, in één woord; met allerlei *geleerden*, over hetgeen zij hier of daar opmerkelijks hadden gevonden."

BOSSUET.

5. „De Franken, een woest volk, leefden slechts van peul-, veld- en boomvruchten, van wortels, en van dieren welke zij op de jagt vingen. Hunne Goden WAREN de zon, de maan, de boomen en rivieren; hunne *tempels*, diepe holen; hunne priesters, of druïden, sterrevoorzegkundigen, geneesheeren en regters; hunne *steden*, hutten van hout en klei, en hun *koophandel*, ruiling."

„*Geschiedenis van Frankrijk, voor de Jeugd.*

6. „Maar,

6. „ Maar, waarlijk, de eer welke men dan bewonderen moet, waarin bestaat zij, Valincourt? Zijt gij in staat mij dit te zeggen?... De heerschzuchtige *STELT DEZELVE* vaak in alles in vuur en vlam te zetten; de *gierigaard*, in den Pactolus te zijnent te zien stroomen; een *snorker*, in op zijne gewaande heldendaden te snoeven; een *bedrieger*, in nimmer zijn woord te houden; menig *poëet*, in op eene smakelooze wijze eenige papieren vol te kladden; menig *Markies*, in het betrekken zijner schuldëischers; een *losbol*, in het ontheiligen van feest- en vastendagen, en een eerlooze *dwaas*, in het brave-
ren der eere zelve.”

BOILEAU.

ELFDE ARTIKEL.

’Er moet ook eene komma geplaatst worden na ieder lid eener zinsnede welk noodwendig ook nog een volgend doet verwachten.

VOOR-

V O O R B E E L D E N .

1. *Volkomen meester der beide rijken zijnde,* gaf Théodosius het Westersche aan Valentinianus, die hetzelfde echter niet lang behield."

2. „ *Weldra alles moede,* is alles hun ten last en zijn zij zich zelve tot een' last."

3. „ *Moede van langer zoo geheel in het onzekere voorttelevén,* besloot ik naar Sicilie te gaan, werwaarts ik vernomen had dat mijn vader, door tegenwinden, was henengedreven."

4. „ *Even gelijk twee wilde dieren,* dreigden zij gestadig malkander in stukken te scheuren."

5. „ *Zoodra Dioscorus den Koningen zijn voornemen verklaard had,* wendde ieder zich tot Télémachus, als wilde men van hem deswegens eene uitspraak hooren."

6. „ *Zoodra gij haar zien zult,* verbiedt haar ééne schrede voorwaarts te doen."

7. „ *Toen*

7. „ Toen *Télémachus* den naam zijns vaders hoorde, verhoogden de tranen, die langs zijne wangen vloeiden, nog den glans zijner schoonheid.”

8. „ *Naauwelijks* hadden deze redenen een einde genomen, of men haastte zich te spreken over de noodzakelijkheid van den *Daniërs* eenen koning te geven.”

9. „ *Nadat* wij dit schouwspel eenigen tijd bewonderd hadden, begonden wij de bergen van *Creta* te ontdekken.”

10. „ *Toen* hij deze woorden gesproken had, was zijn ontroerde geest reeds op het punt van geheel tegenstrijdige besluiten te vormen.”

11. „ *Naar mate* *Télémachus* zich van het siband verwijderde, gevoelde hij met vreugde zijnen moed en zijne liefde tot de deugd weder trapswijze toenemen.”

12. „ *Terwijl* *Hazaël* en *Mentor* te zamen
spra-

spraken, ontdekten wij dolfijnen, met een schild, zoo het schein van goud en azuur, gedekt."

13. „ *Om nu tot mij zelve wedertekeeren, men verwarde mij met de Cijprianen, en aldus ontsnapte ik aan het scherpzinnig mistrouwen des konings."*

14. „ *Wat de drie eerste monarchijen betreft, hetgeen daarvan de meeste Grieken geschreven hebben is hunnen eigene wijsgeeren twijfelachtig voorgekomen."*

15. „ *Dewijl dan de Goden ons de hoop benemen van u onder ons te zien regeren, help ons ten minste eenen koning vinden die onze wetten doe regeren."*

16. *Hoezær wij ook de opregtheid dergenen die met ons spreken mogen wantrouwen, wij gelooven nogtans dat zij aan ons meer waarheid dan aan anderen zeggen."*

17. „ *Welke ontdekkingen men ook in het*
rijk

rijk der eigchliedde gedaan moge hebben, 'er blijven in hetzelfde nog steeds vele onbekende landen over."

18. „ *Ten einde zich in de wereld te vestigen, doet men zooveel mogelijk om in dezelve reeds gevestigd te schijnen."*

19. „ *Gelijk de Nachtegaal de zanger der wouden is, zoo is het Sijsje de huis-muzikant."*

20. „ *Indien iets ter wereld in staat is ons een denkbeeld van onze zwakheid te geven, zal het wel die toestand zijn waarin wij ons onmiddellijk na onze geboorte bevinden.*

21. „ *Vorsten te prijzen over deugden welke zij niet bezitten, is hen straffeloos te hoonen."*

22. „ *Wanneer wij de teederheid onzer vrienden t'onswaarts te groot opgeven, geschiedt zulks dikwijls minder uit erkentenis, dan wel uit zucht om daardoor onze eigene verdiensten des te meer te doen uitkomen."*

E

23. „ *De*

23. „ *De sterkste blijk van vriendschap is niet onze eigene gebreken voor eenen vriend openteleggen, maar hem de zijne te doen zien.*”

24. „ *Alhoewel ik de diepe wijsheid dezer redekaveling nog niet volkomen bevatte, belette zulks echter niet dat ik uit dezelve een, ik weet niet welk, zuiver en verheven genoeg smaakte.*”

25. „ *Zoo min men ten opzichte dezer middelen scheen te twifelen, zoo zeer haastte hij zich om dezelve op eene onbezonnene wijze te verklaren.*”

26. „ *Door al te zeer groot te willen schijnen, hebt gij uwe ware grootheid bijna bedorven.*”

27. „ *Hoe meer onderdanen men te regeren heeft, hoe meer Ministers men ook noodig heeft, ten einde door hen te doen hetgeen men zelf niet kan doen.*”

28. „ *Van*

28. „ *Van alles wat de menschelijke schrand-
derheid der wereld te beschouwen gegeven heeft,
is 'er misschien niets verwonderlijker dan de
scheepvaart.*”

29. „ *Niet alleen weet zij zich stil en in
ontzag te houden bij vrouwen, maar zelfs bij
gehuwde, of haar in jaren verre te boven-
gaande, mannen.*”

30. „ *Hoe grooter en moeilijker eene pligt
zij, hoe tastbaarder en sterker ook de rede-
nen behooren te zijn op welke men dezelve
grondt.*”

TWAALFDE ARTIKEL.

Het zou veel te moeilijk en langwilig
zijn, al de bijzondere gevallen waarin men
zich van de komma bedienen moet optege-
ven. Ik heb, ten opzichte van het gebruik
derzelve, de *Algemeene Regelen* zooveel mo-
gelijk aangewezen. Ik zal hier nu nog eenige
gevallen bijvoegen, doch welke niet verdie-
nen zoovele *afzonderlijke Artikelen* te worden.

1. Wanneer een werkwoord van zijn onderwerp door eene lange reeks van woorden, tot dit onderwerp behoorende, gescheiden is, dan plaatst men eene komma vóór dit werkwoord.

VOORBEELDEN.

„ *Een der schoonste kunstgrepen der Egyp-
tenaren ten cinde hunne oude grondstellingen te
bewaren, was dezelve met zekere plegtighe-
den te omkleeden welke op het verstand des
volks eenen diepen indruk maakten.*”

BOSSUET.

„ *De blik welken wij daar maar zoo vlug-
tig op de eigenschappen der Vogelen wierpen,
IS REEDS GENOEGZAAM om ons te over-
tuigen dat zij, aan den grooten keten der we-
zens, na den mensch, in den éérsten rang
verdienen geplaatst te worden.*”

BUFFON.

„ *Het eenige punt dat ik onder al de ver-
wijzingen die hij mij gedaan had duidelijk meen-
de*

de te onderscheiden, was het karakter mijner nieuwe echtgenoot."

Geschiedenis van Cleveland.

2. Men plaatst steeds tusschen twee komma's de woorden: *zeg ik, zeide hij, antwoordde hij, hernam hij*, enz. wanneer deze in het ligchaam der zinsnede voorkomen; en zij worden gemeenlijk door eene komma voorafgegaan, wanneer eene zinsnede, of gedeelte derzelve, door de genoemde woorden *besloten* wordt.

V O O R B E E L D E N .

„ Het verhaal mijner ongelukken, *zeide hij*, zou te veel tijds vorderen."

„ Die Troijanen, *zeide hij*, zijn verbitterd tegen al de Grieken."

„ Vrees slechts, *hernam Mentor*, dat zij u niet soms overlade met onheilen."

„ Maar geef mij, *zeide ik tot hem*, de regte

middelen eens aan de hand, om ook op Ithaka t'eenigen dage voortgelijken handel te vestigen."

„ ô Vrienden, *dus ging hij voort*, ik laat dien zoon, die mij zoo dierbaar is, hier onder u achter; draag toch zorg voor zijne jeugd."

„ Ik ben niet van Phénicie, *zeide ik tot hem*, maar de Egijptenaren hadden mij, op zee, aan boord van een Phénicisch schip genomen."

„ Hoe komt het toch, *zeide ik tegen Nabal*, dat de Phéniciers zich meester hebben kunnen maken van den handel des geheelen aardbodems, en zij zich aldus verrijken ten koste van alle andere volken? Gij ziet dit, *antwoordde hij mij*, de ligging van Tijrus is bijzonder gunstig voor den handel."

A A N-

A A N M E R K I N G.

Ik heb, in den aanvang van dit Hoofdstuk, gezegd, dat men de komma gebruikte om al de aan malkander gelijke deelen eener phrase, of zinsnede, van malkander te scheiden, mits 'er meer dan twee zijn, en geene derzelve in onderdeelen gesplitst zij, (*) en zie hier waarom:

In-

(*) Duidelijkheidshalve diende hier nog wel bij gezegd, het geen anders slechts, bij gevolgtrekking, uit het vervolg zoude moeten worden opgemaakt, of door ervaring geweten: „ Omdat slechts twee gelijke deelen „ eener zinsnede bijna althans zeker door een Voeg- „ woord aan malkander verbonden worden, en dus „ de komma ter scheiding dan niet te pas komt; en „ in andere onderdeelen ingedeeld, dezelfde zinsnede „ welke anders slechts komma's zou vereischen, dan „ ook weder andere teekens yordert: bij voorbeeld, „ de Komma-punt (;), de Dubbele-punt (:), of „ voortgelijke.” — En dit gelde ook voor dezelfde passage aldaar geciteerd.

VERT.

Indien eene phrase, of zinsnede, slechts uit twee gelijke deelen bestaat, zoo volgen zij onmiddelijk, zonder voegwoord op malkander, of zij zijn door een voegwoord aan malkander verbonden.

R E G E L E N.

1. Indien de twee gelijke deelen eener zinsnede zonder voegwoord zijn, dan gebruikt men de komma na elk derzelve.

V O O R B E E L D E N.

„ Met een' hond die geslagen wordt, een lam dat gekeeld wordt, hebben wij medelijden; doch met een' boom die omgehouden wordt, een' oester die verslonden wordt, in het geheel niet.”

— BUFFON.

Het bovenstaande voorbeeld is zamengefeld uit twee zinsneden, en iedere zinsnede uit twee gelijke deelen, welke twee onderwerpen zijn:

Een

Een hond die geslagen wordt,

Een lam dat gekeeld wordt,

voor de eerste zinsnede; en,

Een boom die omgehouden wordt,

Een oester die verslonden wordt,

voor de tweede.

„ Ik was zoo aanhoudend omringd, zoo weinig mijn eigen meester, dat ik geen geschikt oogenblik vinden konde om mij zelvev genoeg te verschaffen.

J. J. ROUSSEAU.

2. Indien de beide gelijke deelen eener zinsnede door een voegwoord aan malkander verbonden zijn, dan zijn die beide deelen kort of lang: in het eerste geval schrijft men dezelve zonder, en in het tweede met eene komma.

VOORBEELDEN.

Eerste geval.

„ *Vrij EN vergenoegd zijnde, zoo zijt gij ook regtvaardig EN braaf gebleven; want de*

E 5

straf

straf EN de ondeugd zijn onaffcheidelijk van malkander."

J. J. ROUSSEAU.

„ De *bergen EN heuvelen* werden allengs vlakker."

TÉLÉMACHUS.

„ Gij behoordet slechts *aan den landbouw EN aan het instellen van wijze wetten* te denken."

DEZELFDE.

„ Men is nooit zoo *gelukkig NOCH zoo ongelukkig als men zich wel verbeeldt.*"

LA ROCHEFOUCAULD.

„ De *zon NOCH den dood* kan men niet sterk aanzien."

DEZELFDE.

„ *Aan uw verlies OF aan uw behoud is het verlies OF behoud van allen die u omringen verbonden.*"

MASSILLON.

„ Jonge lieden dienen wel bij hunne intriede in de groote wereld een weinig *schaam-
ach.*

*achtig of los te zijn: een bekwaame EN def-
tige houding verandert bij hen gemeenlijk in
onbescheidenheid."*

LA ROCHEFOUCAULD.

Tweede geval.

*„ Wees eerder dáárop bedacht dat gij uws
Vaders goeden naam ophoudt, EN de fortun
die u vervolgt tracht te overwinnen."*

TÉLEMACHUS.

*„ Wie, die slechts min of meer den Land-
bouw bemint, wenscht niet gaarne de bij-
zondere voortbrengselen der luchtstreek van die
plaatsen welke hij doortrekt, EN de wijze waar-
op dezelyc aangekweekt worden, te kennen?"*

J. J. ROUSSEAU.

*„ Een zoo geducht krijgsman haakte naar
den vrede, EN deed het gansche rijk hopen
geene krijgslieden meer noodig te zullen
hebben."*

BOSSUET.

„ Hij

„ Hij vergat geenszins *het geen hem op het Eiland Circé, de dochter der Zonne, bejegend was, NOCH OOK de gevaren in welke hij tuschen de Scijlla en Charijdes verkeerd had.*”

TÉLÉMACHUS.

„ Het helpt niets *of men al jong, zoo men niet tevens schoon, NOCH schoon, zoo men niet tevens jong zij.*”

LA ROCHEFOUCAULD.

„ De bescheidenheid komt bij menschen van veel vermogen gemeenlijk slechts voort uit *vreeze voor eene schande welke vaak het gevolg is der ophoopenheid, OF van te zullen verliezen hetgeen men bezit.*”

DEZELFDE.

„ Men zag 'er geen ander vleesch dan dat *der vogelen welke zij in hunne netten gevangen, OF der dieren welke zij op de jacht met hunne pijlen doorboord hadden.*”

TÉLÉMACHUS.

WAB-

Wanneer eene zinsnede slechts uit twee gelijke deelen bestaat, en men, sierlijkheids-halve, eene der Voegwoorden: *en, noch, of*, vóór ieder dier beide deelen plaatst, zoo gebruikt men *geene* komma.

V O O R B E E L D E N .

„ Overal zag men **EN** *de vruchten van Pomona* rijpen **EN** *de geschenken van Flora* zich openen.”

LA HENRIADE.

„ Laat u nooit **NOCH** *door gierigheid* **NOCH** *door hoogmoed* vervoeren.”

TELEMACHUS.

Indien echter deze beide deelen nog al eenige *uitgestrektheid* hadden, zou men dezelve *door eene komma van malkander moeten scheiden*.

V O O R B E E L D E N .

„ De schroomvallige deugd wordt niet zelden onderdrukt, omdat het dezelve ontbreekt

OF

OF aan vrijmoedigheid om zich te vertoonen,
OF aan bescherming om zich te verdedigen."

MASSILEON.

„ Naauwelijks waren wij op deze kust
aangekomen, of de Inwoners meenden dat
wij OF andere lieden des Eilands, gewapend
om hen te overvallen, OF vreemdelingen waren
die hun Land kwamen bemagtigen."

TÉLÉMACHUS.

Wanneer eene zinsnede uit *verscheiden ge-
lyke deelen* bestaat, en het laatste derzelve
door een voegwoord voorafgegaan wordt,
zoo moet men de komma zoo wel tusschen
deze twee laatste, als na ieder der voorgaande,
plaatsen, ten einde aldus te doen zien dat het
Laatste dezer deelen *niet nader aan het vóór-
laatste dan aan eenig der vorige verbonden*
is (1).

VOOR-

(1) Deze Regel, noch ook die op bladz. 12 door
den Schrijver opgegeven, wordt in onze *Nederland-
sche*

V O O R B E E L D E N.

„ Het zelfstandig naamwoord, het bijvoegelijk naamwoord, het voornaamwoord, en het werkwoord, zijn veranderlijke —, het voorzetsel, het bijwoord, het voegwoord, en het tusfschenwerpsel, zijn onveranderlijke woorden.”

„ Die

sche taal en sijn niet gevolgd; ook zelfs niet door onze beste en naauwkeurigste Schrijvers; welke, vooral bij de opsamming van gelijksoortige Voorwerpen, gelijk in de beide eerstvolgende voorbeelden, noch de beide laatstgenoemde welke door een voegwoord verbonden zijn, noch ook het allerlaatste en het werkwoord, zoo als in het éerstvolgende voorbeeld geschiedt, immer van malkander scheiden. Het voegwoord: en wordt tusfschen al die gelijksoortige deelen stilzwijgend voorondersteld; en, alleen om de lastige herhaling in het lezen, achterwege gelaten en door een komma vervangen, doch voeg hetzelfde eens wezenlijk daar tusfschen en gij zult de noodeloosheid en overtolligheid der in deze aanmerking gerecommandeerde interpunctie ten duidlijkste ontwaren.

En dit een en ander gelde ook ten opzichte van de tweede Noot op bladz. 13.

V E R T.

„ Die reiziger kent *Europa, Azia, Afrika,*
en *Amerika.*”

„ Zie daar hoe ik geleerd heb *heimelijk te*
begeeren, mij schuil te houden, te veinzen, te
liegen, en eindelijk te stelen.”

J. J. ROUSSEAU.

Men plaatst ook eene komma *tusfchen twee*
volledige voorstellingen, offchoon dezelve door
een voegwoord aan malkander verbonden zijn,
mits deze voorstelling niet in onderdeelen, welke
alreede door komma's gefcheiden zijn, zijn in-
gedeeld; omdat in het laatstgenoemde geval
een komma-punt tusfchen dezelve zou behoo-
ren geplaatst te worden.

VOORBEELDEN.

„ Ieder klaagt over zijn geheugen, en nie-
mand klaagt over zijn hart.”

„ De Natuur fchenkt de verdienste, en de
Fortuin ftelt dezelve te werk.”

„ De

„ De hoogmoed wil niets schuldig heeten,
en de eigenliefde wil niets betalen.”

„ Wij beminnen steeds die ons bewonder-
ren, en wij beminnen niet altoos die wij be-
wonderen.”

LA ROCHEFOUCAULD.

*Men schrijft zonder komma eene zinsnede
welke slechts zeer weinige uitgebreidheid heeft.*

V O O R B E E L D E N .

„ De eigenliefde is de grootste van alle
vleijers.”

„ De eigenliefde is behendiger dan de be-
hendigste mensch ter wereld.”

„ Zij die zich te veel op beuzelingen toe-
leggen worden gemeenlijk ongeschikt voor
belangrijker zaken.”

DEZELFDE.

„ Weinige menschen slechts zijn verstan-
dig

dig genoeg om den blaam die hun nuttig is voor den lof die hen verraadt te kiezen."

LA ROCHEFOUCAULD.

Doch indien de zinsnede te lang is om na malkander en zonder adem te halen te worden uitgesproken, dan gebruikt men de komma, en wel ter plaatse waar men gevoeglijkst den gang derzelve opschorten kan zonder den zin te doen verloren gaan.

VOORBEELDEN.

„ Ons berouw is niet zoo zeer een leedwezen over het kwade dat wij gedaan hebben, dan wel eene vreeze voor het kwade dat ons deswegens zou kunnen overkomen."

„ Er zijn vermomde bedriegerijen welke de waarheid zoo natuurlijk nabootsen, dat het kwalijk geoordeeld zoude zijn zich door dezelve niet te laten misleiden."

„ Niets moest menschen die grooten lof verdiend hebben nederiger maken, dan hunne bezorgdheid om zich ook nog door beuzelingen te doen gelden."

„ Maar

„ Maar zelden zoude men eene slechten koop doen door van het goede hetwelk men van ons spreekt aftezien, mits dan ook van het kwade geen woord gerept wierde.”

LA ROCHEFOUCAULD.

„ Over het algemeen bespeurt men eene meerdere sterkte van ziel in menschen wier jeugd bewaard is gebleven voor een overhaastig bederf, dan in diegenen wier ongeregeldheid bijna gelijktijdig begonnen is met het vermogen om zich aan dezelve overtegeven (1).”

J. J. ROUSSEAU.

(1) Bij het lezen van dit voorbeeld, gelijk ook bij dat van het laatste der vorige foort en meer andere in dit Werkje, zal de eene of andere Lezer mischien wel eens meesmuilen over *al te weinig* punctuatie; en zou hij, welligt, in het *laatstgenoemde*, eene komma verlangen achter: *toeleggen*, en in het *éérste* ook achter de woorden: *algemeen, ziel, menschen, en diegenen*. Ik voor mij heb hier niets tegen, maar ben eenvoudig mijn' voorganger gevolgd, daar ik ook *deze* manier zeer verdedigbaar vond; en hierin al weder een bewijs te meer voor die *vrijheid* waarvan ik in het *Voorbericht* breeder gesproken heb.

VERT.

F 2

TWEE.

TWEEDE HOOFDSTUK.

VAN DE KOMMA-PUNT.

De punt met de komma, welke men: *komma-punt* kan noemen, duidt eene rust, een weinig langer dan die der komma alleen, aan.

E E R S T E A R T I K E L.

Men plaatst de komma-punt tusfchen twee zinfreden, of phrafes, waarvan de eene, *welke reeds op zich zelve zoude kunnen bestaan*, in een noodwendig *verband* staat tot de andere.

V O O R B E E L D E N.

1. „ Métophis hoopte steeds dat hij door ons ieder afzonderlijk te ondervragen ons tegenstrijdige dingen zoude kunnen doen zeggen; bovenal dacht hij mij te verblinden door

door zijne vleijende beloften, en mij alzoo te doen toestemmen hetgeen Mentor voor hem verborgen zou hebben gehouden."

TELEMACHUS.

2. „Kleingeestige menschen worden te zeer getroffen door geringe zaken; groote geesten zien dezelve alle, doch zij raken hen niet."

LA ROCHEFOUCAULD.

3. „De naijver is in zeker opzigt billijk en redelijk, daar dezelve slechts strekt om een goed hetwelk ons toebehoort, of hetwelk wij althans meenen ons eigendom te zijn, te bewaren; daar in tegendeel de nijd eene woede is welke het goede in anderen niet kan verdragen."

DEZELFDE.

4. „De ware oorzaak van de oneenigheid en verbittering der beide partijen bestond dáárin, dat de oude en nieuwe Adel beweerde, dat, door het verjagen der koningen, zij

dezelve in derzelve gezag opgevolgd waren, en aldus de regering slechts onder de Voornameften des lands behoorde te berusten; in plaats dat de Voorstanders des Gemeens, door nieuwe wetten, dezelve in eene zoogenoemde *Volksregering* wilden herscheppen, en alzoo in deszelfs vergaderingen alle gezag aan zich trekken, daar zij hetzelfde volkomen naar hun welgevallen wisten te besturen."

VERTOT.

5. „ De eerste aandoening van blijdschap welke wij over het geluk onzer vrienden gevoelen wordt niet altoos veroorzaakt door de goedaardigheid van ons karakter, noch ook door de vriendschap welke wij hen toedragen; zij is dikwijls eene bloote uitwerking van onze eigenliefde, welke ons dan vleit met de hoop van ook op onze beurt eens gelukkig te zullen zijn, of het een of ander voordeel uit hun geluk te zullen bejagen."

LA ROCHEFOUCAULD.

6. „ In-

6. „ Indien mijne voorspelling valsch is, zoo zult gij vrij zijn van ons binnen drie dagen opteofferen; zoo zij in tegendeel waerachtig bevonden wordt, bedenkt dan dat men het leven niet behoort te ontnemen aan diegenen van wie men hetzelfde ontvangen heeft.”

TELEMACHUS.

7. „ Appius kon deze rede niet aanhooren dan sidderende van verontwaardiging. Hij nam Goden en menschen tot getuigen van al het kwade hetwelk eene dergelijke verandering in het bestuur der Republiek zoude veroorzaken; en, als strekten hem zijn ijver en toorn ter hoogere ingeving, hij voorspelde aan den Raad dat hij, als door eene overmaat van toegeeflijkheid, een regtbank zoude laten vestigen, welke zich ongemerkt tegen het gezag van den Raad verheffen, en hetzelfde eindelijk geheel vernietigen zoude.”

VERTOT.

F 4

8. „ Ten

8. „ Ten einde eene regte kennis van zaken te hebben, dient men dezelve in *bijzonderheden* te kennen; en daar het getal dezer bijzonderheden bijna tot in het oneindige voort loopt, blijft onze kennis ook steeds oppervlakkig en onvolmaakt.”

LA ROCHEFOUCAULD.

9. „ De fijnste van alle listēn is die waardoor men in de strikken welke men ons gespannen heeft werkelijk veinst te vallen; nooit toch wordt men gemakkelijker bedrogen dan wanneer men waant anderen te bedriegen.”

DEZELFDE.

10. „ De gevolgen dezer twee zaken, te weten, die van den Godsdienst en der staatkunde, behoort gij diep in uw geheugen te prenten; en daar die beide de twee groote punten zijn waarover alle menschelijke zaken gaan, is, alles wat deze betreft in een kort begrip besloten te zien, en daarvan alzoo, den samenhang en de uitwerkfelen te bevroeden,

den, — alles wat onder de menschen groot is in zijne gedachten zamentevatten; en, om zoo te spreken, den draad te houden van alles wat 'er onder de menschen plaats heeft in het gansch heelal.”

BOSSUET.

11. „ Hij, die in zich zelve dat alles meent te kunnen vinden wat hem ieder' ander' wel kan doen ontberen, bedriegt zich zeer; maar hij, die meent dat men hem zelve niet kan ontberen, bedriegt zich nog erger.”

LA ROCHEFOUCAULD.

12. „ Wanneer onze vrienden ons bedrogen hebben, behoort men slechts onverschilligheid ten opzichte hunner uitwendige vriendschapsblijken te betoonen; maar nimmer ongevoeligheid voor hun ongeluk.”

DEZELFDE.

TWEEDE ARTIKEL.

Wanneer een volzin (periode) uit verscheidene leden welke eene zekere uitgestrekt- heid hebben bestaat, en deze weder uit onder- scheidene deelen, welke onderling door komma's van malkander zijn gescheiden, zijn zamengesteld, dan scheidt men al de leden van dien volzin door de *komma-punt* van malkander. (1)

V O O R B E E L D E N .

1. „ De wijsste der koningen, door Gods Geest verlicht, en door hogere ingeving aangespoord om aan de nakomelingschap het beeld eener heldhaftige vrouw natelaten, ver-

(1) Een *volzin* is de *vereeniging van onderscheidene zinsleden, en gedeelten derzelve*, welke met malkander eenen *volledigen zin* uitmaken. In de voorbeelden van dit Hoofdstuk heb ik de verscheidene soorten van volzinnen zoo veel mogelijk veranderd en ge- scheerd.

vertoont ons dezelve als met sterkte en bevaligheid bekleed; met groote dingen bezig, maar zonder de zedigheid harer sekse te verzuken; rijkelijk bedeeld zelfs met de goederen der fortuin, maar altoos gereed dezelve in den schoot der armen uitteftorten; doordrongen van vreeze Gods, en overtuigd van de ijdelheid der menschelijke grootheid; van eene proefhoudende deugd, en niet van den bedriegelijken glans eener vergankelijke schoonheid haren roem ontleenende; stervende met een bedaard en vrolijk gelaat; waardig in den Hemel ontvangen te worden, waar zij verschijnt, vergezeld van hare goede werken, en beladen met de schatten van eer en gunst welke zij zich in dit leven vergaderd heeft; en waardig, eindelijk, na haren dood door haren gemaal hartelijk betreurd en geprezen te worden, na zich gedurende haar geheele leven zijn volkomen vertrouwen te hebben waardig gemaakt."

FLÉCHIER.

2. „ De

2. „ De Geschiedenis vertoont ons hetzelfde, (het Volk van Athene, namelijk,) dan als een' grijsaard, welken men zonder gevaar bedriegen kan, dan weder als een kind, hetwelk men zonder ophouden vermaken moet; fomtjids zelfs het licht en de gevoelens vertoonende aan groote zielen eigen; de vermaken, de vrijheid, de rust en den roem buitensporig beminne; zich latende bedwelmen door lofredenen, en tevens de verwijtingen welke het verdient luidkeels toejuichende; fijngevoelig genoeg om reeds op het hooren der eerste woorden de voornemens welke men voor hetzelfde wil openleggen te vatten, en te ongeduldig om derzelver bijzonderheden te vernemen en derzelver gevolgen te voorzien; doende zijne Overheden sidderen, op hetzelfde oogenblik dat het aan zijne wreedaardigste vijanden vergeeft; met de snelheid eens bliksems overgaande van woede tot medelijden, van moedeloosheid tot onbeschaamdheid, en van onregtvaardigheid tot berouw; ja zelfs zoo veranderlijk en ligtzin-

zinnig, dat in de allergewigtigste en soms wanhopigste zaken een in 't wild daar heen geworpen woord, een gelukkige inval, het minste voorwerp, het minste toeval, mits slechts onvoorzien, in staat zij hetzelfde van zijne vreeze geheel te ontheffen, of van zijn belang te doen afzien."

BARTHELEMIJ.

3. „ Zoo wanneer men van de Geschiedenis niet leert de tijden behoorlijk te onderscheiden, dan zal men de menschen onder de Natuurwet, of onder de Beschreven wet, voorstellen even als onder die des Evangelies; men zal dan van de onder Alexander overwonnene Perzen even als van de onder Cijrus zegepralende Perzen spreken; men zal, in zijne voorstelling, Griekenland even vrij maken ten tijde van Philippus als ten tijde van Themistocles, of Miltiades; het Romeinsche volk even moedig onder deszelfs Keizers als onder de Consuls; de Kerk even stil en rustig onder Diocletiaan als onder Constantijn;
en

en Frankrijk, beroerd door binnenlandfche oorlogen, gelijk ten tijde van Karel IX. en Hendrik III., even magtig als ten tijde van Lodewijk XIV., toen hetzelfde, onder een' zoo grooten Koning vereenigd, geheel alleen zegevierde over al de Mogendheden van Europa."

BOSSUET.

4. „ Men oordeele wat 'er van mij worden moest in een huis waar ik geen' mond durfde openen; waar ik van tafel moest gaan wanneer ik nog pas voor een derde verzaaidigd was, en de kamer verlaten, zoodra ik 'er slechts niets noodigs meer te verrigten had; waar ik, onophoudelijk geketend aan mijnen arbeid, overal getot voor anderen en voor mij alleen niet dan gemis zag; waar de gedachte aan de vrijheid des meesters en mijner metgezellen het gewigt mijner onderwerping nog merkelyk verzwaaarde; waar, zelfs in geschillen over hetgeen mij het best bekend was, ik geen woord durfde reppen; waar,
ein-

eindelijk, alles mij voorwerp van begeerlijkheid werd, en dat, eeniglijk, dewijl ik van alles verstoken was."

J. J. ROUSSEAU.

5. Men kan zeggen dat de hond het eenigste dier is welks getrouwheid de proef doorstaan kan; het eenige dat altoos zijnen meester en de vrienden des huizes kent; het eenige dat wanneer een onbekende nadert zulks terstond bemerkt; het eenige dat zijn naam verstaat en de huisfelijke stem kent; het eenige dat niet op zich zelve vertrouwt; het eenige dat, zijnen meester verloren hebbende en hem niet kunnende wedervinden, dien door zijne klagten alomme roept; het eenige dat, op eene lange reize welke het zelfs slechts éénmaal zal gedaan hebben, den weg onthoudt en dien wedervindt; het eenige, in één woord, welks natuurlijke talenten baarblijkelijk zijn, en welks opvoeding steeds gelukkig slaagt."

BUFFON.

6. „ Den

6. „ Den grooten is niets genoeg , dewijl hij naar alles dingen kan: zijne begeerten groeijen tevens aan met zijn geluk; alles wat meer verheven is dan hij, doet hem in zijn oog gering schijnen, het streelt hem minder zooveel menschen achter zich te laten, dan het hem kwelt zich nog door sommigen te zien vooruitstreven; hij meent niets te hebben zoo hij niet alles heeft; zijne ziel blijft steeds dor en dorstig; en hij heeft eigenlijk van niets genot dan alleen van zijn ongeluk en van zijne onrust.”

MASSILLON.

7. „ De menschen beminnen de grootheid; zij haten, bewonderen en verachten ook dezelve: zij beminnen haar, omdat zij in haar alles zien wat zij verlangen; vermaken, eer en vermogen; zij haten haar, omdat zij door haar te lager gezet, en verootmoedigd worden, en zij hun het gemis der genoemde goederen te levendiger doet gevoelen; zij bewonderen haar, omdat haar schitterende
glans

glans hen verblindt; zij verachten haar, of veinzen althans zulks te doen, ten einde én zich in hunne verbeelding boven de grooten te verheffen, én zich zelve aldus eene ingebeelde grootheid te sichten, door poging ter vernedering van hen die het voorwerp zijn der bewondering van het algemeen."

NICOLE.

8. „ Twee geburen staan gereed om onderling een proces aantegaan; hij wint hen, hij bevredigt hen; de eene of andere boer wordt ziek, hij doet hem van het noodige verzorgen, of verzorgt hem zelf; een ander wordt geplaagd door eenen vermogenden na- buur, hij beschermt hem en beveelt hem aan; arme jonge lieden zoeken malkander ten huwelijk, hij helpt hen; de eene of andere goede vrouw heeft een geliefd kind verloren, hij gaat haar bezoeken, hij vertroost haar, en laat haar niet dadelijk weder aan hare droef- heid over."

J. J. ROUSSEAU.

G

9. „ Het

9. „ Het oordeel vormen, is den geest
 smaak voor, en onderscheiding van, het ware
 inboezemen; denzelfen afrigten, ter herken-
 ning dér, zelfs eenigzins diep liggende, drög-
 redenen; hem leeren, zich niet te laten ver-
 blinden door den ijdel glans van zinledige
 woorden, noch zich te laten paaijen door
 duistere betoogen, of stellingen; nooit voldaan
 te zijn, voor dat hij tot in den grond der
 zaken is doorgedrongen; in verwarde onder-
 werpen het juiste punt te kiezen, en wel
 nauwkeurig te onderscheiden hetgeen zich
 daarvan verwijert.”

NICOLE.

10. „ Aan zoovele vijanden moest men
 eenen man tegenstellen van eenen vasten en
 verzerden moed, van eene uitgebreide be-
 kwaamheid, en volkomene ondervinding; die
 den roem des Rijks ophield, en tevens deszelfs
 krachten bespaarde; die niets van hetgeen
 nuttig zijn konde, of noodzakelijk ware, ver-
 gate, en toch niets overtolligs dede; die,
 juist

juist naar de onderscheidene gelegenheden, of van zijne voordeelen zich wist te bedienen, of van zijne verliezen zich te herstellen; die, dan het schild, en dan weder het zwaard zijns lands ware; en in staat, de door hem ontvangene bevelen (gesteld dat zulks plaats had) ten uitvoer te brengen, en van zich zelve, in zijne verschillende ontmoetingen, raad intewinnen."

FLECHIER.

11. „ Is het waarlijk niet maar alleen de wijsheid en de vreeze Gods, die Vorsten en andere grooten beminnelijk maken kan bij hunne onderhoorigen? Door deze, zeide weder een jong Koning, zal ik mij eenen naam maken onder de volken; zullen grijsaards zelfs mijner jeugd hoogachting toedragen; zullen de vorsten die mij omringen, hunne oogen, uit eerbied voor mij, nederwaarts slaan; zullen de naburige koningen, hoe magtig ook, mij vreezen; zal ik in vrede bemind en in oorlog geducht zijn.

MASSILLON.

12. „ Valerius stelde hun voor, dat men niet hopen konde een krijgshaftig volk, hetwelk en soldaat en burger tevens was, even als stille en vreedzame burgers, die nooit hunne haardsteden verlaten hebben, te zullen kunnen regeren; dat de krijg, en de aanhoudende behandeling der wapenen, eenen zekeren moed inboezemden, welke zich zeer moeilijk met de slaafsche afhankelijkheid, welke men van deze dappere strijders wilde vorderen, zoude verdragen; dat het zelfs niet meer dan billijk ware, een edelmoedig volk, hetwelk ten koste van deszelfs bloed de dwingelandijten onder gebragt had, ook met de grootste onderscheiding te behandelen; dat hij van oordeel was, hun de bijzondere Opperhoofden welke zij verlangden te moeten toestaan; en dat mischien soortgelijke Opzigters gansch niet nutteloos zouden zijn in eenen zoo vrijen staat, ten einde over diegenen onder de grooten, welke hun gezag door den tijd weilight te verre zouden willen uitstrekken — naar behooren te waken.”

VERTOT.

13. „ Ap-

13. „ Appius kante zich luide tegen den raad van Valerius, welken wij daar opgaven, aan; en hij beweerde, in den vollen Raad, dat, daar de regtvaardigheid de stevigste steun der staten is, men de schulden der bijzondere personen niet vernietigen konde, zonder tevens het algemeen vertrouwen, dien eenigen band der menschelijke maatschappij, te vernietigen; dat het volk zelf, te wiens voordeele men eene zoo onbillijke bepaling verzocht, daardoor het eerst zoude lijden; dat, bij nieuwe ongelegenheden, de rijken hunne handen gesloten zouden houden; dat het misnoegen der grooten niet minder te vreezen ware dan het gemor des gemeens, en dat deze mischien niet zouden verdragen, dat men die overeenkomsten, welke de vruchten van hunne spaarzaamheid en gematigdheid waren, zoo maar den bodem inflaete.

Hij voegde 'er nog bij, dat ieder zeer wel wist, dat Rome, bij den aanvang van deszelfs bestaan, geen grootere menigte gronden

aan den ouden en nieuwen Adel, dan aan den burgerstand, toegewezen had; dat deze laatsten ook, nog de goederen der Tarquinijsen onder zich gedeeld hadden; dat zij dikwijls eenen zeer aanzienlijken buit gemaakt hadden in den krijg; en dat, zoo zij al deze goederen in woelde en brooddronkenheid verteerd hadden, het geenszins billijk ware dat men hen deswegens schadeloos stelde ten koste van hen die in dezen wijzer en huishoudelijker gehandeld hadden; dat men nog bij dit alles in het oog te houden had, dat de muizieksten, en zij die het meeste gerucht maakten, slechts onedelen van de laagste klasse waren, welke men bij veldslagen gemeenlijk aan de vleugels, of aan den staart, der legioenen plaatste; dat zij, meêrendeels, slechts met slingers gewapend waren; dat 'er van voortgelijke soldaten noch veel goeds te hopen, noch veel kwaads te vreezen ware; dat de Republiek niet veel verliezen zoude aan lieden die slechts dienen konden om het *gestal* harer leden te vergrooten; en dat men den

op-

opstand slechts behoefde te verachten, om denzelfven uiteen te drijven, en om deze muitelingen weder, met volkomene onderwerping, toevlugt te zien nemen tot de goedertierenheid van den Raad."

VERTOT.

14. „ Het zegt weinig, of in een werk hetwelk voor het overige wemelt van fouten al hier en daar eene geestige trek flikkere: alles behoort in hetzelfde op zijne eigene plaats te staan; het begin en het slot aan het middelste gedeelte te beantwoorden; de wel zamengeschiedte deelen, op eene scherpzinnige wijze; uit al die onderscheidene stukken slechts één geheel te vormen; en nooit de rede zich te verre van het eigenlijke onderwerp te verwijderen, ten einde een schoonklinkend woord te zoeken."

BOILEAU.

15. „ De Treurspeldichter moet zich in duizend bogten weten te wringen, ten einde

te behagen; dan moet hij zich verheffen, dan weder vernederen; hij moet steeds vruchtbaar zijn in edele gevoelens; gemakkelijk, bondig, aangenaam, en niet oppervlakkig zijn; door verrassende trekken onzen aandacht steeds levendig weten te houden; in zijne verzen al van tijd tot tijd hooger en hooger klimmen; en zorgen, dat al hetgeen hij zegt ligtelijk te onthouden zij, en echter eenen diepen indruk in onze zielen achterlate."

BOILEAU.

16. „ De spelers in het Kluchtspel moeten op eene waardige wijze weten te boerten; deszelfs welgevormde knoop moet zich gemakkelijk laten ontwikkelen, de daarbij te maken gebaren moeten den gang der rede volgen, en nooit in ijdele, zinledige vertooningen ontaarden; deszelfs nederige en zoetvoerige stijl moet zich, waar dit voegt, ook weten te verheffen; en, overal rijk zijnde in geestige trekken, zulks ook zijn in waarlijk fijn behandelde hartstogten; terwijl de onder-

derfcheidene bedrijven van hetzelfde steeds hand aan hand moeten gaan."

BOILEAU.

DERDE ARTIKEL.

Wanneer een volzin slechts uit *twee leden* bestaat, en deze *éénvoudig* zijn, dat is, zonder *eenige onderverdeling*, dan *scheidt men dezelve alleen door middel van eene komma van malkander.*

VOORBEELDEN.

„Waarom moeten wij geheugen genoeg hebben om zelfs tot in de kleinste bijzonderheden toe te onthouden hetgeen ons overgekomen is, en niet genoeg om in onze gedachten te houden hoeveelmalen wij hetzelfde reeds aan denzelfden persoon verhaald hebben.”

LA ROCHEFOUCAULD.

G 5

„Ik

„Ik neem in aanmerking dat zij zich van hare zonden heeft vrijgekocht door de aalmoezen welke zij in het verborgen in den schoot der armen heeft uitgestort, en dezelve verzoend door eene langdurige boete, en welke zij zeer standvastig heeft onderhouden.”

ELECHIER.

Maar indien de twee leden van eenen volzin bestaan uit deelen *welke alreede door komma's zijn ingedeeld*, dan scheidt men die beide *voornamen* leden onderling door den *komma-punt*: zelfs, wanneer slechts één der gezegde leden dus ingedeeld is, verplicht zulks reeds om het gezegde teeken tusschen die beide leden te plaatsen.

VOORBEELDEN.

„Indien groote mannen zich door de langdurigheid hunner tegenspoeden laten ter neder slaan, zoo toonen zij, dezelve niet door kracht van ziel, maar van eerzucht, gedragen

gen te hebben; en dat, op eene groote mate van ijdelheid na, helden al mede gevormd zijn gelijk alle andere menschen."

LA ROCHEFOUCAULD.

„ Eerst moet ik de tijdperken, welke ik u voorstel, met u doorloopen; en, u met weinigen de voornaamste gebeurtenissen aangestipt hebbende welke tot elk derzelve behooren, uwen geest gewennen dezelve op hare regte plaats te stellen, zonder daarbij iets anders dan de tijdorde in het oog te houden."

BOSSUET.

„ Niets is, vaak, minder opregt dan de wijze waarop men raad vraagt en geeft: hij, die denzelven vraagt, schijnt eene eerbiedige hoogachting te hebben voor de gevoelens van zijnen vriend, alhoewel hij slechts voornemens is hem de *zijne* te doen goedkeuren, en hem alzoo borg te doen worden voor *zijn* gedrag; daar hij, die raad geeft, het vertrouwen hetwelk men in hem stelt beloont door
eenen

eenen in schijn vurigen en belangeloozen ijver, hoewel hij in dien raad vaak niets anders bedoelt dan eigenbelang, of eerbejag.”

LA ROCHEFOUCAULD.

„ Ik kan mij niet weêrhouden, mij, op het gelaat van den jongeling van wien ik straks gesproken heb, eene ik weet niet welke onbeschaamdheid, smakeloosheid en gemaktheid voortestellen, welke mishagt, en eenvoudige lieden affchrikt; maar, op dat van den mijnen, iets belangrijks en opregts, hetwelk vergeenoegdheid en ware helderheid van ziel aanduidt, hetwelk hoogachting en vertrouwen inboezemt, en slechts de geringste uitstorting der vriendschap schijnt aftewachten om deszelfs eigene dadelijk te schenken aan ieder die dezelve slechts nadert.”

J. J. ROUSSEAU.

DER.

DERDE HOOFDSTUK.

VAN DE DUBBELE-PUNT.

De *Dubbele-punt* duidt eene *nog langere* rust dan de *komma-punt* aan.

EERSTE ARTIKEL.

Men bedient zich steeds van de *Dubbele-punt*, wanneer men onmiddellijk tot het verhaal van iemands gezegde, of rede, overgaat; en in dat geval moet ook het éérste woord hetwelk op die *Dubbele-punt* volgt met eene kapitale letter begonnen worden.

VOORBEELDEN.

I. „Toen Mentor ná genoeg bij het schip was, om zich te doen verstaan, riep hij uit al zijne magt, en het hoofd boven het water verheffende: *Phéniciers, die voor ieder steeds zoo hulpyaardig zijt; weigert toch het leven*
niet

niet aan twee ongelukkigen die hetzelfde van uwe menschlievendheid verwachten!

Hij die het bevel voerde antwoordde: *Wij zullen u met vreugde ontvangen; wij weten wel wat men te doen hebbe jegens vreemdeelingen die zoo rampspoedig schijnen."*

TÉLÉMACHUS.

2. „Télémachus zeide tot Arcésius; *Ik herken, ó mijn Vader, Sésostris, dien wijzen Egijptischen koning, welken ik daar, nog niet lang geleden, gezien heb."*

DEZELFDE.

3. „Zekeré Astrologist liet zich eens tot op den grond van eenen put nederdalen, (ten einde sterrekundige waarnemingen te doen,) maar men zeide tot hem: *Arme zakkel, wilt gij, daar gij nauwelijks voor uwe voeten onderscheidelijk zien kunt, zoo hoog boven uw hoofd lezen?"*

LA FONTAINE.

4. „De

4. „ De zwaluw zeide tot hen: *Trek spiertje voor spiertje uit, van hetgeen dat vervloekte graan heeft voortgebracht; of zijt verzekerd van uwen ondergang.*”

LA FONTAINE.

Men bezigt ook de Dubbele-punt wanneer men eenige *aanhaling* doet.

VOORBEELD.

Gij kent de volgende plaats van *La Fontaine*, in de fabel van den *Krekel* en de *Mier*:

„ *Je vous paîrai, lui dit-elle,*

Avant l'ôt, fôî d'animal,

Intérêt et principal.”

(„ Ik zal u, zeide hij tot haar, op mijn dierlijk woord, vóór den oogsttijd, kapitaal en rente beide in dank voldoen.”)

Zie nu eens hoe deze plaats door *M. Le Brun*, die de onbeschaamdheid gehad heeft van

van *La Fontaine* te willen verbeteren, verbeterd, of, liever, verminkt is geworden:

„ *Après la moisson, dit-elle,
Sans faute, foi d'animal,
Je vous rendrai le total.*” (1)

(„ Na den oogst, zeide hij, zal ik u, op mijn dierlijk woord, zonder fout, alles teruggeven.”)

Nota. Ik zal de voorbeelden van dit Artikel niet vermenigvuldigen, dewijl het gebruik van de dubbele-punt in het onderhavige geval zoo zeer gemakkelijk in beoefening te brengen is:

T W E E D E A R T I K E L .

Men plaatst ook de dubbele-punt na eenen reeds geëindigden zin, doch die nog door eenen anderen gevolgd wordt, en welke dienen moet om den éérstgenoemden opteheldeven, of uittebreiden.

VOOR-

(1) Het *sobere* van deze verandering is, natuurlijk, alleen in het *Fransthe* merkbaar.

VERT.

V O O R B E E L D E N ,

1. „ De gierigheid en eerzucht der menschen zijn de eenige bronnen van hun ongeluk: de menschen willen alles hebben, en zij maken zich, juist door deze begeerte naar het overtollige, ongelukkig; indien zij eenvoudig wilden leven, en zich vergenoegen met slechts aan hunne eigenlijke *behoefsten* te voldoen, zoo zou men allerwege overvloed, vreugde, vrede en eendragt aantreffen.”

TELEMACHUS.

In het bovenstaande voorbeeld staat de dubbele-punt achter *ongeluk*, ofschoon met dit woord eigenlijk een volledige zin eindigt: doch dit geschiedt omdat de tweede zin eene *opheldering* van den eersten in zich bevat; het is nu, als of, na het woord *ongeluk*, dit of soortgelijk volgde:

„ Zie hier, waarom de gierigheid en eerzucht der menschen de eenige bronnen van hun ongeluk zijn.”

H.

Men

Men zal in de overige voorbeelden van dit Artikel zien, dat, na het sluiten van eenen zin door de dubbele-punt, steeds eene of andere der volgende uitdrukkingen ingevoegd zoude kunnen worden: *want, zie hier waarom, zie hier hoe, zie hier, de reden om welke, enz.*

2. „ Ik geloof zelfs dat gij zorg zult dienen te dragen dat gij den wijn nooit te algemeen laat worden in uw rijk. Indien men te veel wijnstokken geplant heeft, is het zelfs zaak de overtollige weder te doen uittrekken: de wijn is de bron der grootste onheilen onder de menschen; hij veroorzaakt ziekten, twisten, opstand, ledigheid, afkeer van den arbeid, en wanorde in de huisgezinnen.”

TÉLEMACHUS.

3. „ Philoctetus had in den eersten opslag die genegenheid niet voor Télémachus welke Nestor wel voor dezen koesterde: de haat, welken hij zoo langen tijd tegen Ulijses in zijn hart gevoed had, veroorzaakte ook eene ver-

verwijdering tusſchen hem en dezelfs Zoon, en het was niet dan met moeite dat hij zien konde dat alles wat de Goden ten voordeele van dezen jongeling ſchenen te bewerkſtelligten, ten einde hem gelijk te doen zijn aan die helden welke Troije verwoest hadden."

TELEMACHUS.

4. „ Gij ziet wat hij voor Ithaka heeft opgeofferd, hetwelk hij niet heeft kunnen wederzien. Hij wilde mij verlaten, hij vertrok, en ik werd door den ſtorm gewroken: zijn ſchip, na lang een ſpeelbal der winden geweest te zijn, werd eindelijk door de baren verzwolgen."

DEZELFDE.

5. „ Maar wat zal ik dan doen? vervolgede Télémachus op eenen zachten en leergierigen toon. Het is nu geen tijd meer het overige uwer lotgevallen voor haar te verbergen, hernam Mentor: zij weet reeds genoeg van dezelve, om niet bedrogen te worden ten opzichte van hetgeen zij daarvan nog

niet weet, en uwe achterhoudendheid zoude dus slechts kunnen strekken om haar gramstorig te doen worden.”

TELEMACHUS.

6. „ Moede van langer in het onzekere voorttelevēn, besloot ik naar Sicilie te gaan, werwaarts ik vernomen had dat mijn Vader door de winden was henen gedreven. Maar de wijze Mentor, dien gij hier tegenwoordig ziet, verzettede zich tegen dit roekeloos voornemen: hij stelde mij voor, aan den eenen kant de Cijclopen, die verschrikkelijke reuzen, die de menschen verscheuren; en aan de andere zijde de vloot van Eneas en de Troijanen, welke aldaar op de kusten zich bevond.”

DEZELFDE.

7. „ Ik zag mij tevens als in een geheel ander mensch herschapen: de wijsheid verlichtte mijn verstand, en ik gevoelde mij aangedaan met eene zachte sterkte, waardoor ik mijne driften kon matigen, en paal en perk

perk stellen aan de onstuimigheid mijner jeugd."

TÉLEMACHUS.

8. „ Vrees niet, zeide ik tot hem, dat ik enige de minste moeite hebben zal om die dingen welke gij mij wel zult willen toevertrouwen te zwijgen: hoewel ik jong ben, ben ik nogtans reeds oud geworden in de gewoonte van nimmer mijne geheimen openbaar te maken, en nog veel meer, van nooit, en onder welk voorwendsel dit ook zoude mogen zijn, eens anders geheimen te verraden."

DEZELFDE.

9. „ Die Ethiopische volken waren toch niet zoo regtvaardig, noch zoo wel in hun land bevestigd, als zij zich wel beroemden: de Egiptenaren hadden dikwijls derzelver krachten beproefd. Niets wordt behoorlijk voortgezet in de raadsvergaderingen dier wilde en kwalijk bearbeide horden: indien de Natuur onder hen nog al soms schoone ge-

veelens doet geboren worden, voltooit zij dezelve echter bij hen nooit."

BOSSUET.

10. „ Gelukkig het volk, groote God, wien Gij, in uwe barmhartigheid, zulk eener Souverein toefchikt! — Gelukkige voorteeke-
nen schijnen ons zulks te beloven: de goedertierenheid en majesteit, op het gelaat van dit doorluchtig kind geteekend, kondigen ons reeds het heil onzes volks aan, en deszelfs zachte en weldadige neigingen doen ons dagelijks in onze hoop meer en meer bevestigd worden en toenemen."

MASSILLON.

11. „ Hoe men ook de vleugelen der for-
tuin wete te beklimmen, en op dezelve henen gevoerd te worden verre boven alle anderen, het geluk is altoos nog hooger dan wij geplaatst: hoe hooger men zich verheffe, hoe meer hetzelfde zich zelfs van ons schijnt te verwijderen.

DEZEELFDE.

12. „ De

12. „ De gestrengte form van een Republikeinsch bestuur, onder hetwelk de steeds onverbiddelijke Wetten alleen regt hebben te heerschen, maakte hen bevreesd: gewoon aan de vleijende onderscheidingen van het hof, konden zij die vernederende gelijkheid niet verdragen welke hen in de menigte zich deed verliezen.”

VERTOT.

13. „ Décius, een dezer Gemeensmannen, hoewel de jongste zijnde, voerde het woord; en men had hem deze eer bewezen uit hoofde zijner welsprekendheid, en wegens de gemakkelijkheid waarmede hij zich in het openbaar wist uit te drukken: welk een en ander onmisbare eigenschappen zijn onder iedere Volksregering, en zulks vooral te Rome waren, alwaar de gave van wel te spreken niet minder noodig was om bevorderd te worden, dan die van dapperheid en moed.”

DEZELFDE.

H 4

14. „ Men

14. „ Men zoude eene voedster moeten nemen even gezond van ziel als van ligchaam: de kwade gesteldheid der hartstogten kan, even zoo, wel als die der vochten, hare melk bederven; daarenboven is zich alleen tot het ligchamelijke te bepalen zoo veel als slechts de helft der voorwerpen te zien.”

J. J. ROUSSEAU.

15. „ De driften zijn de eenige redenaars welke altoos overreden: zij zijn als eene kunstgreep der natuur, wier regelen nimmer misfen; en de eenvoudigste mensch, doch die slechts door de eene of andere drift gedreven wordt, overreedt oneindig beter dan de allerwelsprekendste doch die dezelve mist.”

LA ROCHEFOUCAULD.

16. „ Men prijst niet gaarne, en men prijst nooit iemand zonder belang. Bij dat prijzen te hebben. De lof is eene behendige, geheime en fijne vleijerij, welke, schoon op eene onderscheidene wijze, én hem die den-

denzelven geeft én die denzelven ontvangt voldoet: de eene neemt denzelven aan als eene verdienste, en de andere geeft denzelven ten einde zijne billijkheid en oordeel des onderscheids te doen blijken."

LA ROCHEFOUCAULD.

17. „ Jonge lieden welke pas de groote wereld intreden moeten óf schaamächtig óf onbezonnen zijn: eene bekwame en deftige houding slaat bij hen gemeenlijk tot onbescheidenheid over."

DEZELFDE.

18. „ Niets is volstrekt onmogelijk: men vindt wegen die tot alles geleiden; en indien wij slechts genoeg wil hadden, wij zouden ook steeds genoeg middelen hebben."

DEZELFDE.

19. „ De geringheid van ons verstand veroorzaakt bij ons niet zelden stijfzinnigheid: wij gelooven toch niet ligtelijk hetgeen ons gezigt niet tevens bereiken kan."

DEZELFDE.

H 5

20. „ Men

20. „ Men moet steeds, zooveel mogelijk, iedereen' trachten te verplichten: men heeft dikwijls zelfs zijne minderen hoogstnoodig."

DE LA FONTAINE.

DERDE ARTIKEL.

Wanneer een volzin uit twee, of meerdere, door een' komma-punt van malkander gescheidene leden bestaat, en men daaraan ook nog een nieuw lid, hetwelk, zonder van denzelfden aard te zijn, echter door deszelfs zin aan het geheel verbonden is, toe wil voegen, zoo wordt dit laatstgenoemde lid door de dubbele-punt van de vorige gescheiden.

VOORBEELDEN.

1. „ Indien men ons eenen lafhartigen, verwijfden en onbekwamen man vootgesteld had, wij zouden gedacht hebben dat men ons slechts trachtte ter neder te slaan en te bederven; wij zouden alsdan heimelijk een leven-

vendig gevoel van eene zoo harde en listige handelwijze met ons hebben blijven omdragen: doch de keuze van Polijdamas vertoont ons eene wezenlijke opregtheid in dezen."

TELEMACHUS.

2. „ Men zal in Ariostus steeds den geest der wijsbegeerte bewonderen; in Plinius de kunst en het verstand der ouden bestuderen, en in denzelfven die trekken opsporen welke de ziel met een diep en treurig gevoel vervullen; maar men zal Buffon lezen, én uit belangstelling én uit lust tot onderzoek; hij zal steeds eene heilzame geestdrift blijven verwekken voor de natuurlijke wetenschappen, enz."

Lofrede op BUFFON.

3. „ Niet dat men den Koningen iets betwistte, of dat iemand regt had hen te dwingen; men eerbiedigde hen, in tegendeel, als Goden: maar eene langdurige gewoonte had alles onder hen geregeld, en zij vonden niet
goed

goed eene andere leefwijze te houden dan hunne voorvaderen."

BOSSUET.

4. „ Dit eenig en wezenlijk doel is nooit eenig gezag of grootheid te begeeren voor zich zelve; want voortgelijke eerezuchtige poging zou slechts strekken om aan eenen gewelddadigen hoogmoed voedsel te geven; maar men behoort zich aan de eindeloze moeilijkheden der regering te wijden, ten einde anderen goed en gelukkig te maken."

TÉLEMACHUS.

5. „ Hij heeft weinig stoffe tot blijdschap van buiten noodig, die dezelve slechts in het harte heeft; van daar verspreidt zij zich dan, zelfs over de onverschilligste voorwerpen; maar indien gij inwendig de bron der ware vreugde mist, te weten, vrede des gemoeds en ware onschuld des harten, te vergeefs zult gij dezelve dan buiten u zoeken."

MASSILLON.

6. „ Ei!

6. „ Ei! treuren wij over ons zelve; trachten wij den Heere met ons te verzoenen door de verbetering onzer zeden; herstellen wij den vrede door Jezus Christus in onze harten; beteugelen wij onze driften en onze huisvijanden: en wij zullen weldra Europa in rust, de vijanden van Frankrijk met hetzelfde verzoend, den vrede alomme hersteld, en deze wenschelijke ondermaansche — eens van eene eeuwige ruste daar boven gevolgd zien.”

MASSILLON.

7. „ De vrouw, onder de menschen, heeft meer verstand, de man meer génie; de vrouw merkt op, de man redeneert: en uit deze vereeniging ontstaan het helderste licht en de volmaakste wetenschap welke voor den menschelijken geest ten opzichte der zedekunde verkrijgbaar zijn; de zekerste kennis, in één woord; aangaande zich zelve en anderen, welke de mensch in dezen staat van onvolkomenheid immer bereiken kan.”

J. J. ROUSSEAU.

8. „ Hoe

8. „ Hoe toch kan eene beweging van den wil eene stoffelijke en ligchamelijke daad voortbrengen? Ik weet het volstrekt niet, maar ik zie in mij zelve dat zij ze voortbrengt. Ik wil handelen, en ik handel; ik wil mijn ligchaam bewegen, en het beweegt zich: maar dat een onbezield en onbewogen ligchaam zich uit zich zelve in beweging stelle, of beweging veroorzake, dit is geheel onbegrijpelijk en zonder voorbeeld.”

J. J. ROUSSEAU.

9. „ Ik zal hier niet ondernemen u te verhalen hoevele soortgelijke daden de Senaat wel gedaan heeft; hoe vaak dezelve meinedige burgers, welke niet behoorlijk woord wilden houden, of die naderhand ten opzichte der gedaane eeden twist zochten, den vijanden in handen geleverd heeft; hoe dikwijls dezelve verkeerde raadgevingen, offchoon gelukkige gevolgen gehad hebbende, veroordeeld heeft: ik zal u alleen zeggen, dat dit doorluchtig gezelschap het Romeinsche Volk
niet

niet dan grootheid inboezemde, en bij alle gelegenheden eenen hoogen dunk van deszelfs beraadslagingen deed hebben, zich verzekerd houdende dat de goede naam de stevigste steun der staten is."

BOSSUET.

10. „ Astarbé vleide Baléazar door de fijnste en innemendste loffspraken; zij stelde hem voor hoe zeer Pijgmaliën hem bemind had; zij bezwoer hem bij hare asche, medelijden met haar te hebben; zij riep tot de Goden als bad zij dezelve in waarheid aan; zij stortte een' vloed van tranen; zij viel den nieuwen Koning te voet: maar vervolgens verzuimde zij ook niets om zelfs zijne toegeneigste dienaren verdacht en hatelijk bij hem te maken."

TELEMACHUS.

11. „ De wijze Érichton zeide dikwijls: Ik vrees wel, mijne kinderen, dat ik u in de uitvinding der muntspecien een schadelijk geschenk gedaan heb. Ik voorzie dat dezelve
de

de gierigheid, de eerezucht, de pracht meer en meer zal aanvuren; dat dezelve eene geheele reeks van heillooze kunsten zal onderhouden, welke slechts dienen zullen om de zeden meer en meer verwijfd en bedorven te doen worden; dat zij u eenen afkeer zal inboezemen van die heilzame eenvoudigheid die de geheele rust en zekerheid des levens uitmaakt; dat zij u, eindelijk, den landbouw, dien grondslag des menschelijken levens, die bron der beste bezittingen, zal doen verachten: maar de Goden zijn mij ten getuigen dat mijn hart, bij het geven dezer in zich zelve zoo nuttige uitvinding, volkomen zuiver geweest zij."

TELEMACHUS.

12. „ Gij zijt het, ô groote Godin! zeide hij, die mij Mentor gegeven hebt om mij te onderwijzen en mijne verkeerde gemoedsgesteldheid te verbeteren; gij zijt het die mij wijsheid geeft ten einde met mijne gebreken voordeel te doen, door, wegens dezelve,
mij

mij mijzelven te leeren mistrouwen; gij zijt het die mijne ongeregelde driften inbindt; die mij het vermaak doet gevoelen dat 'er gelegen is in het helpen van ongelukkigen: zonder u zoude ik gehaat zijn en dien haat verdienen; zonder u zoude ik onherstelbare misflagen begaan; zoude ik gelijk zijn aan een kind, hetwelk, zijne zwakheid niet kennende, zijne moeder verlaat, en bij de eerste schrede ter aarde stort."

TELEMACHUS.

In dit laatstaangevoerde voorbeeld ziet men eenen volzin welke door deszelfs inhoud aan eenen anderen volzin is vastgehecht: de leden van elk der genoemde périoden zijn door de komma-punt, en de beide volzinnen zelve door de dubbele-punt van malkander gescheiden.

VIERDE ARTIKEL.

Wanneer de eene of andere algemeene voorstelling door eene optelling der tot de-

↓

zel-

zelve behoorende bijzonderheden gevolgd wordt, plaatst men de dubbele-punt achter die algemeene voorstelling.

VOORBEELDEN.

1. „ Ook bespeurde men weldra in hem (M. de Lamoignon, namelijk,) *dát alles wat grootte regenten vormt*: een hart, hetwelk vatbaar was voor den indruk der waarheid edel, om; zich te kunnen verheffen boven drift en belangen; teeder in het bijstand bieden aan ongelukkigen, en standvastig in het wederstaan der boosheid; een' geest, welke dorste naar wetenschap, en in staat was zelfs tot de grootste ondernemingen; vaardig in het bevatten ook der verhevenste onderwerpen, en gelukkig in zich deswegens uittedrukken, wanneer hij dezelve eens begrepen had; niet slechts het goede van het kwade, maar ook het betere van het goede onderscheidende; zich beijverende om moeilijkheden te onderzoeken en die optelosen; de waarheid uittevorschen, en, dezelve gevonden hebbende, die

die te volgen; alles te weten, en van deze wetenschap altoos de eene of andere heilzame vrucht te plukken."

FLECHIER.

2. „ *Alles is aan de hoven vervuld van dien veelvermogenden nijdver*: men praat met den titel van goed burger, en men verbergt onder denzelven dien van nijdigaard; men heeft onophoudelijk den staat in den mond en de jaloerschheid in het hart; men schijnt droevig bij rampspoedige gebeurtenissen, en wanneer deze niet beantwoorden aan de oogmerken en maatregelen van hen die in bediening zijn, en men wenscht zich veel meer geluk over den blaam die deswegens op hen nederkomt, dan men wel getroffen is over het kwade dat deswegens over het vaderland zoude kunnen komen."

MASSILLON.

3. „ *Al de groote omwentelingen zijn 'er (te Rome, namelijk,) door vrouwen veroorzaakt: door eene vrouw werd Rome de*
I 2 *vrij-*

vrijheid; door eene vrouw verkreeg het Romeinsche gepeupel het burgermeesterschap; door eene vrouw nam de dwingelandij der Tienmannen een einde, en door vrouwen werd Rome uit de klauwen van eenen balling verlost."

J. J. ROUSSEAU.

4. „ *De Romeinsche volkplantingen, alomme in het rijk gevestigd, hadden twee merkwaardige uitwerkselen: eensdeels, door de stad van een zeer groot aantal, meest behoeftige, burgers te ontlasten; en, ten andere, door de voornaamste punten te bewaren, en de vreemde volken allengs te gewinnen aan de Romeinsche zeden.*"

BOSSUET.

5. „ *'Er zijn onderscheidene soorten van nieuwsgierigheid: de eene wordt uit belangstelling geboren, en door haar begeeren wij te weten hetgeen ons goed en nuttig kan zijn; doch de andere, in tegendeel, uit hoogmoed, daar deze laatste slechts uit het*
ver-

verlangen om te weten hetgeen andere niet weten ontspruit."

LA ROCHEFOUCAULD.

6. „ *De roem van Vorsten en andere Groo-
ten heeft drie klippen op aarde te vreezen: de
boosheid van den tijd, of de wisselvallig-
heid der fortuin, die denzelven verduisteren;
de menschelijke driften, die denzelven ont-
ëeren; en, eindelijk, den dood, die dien
roem onder de aarde verbergt, en vaak de
ijdele loftuitingen, welke denzelven weleer
hemelhoog verheven hadden, in bedillingen
doet verkeeren.*”

MASSILLON.

7. „ *Bedenk, o Têlémachus, dat 'er in de
regering van landen en volken twee hoogstver-
derfelijke kwaden voorkomen, en waartegen bij-
na nimmer eenig verbeteringsmiddel wordt aan-
gewend: het eerste is een onbillijk en te ver-
gedreven gezag van de zijde der Vorsten,
en het andere, de zedenbedervende weelde der
onderdanen.*”

TÊLEMACHUS.

I 3

8. „ Gij

8. „ Gij herinnert het u nog wel, *alles werkte mede in zijn belang*: mijne familie gewroken, en de Grieken in volle vreugde zijnde; onze schepen beladen met den buit van Troije; zijns vaders heldendaden door de zijne als uitgewischt; zijne drift, door mij heviger dan de mijne geacht, en gij zelf, eindelijk, mijn hart, door zijne glorie verblind; — eer hij mij verried, hebt gij allen gezamenlijk mij verraden.

RACINE: *Andromaque*.

A A N M E R K I N G.

Indien de opnoeming van bijzonderheden de algemeene voorstelling voorafgaat, plaatst men de dubbele-punt *vóór* de laatstgenoemde voorstelling, en, derhalve, *aan het einde der eerstgenoemde optelling*.

9. „ Een volk hetwelk in onderscheidene stammen verdeeld was, welke alle te zamen één zelfde huisgezin uitmaakten; iedere stam zijne eigene raadsvergadering hebbende, om
ait.

uitspraak te doen over deszelfs belangen; een' Senaat, zamengesteld uit oudsten, uit die verschillende raadsvergaderingen gekozen, ten einde, in naam der Natie, onderzoek te doen naar derzelver algemeene aangelegenheden; een Opperregter door het volk gekozen wanneer de staat in gevaar was; gehoorzaamheid en vrijheid vereenigd en in overeenstemming gebragt, door eene in onderscheidene graden verdeelde regering, welke men van de tien man tot de honderd, van de honderd tot de duizend, en, van den laatsten der Israeliten tot aan den Raad der Oudsten waarnam; een korps Priesters, door het volk betaald en geene bezittingen vermogende; God alleen ten Koning, de Wet ten tuchtmeester, en gansch Israel tot krijgslieden: *ziedaar den staat onzer Republiek gedurende een tijdvak van vierhonderd jaren*"

FLORIAN.

10. „ Onrustig en loszinnig in den voor-
spoed, standvastig en onwinbaar in den te-

genfpoed; voor alle kunsten gevormd; over-
 tollig beschaafd, gedurende de rust van den
 staat, lomp en woest, in politieke beroerin-
 gen; drijvende, als schepen zonder ballast,
 naar den wil van allerlei hartstochten; nu in
 den hemel, straks in den afgrond; vol geest-
 drift, én ten goede én ten kwade; doende
 het eerste, zonder daarvoor dankbaarheid te
 vragen, en het laatste, zonder daarover ver-
 wijt te gevoelen; noch over hunne misdaden,
 noch over hunne deugden nadenkende; klein-
 hartige vrienden van het leven, in vrede, en
 hetzelfde verkwistende, in veldslagen; ijdel,
 boertig, eerezuchtig; ervaren en nieuwelingen
 tevens; alles buiten zich verachtende; ieder
 op zich zelve de beminnelijkste, doch, ge-
 zamenlijk, de hatelijkste der menschen; inne-
 mend in hun eigen land, doch onverdragelijk
 bij vreemdelingen; beurtelings, zachter en
 onnoozeler dan het lammeken dat geslagt
 wordt, en onbarmhartiger en wreeder dan
 de tijger die zijne prooi verslindt: *zoo waren*

voor-

voormaals de Athenienzen, zoo zijn nu de Franschen."

CHATEAUBRIAND.

11. „ Hij is minzaam, hij is goed, hij is een getrouw en teeder vriend; hij is medelijdend, mild, weldadig en openhartig jegens hen die hij beminnen moet; hij is de wellust dergenen die met hem omgaan; hij heeft alle hoogheid, alle onverschilligheid, alle zelfvertrouwen geheel afgelegd: *dit alles is hem tot een gewoonte geworden; dit treft het hart zijner medemenschen, dit neemt ons voor hem in, en maakt ons gevoelig voor zijne deugden."*

TELEMACHUS.

12. „ Al de werken der Fransche schrijvers, het zij dezelve zich tot de wetenschappen, fraaije letteren, of nuttige kunsten bepalen, onderling en als in ééne lijst te vereenigen; te gelijk alle dazaken die ter bevordering van kennis onder ons van belang zijn bij malkander te zamelen; eenigerwijze,

I 5

eenen

eenen staat van den nationalen schat, voor zoo verre dezelve talenten en verlichting betreft, optemaken: zie daar het doel, hetwelk zich de Uitgevers van dit Journaal voorgesteld, en tot hetwelk te bereiken zij zich reeds sedert vier jaren met alle vlijt beijverd hebben.”

VIERDE HOOFDSTUK.

VAN DE SLOT-PUNT.

De *Punt alleen* duidt eene langere rust aan dan al de andere teekens waarvan tot dus verre gesproken is. Men plaatst dezelve aan het einde van alle phrasen, of périodes, wier zin *volledig* is, en die in *geene nadere* betrekking staan, tot hetgeen volgt, dan door overeenkomst in *onderwerp*.

Het is niet de *meerdere of mindere lengte* der phrase, welke het gebruik der *stip*, of *punt*, bepaalt; dezelve behoeft ook niet, in
eene

eene zelfde phrase, of période, door andere interpunctie-teekenen te zijn vóórgegaan, om zoo eene phrase, of période, vervolgens door de stip, of punt, aftefluiten: het is daartoe genoeg, zoo dezelve slechts in geen *spraakkundig verband* tot de onmiddellijk volgende sta.

Zie hier, ten voorbeelde, twee volzinnen welke beide bijna dezelfde uitgebreidheid hebben; in den eersten derzelve bevindt zich slechts één éénige stip, en wel aan het slot van den zin, terwijl in den laatsten het gebruik derzelve *tot negenmalen toe herhaald* wordt.

E E R S T E V O L Z I N ;

in welken slechts *één* stip voorkomt.

„ De mensch heeft eene volstrekte heerschappij over de ruwe, levenlooze lichamen; wel-

welke (1) slechts eenen loggen wederstand, of eene onbuigzame hardheid, aan zijnen wil kunnen tegenstellen; en welke zijne hand steeds weet te boven te komen, of te overwinnen, door dezelve tegen malkander te doen werken; hij is ook meester van het plantenrijk, hetwelk hij, door zijne vlijt en schrandtheid, weet uittebreiden, te verminderen, te vernieuwen, te doen ontäarden, te verwoesten, of tot in het oneindige te vermenigvuldigen; hij is insgelijks heer over de dieren, omdat hij niet alleen even als deze bewegingsvermogen en gevoel heeft, maar ook omdat hij, daarenboven, het licht der Rede bezit, waardoor hij einden en middelen kent,

zij-

(1) Om aan het doel des Schrijvers met dit voorbeeld te beantwoorden, heb ik ook *zijne constructie* moeten volgen. Ik had anders de voorgaande phrase met eene stip geloten, en alsdan vervolgd: „*zij kunnen. enz.*”

VERT,

zijne daden behoorlijk weet te besturen, zijne verrigtingen alvorens op de zekerste wijze te overleggen, zijne bewegingen naauwkeurig afstemmen, en alzoo op hunne kracht door zijn verstand, gelijk op hunne snelheid door een wel afgewogen tijdsgebruik, volkomen te zegevieren."

BUFFON.

T W E E D E V O L Z I N ;

in den welken *negen* rust-stippen.

Toen begon tevens de wagenloop, welken men bij het lot verdeelde. Het mijne was het minste ten opzichte van ligtheid der raderen en kloekheid der paarden. Wij staken af, een wolk van stof vloog op en verduisterde de lucht. In den aanvang liet ik mijne mededingers voor mij uit gaan. Een jonge Lacédémonier, Crantor genaamd, liet dadelijk al de anderen achter zich. Een Crétenzer, wiens naam was Polijclétus, volgde hem van nabij. Hippomachus, een bloed-

ver-

verwant van Idoménéus, en die zeer trachtte deszelfs opvolger te zijn, zijne van zweet schuimende rosfen den vollen teugel latende, lag geheel voorover op derzelve golvende manen; en de beweging der raderen van zinnen wagen was zoo snel, dat zij onbeweeglijk schenen, gelijk de vleugelen eens adelaars die de lucht doorklieft. Mijne paarden zatteden zich onderling aan, en liëpen allengs beter door; ik liet bijna al diegenen die met zooveel drifts afgestoken waren verre achter mij. Hippomachus, de naastbestaande van Idoménéus, de zijne al te sterk aandrijvende, stortte het kloekste derzelve ter aarde, en benam door zijnen val tevens zinnen meester de hoop van te regeren."

TELEMACHUS.

Ik acht het onnoodig hier opzettelijke voorbeelden voor het verdere gebruik der stip aantevoeren: men heeft het voornaamste derzelve reeds genoegzaam uit de voorbeelden der voorgaande hoofdstukken kunnen opmaken.

Men

Men bezigt ook nog de stip, of punt, wanneer men, bij verkorting, slechts de *éérste*, of *ténige der eerste*, letteren van een woord in plaats van het geheel schrijft.

V O O R B E E L D E N .

Men schrijft dan: *M.* of *Mr.* voor *Mon-*
sieur; *Mme.* voor *Madame*; *Amst.* voor *Am-*
sterdam; *Hilv.* voor *Hilversum*, enz.

V I J F D E H O O F D S T U K .

V A N H E T V R A A G T E E K E N .

Van alle interpunctie-teekenen is dit het gemakkelijkst te plaatsen: men stelt hetzelfde aan het einde van alle *vragende* zinsneden.

V O O R B E E L D E N .

I. „ Hebt gij vergeten al hetgeen de Goden gedaan hebben om u in uw Vaderland terug te brengen? Hoe zijt gij uit Sicilie
uit-

uitgegaan? Zijn u de rampen welke gij in Egijpte ondervonden hebt niet eensklaps in geluk veranderd? Welke onzichtbare hand heeft u aan de gevaren welke in de stad Tijrus uw hoofd bedreigden ontvoerd? Weet gij, na zooveel wonderen, nog niet wat u het noodlot bereid heeft?

TÉLÉMACHUS.

2. „ Is het bij toeval, dat, daar de steden zoovele beminnelijke meisjes opleveren, zij die hem behaagt slechts diep in eene afgelegen wijk te vinden is? Is het bij toeval, dat hij haar ontmoet heeft? Is het bij toeval, dat zij onderling zoo gelukkig overeenkomen? Is het bij toeval, dat zij niet in dezelfde plaats verblijven kunnen? Is het bij toeval, dat hij geene schuilplaats vinden kan, dan zoo verre van haar verwijderd? Is het bij toeval, dat hij haar slechts zoo zelden ziet, en dat hij genoodzaakt is, zich het vermaak van haar zoo nu en dan nog eens te zien, voor zoovele vermoeyenissen te koopen?”

J. J. ROUSSEAU.

3. „ Welk

3. „ Welk meisje biedt genoegzamen wederstand aan dit gevaarlijk voorbeeld? Naauwelijks hebben zij de wereld gezien, of het hoofd geraakt haar op den hol; geene van haar wil dezelve weder verlaten. Dit moge zoo zijn: maar hebt gij, alvorens haar dit bedriegelijk tafereel voor oogen te stellen, haar wel genoegzaam voorbereid om hetzelfde zonder aandoening te kunnen zien? Hebt gij haar met de zich daarop bevindende voorwerpen wel genoegzaam bekend gemaakt? Hebt gij haar dezelve wel afgemaald zoo als zij wezenlijk zijn? Hebt gij haar wel gewaepend tegen de begoochelingen der ijdelheid? Hebt gij in hare jonge harten wel den smaak voor wezenlijke vermaken opgewekt, welke in het gewoel der wereld niet te vinden zijn? Welke voorzorgen, welke maatregelen hebt gij wel genomen om haar te bewaren voor dien valschen smaak welke haar zoo ligt van het regte pad doet afdwalen?“

J. J. ROUSSEAU.

K

4. „ Hier

4. „ Hier neem ik het algemeen vertrouwen ten getuige, mijne heeren; ook dáárin, dat ik, sprekende van de zachtaardigheid en gematigdheid van M. De Turenne, allen die hem immer in het leger gevolgd zijn op mijne zijde zal hebben. Heeft hij het zich ten vermaak geacht, de magt die hij had te gebruiken om zelfs hen, welke men gewoon is als vijanden aantezien en te behandelen, te benadeelen? Waar heeft hij immer verschrikkelijke sporen van zijne bijzondere gramfchap, of wraak, achtergelaten? Welke zijner overwinningen heeft hij ooit berekend naar het getal der ongelukkigen welke hij in den druk stortte, of der dooden welke hij op het slagveld liet? Welk leven zijner onderhoorigen heeft hij immer voor zijn eigen belang, of roem, in de waagschaal gefield? Welken krijgsmán heeft hij niet, als een onderdaan van den Vorst en een gedeelte van het Gemeenebest, zooveel mogelijk gefpaard? Waar heeft hij immer een dropfel bloeds

ver-

vergoten dan ten nutte van de algemeene zaak?".....

FLÉCHIER.

5. „ Het belang vorderde maar, mijne heeren, hun een hoofd te kiezen, en nooit werd te dezen loffelijker keuze gedaan dan aan *M. De Lambignon*. Welke wegen meent gij wel dat hem derwaarts geleidden? Gunst? Maar hij had nimmer aan het hof in eenige betrekkingen gestaan dan die hem óf zijne zaken óf zijne pligten aan de hand gaven. Het toeval? Maar men was langen tijd bezig met deswegens onderling te beraadflagen; en in eene zoo teedere zaak meende men alles aan goeden raad en niets aan het goed geluk te moeten overlaten. Eene kabaal? Maar hij behoorde tot het getal der genen welke slechts hunnen pligt gevolgd waren; en deze partij, hoewel de billijkste, was niet de sterkste geweest. De behendigheid om zich van de tijdsgelegenheden te bedienen? Maar die moeilijke tijden waren voorbij, toen men dit noodzaak eerder dan uit vrije keuze amb-

K 2

ten

ten begaf, en ieder, van de beroeringen van den staat gebruik makende, óf de diensten welke hij bewijzen, óf de middelen ter beschadiging welke hij leveren konde, tot eenen hoogen prijs verkocht."

FLECHIER.

Het is ligt te begrijpen waarom het vraagteeken achter de woorden: *Gunst? het toeval? eene kabaal? en de behendigheit in het zich bedienen van de tijdsgelegenheden?* geplaatst is geworden. Te weten: daar de redenaar even te voren gezegd had: *Welke wegen meent gij wel, dat hem derwaarts geleiden?* heeft hij onder de volgende vragen stilzwijgend verstaan: *Meent gij dat dit ware;* en het is dus, als of hij gezegd hadde:

Meent gij dat dit gunst ware?

Meent gij dat dit het toeval ware?

Meent gij dat dit eene kabaal ware?

Meent gij dat dit de behendigheit ware om zich van de tijdsgelegenheden te bedienen?

A A N-

A A N M E R K I N G E N .

1. Wanneer men een vraagsgewijs voorstel aanvoert, zoo kan men zulks *regtstreeks*, of *zijdelings*, doen: *regtstreeks*, wanneer men de *eigen woorden* aanhaalt van den persoon die de vraag gedaan heeft; *zijdelings*, wanneer men eenvoudig zegt dat 'er iets gevraagd is, maar *zonder daarvan de eigene woorden te noemen*. In het *éérste* geval moet de aangevoerde zinsnede door het *vraagteeken* gevolgd worden, maar in het *tweede* volgt men de *gewone* regelen der Interpunctie.

V O O R B E E L D E N .

(Eerste geval.)

„Mentor zeide tot hem op eenen deftigen toon: Zijn dat dan, ô Télémachus, gedachten die het hart van den zoon van Ulijsfes behooren te vervullen?

TÉLÉMACHUS.

K 3

„ Ver-

„ Vervolgens stelde men in dezer voege de tweede vraag voor: Wie is wel de ongelukkigste van alle menschen?

TELEMACHUS.

(Tweede geval.)

„ Vervolgens vraagde hem Adëam, door welk toeval hij op het Eiland Calijpso was gekomen.”

DEZEELFDE.

„ Middelerwijl vraagde Hégéslippus, waar ergens op het eiland Philocles woonde.”

DEZEELFDE.

„ Ik vraagde vervolgens aan Narbal, hoe de Phéniciers zoo magtig op zee geworden waren; want ik wilde alles weten wat tot het bestuur eens rijks betrekking heeft.

DEZEELFDE.

2. Zoo wanneer men eene vraag voorstelt, welke gevolgd wordt door eene van deze of soort-

soortgelijke spreekwijzen: *zeide hij, antwoordde hij, vervolgde hij, enz.*, dan wordt het vraagteeken altoos aan het einde der vraag zelve geplaatst.

VOORBEELDEN.

Men moet aldus schrijven:

„ De Godin hernam: *Wie is dan uw vader dien gij zoekt?*”

„ Hij zeide tot mij: *Van welke stad van Phénicie zijt gij?*”

„ Idoméneus antwoordde: *Wat zal ik dan ten opzichte dier koningen doen?*”

Maar men moet schrijven:

„ *Wie is dan uw vader dien gij zoekt? her-
nam de Godin.*”

„ *Van welke stad van Phénicie zijt gij?
zeide hij tot mij.*”

K 4

„ *Wat*

„Wat zal ik dan ten opzichte dier koningen doen? antwoordde Idoméneus.”

ZESDE HOOFDSTUK, VAN HET UITROEP- OF VER- WONDERINGSTEEKEN.

Men plaatst dit teeken achter alle zinsfeden welke eene sterke beweging der ziele aanduiden; als, verwondering, vreeze, medelijden, blijdschap, enz.; gelijk ook na tuschenwerpsels.

V O O R B E E L D E N,

I. „Hoe! zeide de goede Emilia geheel verbaasd, men zoude zeggen dat men ons verwacht had. O! de boer had wel gelijk! welk eene oplettendheid! welk eene goedheid! welk eene voorzorg! en dat voor vreemdelingen!”

J. J. ROUSSEAU,

2.,, Hoe

2. „ Hoe verheugt zich het hart wanneer men het nachtleger nadert! Hoe smakelijk doet zich eene landelijke maaltijd voor! Met hoeveel vermaak rust men reeds aan tafel uit van zijne vermoeijenisfen! en hoe aangenaam is vervolgens de flAAP, zelfs op het soberfte bedde! —

J. J. ROUSSEAU.

3. „ O! wat zijn de Gekroonde hoofden niet te beklagen! O! wat zijn zij die hen dienen medelijdenswaardig! Indien zij slecht zijn hoeveel leeds doen zij den menschen alsdan niet lijden! en welke kwellingen zijn, in dat geval, hun zelve niet beschooren in den zwarten Tartarus! En indien zij goed zijn, welke moeilijkheden staan hun alsdan niet te boven te komen! welke strikken hebben zij niet te vermijden! hoeveel kwaads niet te verdragen!”

TÉLÉMACHUS.

4. „ O gelukkige Idoméneüs! riep hij nogmaals uit, wat zie ik! wat al ontwekene on-

K 5

hei.

heilen! welk eenen stille vrede van binnent
maar, van buiten, o! wat al strijd! wat al
overwinningen!

TELEMACHUS.

5. „ O heilrijke dagen! al te gelukkige
dagen! dagen wier waarde ik niet genoeg
gekend heb! al te snel vervlogene dagen! gij
zult nimmer wederkeeren! nimmer zullen mij-
ne oogen hetgeen zij nu zien wederzien!”

DEZELFDE.

6. „ Welk eene standvastigheid betoonde
M. Le Tellier niet, in die dagen van verblin-
ding en zwakheid, en wat al onderscheidene
gedaanten wist hij niet aan zijne getrouwheid
en voorzigtigheid te geven! Welk eenen
ijver wendde hij niet aan tot het opsporen
van de bronnen des kwaads, en het uitvin-
den van de meestgepaste middelen daartegen!
Welk eene omzigtigheid ten einde de gehei-
men der regering, aan zijne wijsheid toever-
tronwd, zorgvuldig te bewaren! Welk eene
scherpzinnigheid in het door wolken van
vein-

veinzerij en list henendringen, ten einde niet slechts voornemens, maar ook drijfveeren en inzigten uittevoerschen! Welk eene tegenwoordigheid van geest, wanneer hij zich naar de tijdsomstandigheden schikken, en, voor het algemeen welzijn, vaardige besluiten vormen moest! Welk eene schranderheid in het voor zich gewinnen van het vertrouwen der partijen, en in het vereenigen der zoo zeer uiteenloopende verscheidenheid van raad en kennis tot één ééning punt, te weten: *algemeene rust!*"

FLECHIER.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

VAN HET OPSCHORTINGS- OF WEGLATINGSTEEKEN.

Men bezigt verscheidene ruststippen onmiddellijk na malkander (.), wanneer men eene *opschorting* van den zin wil aanduiden, of wanneer men eenige zinsneden *afgebroken en onvervolgd* wil laten voorbijgaan.

VOOR-

V O O R B E E L D E N .

1. „ O! zoo hij mij in de kracht van mijn leven had aangerand! en zelfs nog nu heeft hij dit slechts bij verrassing gedaan. Wat zal ik doen? Vergeld hem, mijn zoon, vergeld hem: wees gelijk aan uw vader, gelijk aan u-zelfen. Wat zegt gij? Gij zegt niets! O woeste rots! ik kom weder tot u, enz.”

T E L É M A C H U S .

2. „ Gelukkig vonden wij eenen goeden boer, die ons in zijne stulp bragt; wij aten met zeer veel smaaks van zijnen soberen maaltijd. Ons zoo vermoeid, zoo uitgehongerd ziende, zeide hij: Indien de goede God u aan de andere zijde van dien heuvel had doen aankomen, gij waart veel beter ontvangen geworden gij had een huis des vredes gevonden zulke liefdadige menschen ô! zulke goede menschen! — zij hebben wel geen beter hart dan ik; maar zij hebben meer vermogen, en men
zegt

zegt dat zij zulks te voren nóg veel meerder hadden zij lijdén niet, God dank; en ieder heeft genot van hetgeen hun is overgebleven."

J. J. ROUSSEAU.

3. „ O Téliémachus! uw arbeid overtreft nog dien van uwen vader; de trotsche vijand zucht in het stof onder het gevoel van uw zwaard; koperen poorten, ongenaakbare bolwerken storten neder voor uwe voeten. O groote Godin, welke zijn vader O jongeling, gij zult dan eindelijk Hier bestierf het woord in zijnen mond, en hij bleef, als ondanks zich zelven, in eene stille verbazing."

TELEMACHUS.

4. „ Maar indien de ondankbare tot zijnen pligt terugkeerde; indien het geloof in zijn hart weder eenigzins plaats vond; indien hij aan mijne voeten genade kwame vragen; indien gij, ó Liefde, hem weder onder mijne wetten terug wist te voeren; indien hij
maar

maar de ondankbare heeft het 'er slechts op gezet om mij te hoonen."

RACINE: *Andromaque.*

In de *beide eerste* voorbeelden van dit Hoofdstuk duiden de opschortings-stippen slechts eene *eenigzins langere rust* dan de *enkele stip alleen* aan; maar in de *beide laatste*, daarentegen, de *opschorting*, of *weglating*; van een gedeelte der phrase.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

VAN HET BIND-STREEPJE.

Men bedient zich van het *Bindstreepje* (—) om, in eene zamenpraak, de afscheiding tusschen eene vraag en derzelve antwoord aantewijzen; en dit teeken bespaart dus de lastige herhaling van: *zeide hij, zeide zij, antwoordde hij, antwoordde zij, enz.*

VOOR-

VOORBEELDEN.

1. „ Zie wel toe, zuster, is het zoo genoeg? zeg; ben ik 'er nog niet? — Neen. — Nu dan? — ~~Nu~~ neen: gansch niet. — Zie dan nu eens. — Het lijkt 'er nog niet naar. Het arme dier blies zoo lang dat hetzelfde eindelijk beratte.”

LA FONTAINE.

2. „ Terwijl zij nu over weg gingen zag hij dat de hals van den hond eenigzins kaal geschaafd was: Wat is dát toch? zeide hij. — Och, niets. — Hoe! niets! — Ten minste, zeer weinig. — Maar dan toch? — Dat komt mischien van den halsband, waaraan men mij vastlegt. Waaraan men u *vastlegt!* zeide de wolf: gij loopt dan niet vrij waar gij wilt? — Niet altoos: maar wat zegt dat? — Dat zegt zoóveel, zeide de wolf, dat ik van al uwe heerlijke geregten niets begeer, en dat ik tot zulk een' prijs zelfs den grootsten schat niet zoude willen koopen.”

DEZELFDE.

3. „ Jong-

3. „ Jongman, zeide de Bevelhebber, hett ziende, aanbidt gij denzelfden God dien *Lascas* aanbidt? — Ja, antwoordde Davila. — Gelooft gij dat ook *wij* kinderen zijn van dien God, zoo wel als *gij*? — Wel zeker. — Zoo zijn wij derhalve *broeders*? Waarom komt gij dan uwe handen in ons bloed doopen? — Ik gehoorzaamde slechts. — En aan wien? — Ach, gij weet dit immers wel. — Ja, ik weet dat gij van den slechtsten der menschen, en van den grootsten wreedaard jegens ons, uwe afkomst reket.” (1)

MARMONTEL.

NE.

(1) Tën opzigte van het overige gebruik van dit teeken, zoo in de eigenlijke betrekking van *Bindstreep*, als mede, gelijk hier boven geschiedt, in deszelfs hoedanigheid van *Rust- of Uitslatingsteeken*, gelijk ook bij wijze van *Parenthesis*, of *Tuschenrede*, en dus in plaats van zoogenoemde *Teksthaakjes*: zie het *Appendix* der onderhavige Verhandeling, pag. 203—204.

VERT.

NEGENSE HOOFDSTUK.

AANMERKINGEN.

Betreffende eenige der voorgaande Hoofdstukken, gelijk ook ten opzichte van eenige teekenen waarvan in dit Werk *niet* gesproken is.

EERSTE ARTIKEL.

AANMERKINGEN.

Aangaande de *Namen in Spraakwending* gebezigd.

1. „ De naam, bij wijze van *spraakwending* gebezigd en die aan het begin eener phrase voorkomt, wordt *gewoonlijk* slechts door eene *komma* gevolgd, gelijk in de *zes eerste voorbeelden van Art. IX des Eersten Hoofdstuks*; doch dezelve verkrijgt het *uitroep-teeken* achter zich, wanneer dezelve *tevens in spraakwending en als uitroep* voorkomt.

L

VOOR-

VOORBEELDEN.

„ *Ongelukkige!* welke naam is daar over uwe lippen gegaan!” —

„ *Trouwelooze!* durft gij u wel voor mij vertoonen?”

„ *Hemel!* wat zal ik tot hem zeggen? en waarmede zal ik aanvangen?”

„ *O mijn Zoon!* lieve hoop, die ik mij met geweld behouden heb!”

RACINE.

2. Een naam in spraakwending welke in het *ligchaam* der phrase, of van een gedeelte derzelve, voorkomt, wordt gewoonlijk door de *komma* voorafgegaan, gelijk in de zes laatste voorbeelden van Art. IX des Eersten Hoofdstuks; maar dezelve heeft het *uitroep* teeken vóór zich, wanneer het woord dat dien naam voorafgaat een tusschenwerpsel, of eenige andere spreekwijze, dat *uittoepreeken* vereischende is.

VOOR-

VOORBEELDEN.

„Hoe! *Mijn Heer*, is het mogelijk, dat de overwinning *U* zoo snel in *Aulida* teruggevoerd hebbe?”

„Ei! *Vader*, vergeet nu, in mijne tegenwoordigheid, voor een oogenblik, uwen rang.”

„Helaas! *Heere*, welk eene beroering is bij de mijne te vergelijken?” —

RACINE.

3. Welk interpunctieteekeu den naam in spraakwending ook voorafga, hij mag door allerlei voortgelijke teekenen achtervolgd worden: en wel,

Door de *komma*, indien de zin doorgaat;

Door de *kommapunt*, indien dezelve opgeschort wordt;

Door de *dubbele-punt*, indien dezelve nog langer geschorst wordt;

L 2

Door

Door de *stotpunt*, indien de zin met eenen naam in *spraakwending* eindigt;

Door het *vraagteeken*, wanneer met denzelfven een *vraagsgewijs voorstel* . *besloten* wordt;

Door het *uitroepsteeken*, indien de naam *tevens* in *spraakwending* en als *uitroep* voorkomt, en

Door het *opschortingsteeken*, wanneer men eene *nieuwe phrase* begint, zonder de vorige, en *welker laatste woord* een naam in *spraakwending* was, *behoorlijk voleindigd* te hebben.

V O O R B E E L D E N .

„ Alles is verloren, *Heere*, indien gij ons niet redt.”

„ Helaas! hoe dierbaar, *Heere*, zoude mij eene dergelijke ballingschap zijn!”

„ Ik weet het plan niet, waarmede de koningin zwanger gaat, *Heere*; maar ik vrees al-

alles kwaads van die vervoering die haar zoo zeer in beweging brengt."

„ Vergeet, indien dit mogelijk is, dat ik tot u gesproken hebbe, *Mevrouw*; en dat een zoo zuivere mond zich nimmer opene om zulk een afzigtelijk voorval te verhalen."

„ Gij geeft mij namen, die mij verwondering moeten baren, *Mevrouw*: ik ben niet genoegzaam onderrigt om dezelve te verstaan; en de Goden, hoe zeer ook sinds lange tegen mij vergramd, hadden mij het gehoor daarvan tot nog toe bespaard."

„ Ik weet het wel, *Mijn Heer*: ook strekt zich thans al mijne hoop slechts uit tot den doodelijken slag die mij wacht."

„ De oogenblikken zijn mij zeer dierbaar; verleen mij dus uwe aandacht, *Théseus*?"

„ Gij gaat naar het altaar; en ik loop insgelijks derwaarts heen, *Mevrouw*."

L 3

„ Zalt

„ Zult gij Phédrus niet gaan bezoeken, al vorens te vertrekken, *Mijn Heer?*

„ Welk een geluk voor u, *ô mijn Vriend!*”

„ . . . Zonder mijn bevel durft men zich hier laten vinden! Welk onbeschaamde komt hier den dood zoeken? *Wachters* Zijt gij het Esther? hoe! zoo geheel onverwacht?”

T W E E D E A R T I K E L.

A A N M E R K I N G E N ,

Over het Vraag- en Uitroepeteeken.

Deze beide interpunctieteekenen hebben de kracht der slotpunt slechts dan wanneer zij eene phrase besluiten wier zin volledig is; doch na een gedeelte derzelve kunnen zij de waarde eener komma, komma-punt, of dubbelpunt hebben: dit hangt slechts af van het verband hetwelk tusschen de leden dier zelfde phrase bestaat.

V O O R .

VOORBEELDEN.

1. *Vraagteeken*, de waarde der *Komma* hebbende (1):

„ Maar wat zal ik dan doen ?, vervolgde Télémachus op eene gematigden en ondergeschikten toon.”

„ Wat is ouder dan de eigenliefde?, en wat zoude nieuwer zijn, dan, de vervolger van zich zelve te worden?.”

2. *Vraagteeken*, de waarde der *Komma-punt* hebbende:

„ Het

(1) In de voorbeelden van dit Artikel zullen de vraag- en uitroep- of verwonderingsteekenen *onmiddellijk door die rustteekenen gevolgd* worden waarvan zij de *waarde* hebben. Bij voorbeeld, deze dubbele punctuatie?, of!, beteekent dat het vraag-, of uitroep-teeken daar ter plaatse de *waarde der komma* heeft; enz.

„ Het is mij dan volstrekt nutteloos, dat ik die twee minnaars onderling oneens heb willen doen worden, door te verklaren, dat ik mede aan die jacht deel wilde nemen! Zal ik dit waarlijk doen?; zal ik haar dan doen zegpralen, en mijne schoonheid slechts doen dienen om de hare des te meer te verheffen?; moet Télémachus, mij ziende, met nog heviger drift voor zijne Eucharis bezield worden?..”

TÉLÉMACHUS.

3. *Vraagteeken*, de waarde der *Dubbele-punt* hebbende.

„ En met welk eenen heerlijken luister praat ook niet de natuur hier op aarde?: door een helder licht, hetwelk zich van het oosten tot het westen uitbreidt, worden de beide halveronden van dezen bol beurtelings prachtig verguld; eene ligte en doorschijnende hoofdstof omringt denzelven; eene zachte en vruchtbare warmte bezielt en opent alle levenskiemen; enz.”

BUFFON.

4. *Uit-*

4. *Uitroep- of verwonderingsteeken, de waarde der Komma hebbende.*

„Welk eene onschuld!, welk eene deugd!, welk eenen afkeer van de ondeugd!, welk eenen moed in het tegenstaan der ongeoorloofde vermaken!.”

TELEMACHUS.

„Welke doelmatige legeringen!, welke schoone marschen!, welk eene stoutheid!, welke voorzorgen!, wat al gevaren!, wat al hulpbronnen!.”

BOSSUET.

5. *Uitroep- of verwonderingsteeken, de waarde der Komma-punt hebbende.*

„Ulijses zoon overtreft dezen reeds in welsprekendheid, in wijsheid, en in dapperheid. Welk een gelaat!, welk eene schoonheid!, welk eene zachtheid!, welk eene gematigdheid!; maar, tevens, welk eenen adel en welk eene grootheid!.”

TELEMACHUS.

L 5

„ Als

„ Als of 'er geene natuurlijke handgreep noodig ware, om banden van overeenkomst te vlechten!; als of de liefde welke men jegens zijne magen voedt, niet het grondbeginsel ware van die liefde welke men aan den staat verschuldigd is!; als of niet door middel van het vaderland in het *klein*, de *familie*, namelijk, het hart ook aan het vaderland in het *groot* verhecht wierde!; als of het niet de goede zoon, de goede man, de goede vader ware, die ook den goeden burger maakt!.”

J. J. ROUSSEAU.

6. *Uitroep teeken*, de waarde der *Dubbelpunt* hebbende.

„ Wee die eeuw in welke de vrouwen haar gezag verliezen, en haar oordeel op de menschen niets meer uitwerkt!: dit is de hoogste graad der bedorvenheid.”

DEZELFDE.

„ Gelukkig, zeide Mentor, het volk hetwelk door eenen wijzen koning geleid wordt!:

wordt!: dit volk leeft in overvloed, het leeft gelukkig, en het bemint hem aan wien hetzelfde al dat heil te danken heeft.”

TELEMACHUS.

Deze laatstvoorgaande beide voorbeelden kunnen vergeleken worden met die welke het *tweede artikel van Hoofdstuk III* uitmaken.

„En welk een' zondvloed van onheilen daardoor over het volk!: de sterke plaatsen bezet door snoodaards; verkeerde driften, steeds door verachting gebrandmerkt, de weg geworden tot roem en eere; het openbaar gezag, gevestigd ter handhaving van de orde en eerbaarheid der wetten, zich verkregen door buitensporigheden welke dezelve schenden; de zeden reeds in derzelve bronwel bedorven; die starren, die onzen weg moesten verlichten, verwandeld in dwaalstarren, die ons van het regte pad doen dolen; de welvoegelijkheid, zelfs de algemeene en openlijke, door de ondeugd steeds benijd, als

af-

afgesletene gewoonten verzonden naar de onderwetsche deftigheid onzer Voorvaderen; de wanorde ontheven zelfs van den zachten dwang der inschikkelijkheid; en gematigdheid in ondeugd bijna even belagchelijk geworden als de deugd zelve.”

MASSFLON.

Dit, gelijk mede het eerstvolgende, voorbeeld kan vergeleken worden met die welke het *vierde Artikel des derden Hoofdstuks* uitmaken: als zijnde eene algemeene voorstelling, welke vervolgens in bijzonderheden ontwikkeld wordt.

„ Ach! mijne Broeders, wat al goeds, nog eens, kan alleenlijk uw voorbeeld onder het volk te weeg brengen!: de openbare vermaaken worden afgeschaft, zoodra gij dezelve slechts niet langer wettigt door uwe tegenwoordigheid; onbetamelijke modes worden verbannen, zoodra gij dezelve maar niet langer volgt; gevaarlijke gewoonten in onbruik
ge-

gebracht, wanneer gij dezelve slechts laat varen; en de bron van bijna alle onheilen toegestopt, zoodra gij slechts naar Gode begint te leven.”

MASSILLON.

DERDE ARTIKEL.

VAN DE DUBBELE-KOMMA.

De *Dubbele-komma* is een teeken hetwelk vóór en na iedere *aanhaling der woorden van eenen anderen* geplaatst wordt.

VOORBEELDEN.

Zoodra Camillus in de vergadering verscheen, stonden de Afgevaardigden van den Senaat dadelijk op, en ruimden hem eene plaats in, den Eersten Magistraatsperfoon der Republiek waardig. Na dat zij hem, vervolgens, verslag gedaan hadden van het verdrag met Brennus gesloten, beklaagden zij zich zeer, over het bedrog, door dien Vorst, in de nakoming van hetzelfde, jegens hen gepleegd.

„ Brengt

„Brenge dit goud maar weder in het Kapi-
 „tool,” zeide hij tot de Afgevaardigden;
 „en gij, Gaulers,” vervolgde hij, „vertrekt
 „met uw gewigt en met uwe schalen: het
 „is slechts met *staal* dat de Romeinen hun
 „land terug bekomen moeten.” —

VERTOT.

Ik kom, ik roep hem; en, de hand naar
 mij uitstreckende, opent hij zijn stervend oog,
 doch hetwelk hij ook dadelijk weder sluit:
 „De hemel,” zeide hij, „ontneemt mij een
 „onschuldig leven. Draag, na mijn ver-
 „scheiden, toch vooral zorg voor de wee-
 „moedige Aricia. Lieve vriend, indien
 „mijn vader t'eenigen tijde nog eens weder
 „tot zich zelve moge komen, en hij het on-
 „geluk betreure, eenen te onregt beschuldig-
 „den zoon wedervaren: zeg hem dan, dat
 „hij, ten einde mijn om wraak roepend
 „bloed, mijne klagende schim, te bevredi-
 „gen, zijne gevangene slechts met zachtheid
 „behandele; dat hij haar wedergeve.....”

Na

Na dit laatste woord uitgebragt te hebben, stierf de held, en liet slechts een misvormd ligchaam — het treurig voorwerp van den toorn der Goden, en hetwelk zelfs voor het oog van eenen vader onkenbaar zou geweest zijn — in zijne armen achter.

R A C I N E.

Sommigen plaatsen eene dubbele-komma vóór *ieder*en regel der aanhaling, hoe lang dezelve ook zijn moge, gelijk in de beide boven door mij aangevoerde voorbeelden; anderen, weder, vergenoegen zich met slechts een zoodanig teeken *vóór het eerste en achter het laatste woord* der aanhaling te plaatsen.

V O O R B E E L D E N ,

„ Zich vervolgens tot het volk wendende, hetwelk verontwaardigd scheen over het geweld dat men hem aandoen wilde, riep hij uit al zijne magt:” „ Staat mij bij, Spitsbroeders, wij hebben geene andere hulpbron te-

tegen eene zoo verschrikkelijke dwingelandij, dan in onze krachten."

VIERDE ARTIKEL.

VAN DE TEKSTHAAKJES, OF PARENTHESSES.

Men noemt Teksthaakjes, of Parentheses, twee haakjes, *tusfchen welke men eenen bijgevoegden, doch op zich zelveu volledigen, zin besluit, welke den doorgang van den hoofdzin voor een oogenblik afbreekt.* Tegenwoordig bedient men zich bijna van geene tusfchenredenen meer. Zie hier nogtans daarvan een

VOORBEELD:

„ Tien jaren tijds werden besteed tot het toebereiden van bouwstoffen, het vormen van zamenvoegingen, het verkrijgen van grondige kennis van zaken, en het zich oefenen in de kunst van schrijven; en ten einde van dit tijdvak kwam het Eerste Deel der Natuurlijke
His-

Historie ten voorschijn, om Europa te verbazen. — Van dit Werk sprekende, hetwelk ieder gelezen, en bijna ieder bewonderd heeft, hetwelk, zoo ten opzigté van den arbeid der zamenstelling, als der tot hetzelfde voorbereidende oefeningen, het geheele leven van den Heere De Buffon heeft bezig gehouden, zullen wij slechts de waarheid ten gidsé nemen; (*want waarom zouden wij, op eene nuttelooze wijze, door lofredenen, welke slechts eenen enkelen dag duren zouden, eenen naam trachten te verheffen, die onsterfelijk zijn moet?*) en, zoo mogelijk, den invloed van al die oorzaken welke op het vaak vlugtig oordeel der tijdgenooten krachtig kunnen werken vermijdende, slechts het meer duurzaam oordeel der nakomelingschap ons ten doel trachten te stellen.”

Lafredo op BUFFON.

Wanneer men eene phrase aanvoert, in welke zich een voornaamwoord bevindt hetwelk de plaats van een naamwoord vervangt,

M

en

en hetwelk niet in die phrase is uitgedrukt, dan stek men, ten einde deszelfs bedoeling des te duidelijker te maken, het naamwoord, hetwelk onder dat voornaamwoord is verstaan geworden, *tusfchen twee parenthofes, of zoogenoemde teksthaakjes, nevens hetzelfde.*

VOORBEELDEN.

„Indien een ander *haar* bezitten moest (*Antiope, de dochter van Idoméneus*), zoo zoude ik mijne dagen treurig en in bitterheid doorbrengen.”

„De wetten vertrouwen *hem* (*den koning van Creta*) de volken als een allerdierbaarst pand, onder voorwaarde dat hij de vader zij zijner onderdanen.”

„Séfostris had, om *hunnen* hoogmoed (*dien der Tijriërs, namelijk,*) te fnuiken, befloten hunnen handel in alle zeeën te verontrusten.”

TIEN-

 TIENDE HOOFDSTUK.

VAN DE ALINEA.

Alinea beteekent: aan de linie (schrijven;) en, aan de linie schrijven beteekent, hier ter plaatse: eenen nieuwen regel beginnen, alhoewel die op welken men de laatste phrase geëindigd heeft nog niet vol zij. En, om dan de alinea te beter te doen uitkomen, begint men iederen eersten regel derzelve een weinig binnenwaarts.

Men behoort de alinea steeds te bezigen, wanneer men, door den aard van het onderwerp hetwelk men behandelt, genoodzaakt is eene merkelyk langere rust dan die welke de *stip* beteekent aantetuiden. (1)

VOOR-

(1) Vooral, wanneer tevens van eene geheel nieuwe zaak begint gesproken te worden, of eene geheel nieu-

V O O R B E E L D.

(De Dood van den Zoon van Idoménéus.)

In dezen oogenblik verbaasde Idoménéus, geheel buiten zich zelve en als door helsche furiën vaneen gescheurd, allen die rondom hem stonden. Hij stoot zijn zwaard in de borst van het kind, en trekt hetzelfde, rokende en met bloed bedekt, terug, om het ook in zijnen eigen' boezem te drukken, doch wordt daarin nog eenmaal wederhouden door hen die hem omringen.

Het kind stort plotseling ter aarde neder, wentelende in zijn bloed; zijne oogen zijn dadelijk beneveld door de schaduwen des doods;

we rede begint. Anders, toch, heeft men nog wel andere teekenen om eene langere rust, dan die der stip alleen, aantetduiden; bij voorbeeld, door achter dezelve een of meerdere dwarsstreepjes, of andere stippen, te plaatsen, enz.

V E R T.

doods; hij tracht, desnietteenstaande; dezelve nog eenmaal, min of meer, te openen naar het licht, maar nauwelijks heeft hij hetzelfde gezien, of hij kan het niet langer verdragen. Zoo verkwijnt eene schoone lelie in het veld, in haren wortel door het ploegijzer getroffen, en kan zich niet langer staande houden; zij heeft haar levendig wit, en dien glans die het oog zoo zeer verrukte, nog wel niet geheel verloren, maar de aarde voedt haar niet langer, en haar leven heeft opgehouden: zoo werd ook de zoon van Idoméneus, als eene jonge en teedere bloem, reeds in zijne prille jeugd wreedelijk afgemaaid!

De vader, geheel gevoelloos geworden door overmaat van smart, weet niet langer waar hij is, noch wat hij gedaan heeft, noch wat hij doen moet; hij gaat met waggelende schreden stadwaarts, en vraagt naar zijnen zoon.

Middelerwijl schreeuwde het volk, door medelijden jegens het kind en afgrijzen van

de onmenselijke daad des vaders aangedaan, dat de regtvaardige Goden hem aan de helsche razernijen hadden overgegeven. De woede verschafte hun wapenen: zij grijpen stokken en steenen. De tweedragt blaast een doodelijk gif in aller harten, en de Crétenfen, de wijze Crétenfen, vergeten de wijsheid welke zij zoo zeer bemind hebben, en erkennen den kleinzoon van den wijzen Minos niet meer!" —

Dit fragment uit den *Télémachus* is verdeeld in vier *alinea's*:

De éérste stelt de daad des vaders voor, die zijnen zoon vermoordt;

De tweede, den toestand van den zoon, door zijnen vader vermoord zijnde;

De derde, den toestand van den vader, na den dood van zijnen zoon;

En de vierde, de handelwijze des volks
ten

ren opzigte van *Idoménée* en zijnen zoon beiden.

Echter is men het, ten opzigte van het gebruik der *alinéa*, even zoo min onderling eens, als ten opzigte der *overige* interpunctie-teekenen: in de meeste uitgaven van den *Télémachus* vindt men dit stuk in vier *alinéa*; maar in sommige andere (en deze zijn zekerlijk de minst naauwkeurige,) vindt men hetzelfde ook in *ééne éénige*; en hetgeen mij nog het meest bevreemdt, is, dat men hetzelfde alzo ook in de *Léçons de littérature & de morale, de M. Noël & De la Place* aangevoerd heeft. (1)

Heeft

(1) Dit verwondert *mij minder*, daar, in vier *alinéa*, dit stuk toch *rijkelijk genoeg gesnipperd* is: als zijnde de bewuste vier deelen *dáártoe wat ná aan malkander verwant*. Men kan hier, gelijk ten opzigte der *overige* interpunctie-teekenen, *zoo wel te veel als te weinig* doen.

Veel

M 4

Heeft Fénelon slechts *éens*, dan wel *vier*, alinéa van dit stuk gemaakt? Dit weet ik niet; maar dit weet ik wel, dat ik hetzelfde in *vier* veel naauwkeuriger dan in *éene* gesteld vinde. (2)

A N-

Veel hangt ook hier, te weten, voor den *uiterlijken schijn*, van de wijze van *construëren*, en het *meer- of minder gebruik van voegwoorden*, af. Ik voor mij zou dit verhaal in *éene*, of *ten hoogste twee*, alinéa besluiten, en welke *tweede* dan beginnen zoude, waar nu hier boven de *derde* begint. De *beide eerste*, toch, stellen *te zamen slechts* voor, de *daad des vaders ten opzichte van deszelfs zoon*, met *derzelver onmiddellijke gevolgen voor dien zoon*; en de *beide laatste weder te zamen slechts* de *gevolgen van die daad voor den vader-zelven*. Hoe naauw dus aan malkander verbonden, voor *zoo veel splitsing en scheiding, als boven!*

V E R T.

(2) En ik niet, Heer Profesfor! althans *niet beter*, want de *uiterlijken raken* malkander; maar in dubieuze gevallen, soortgelijke *bijzonderingen* als nu vervolgens

ko-

A N D E R V O O R B E E L D .

Corneille en Racine door Fontenelle, den Neef van Corneille, beoordeeld.

Corneille heeft volstrekt geen' auteur vóór zich gehad, die hem ten gids heeft kunnen verftrekken; Racine heeft Corneille gehad.

Corneille heeft het Fransche tooneel zeer onbeschaafd gevonden, en heeft hetzelfde tot eenen zeer hoogen trap van volmaaktheid ge-

komen zullen *daarvan uitgesloten*, is het zeker een goede regel, zich aftevragen: of bij den aanvang van die of die alinéa *wel een geheel nieuwe, hooge leestoon voegen* zoude: daar *deze* toch, in *verhalen* en *alle voortgelijke doorgaande* stukken, het *onderscheidend kenmerk* eener goede alinéa is, en juist die *nieuwe zaak*, en *daaruit voortvloeiende langere rust*, aanduidt, *welke maar alléén (opfommingen enz., als boyen, uitgezonderd) het gebruik der alinéa versifchen.*

V E R T .

M 5

gebracht; Racine heeft hetzelfde zelfs niet eens in dien staat van volkomenheid gehouden, waarin hij hetzelfde gevonden had.

De karakters van Corneille zijn waar, ofschoon niet gemeen; die van Racine zijn alleen dáárom waar, omdat zij gemeen zijn.

Somtijds hebben de karakters van Corneille, door derzelver adel en zonderlingheid, iets onwaars; maar somtijds hebben die van Racine, juist door derzelver waarheid, iets laags.

Indien men een edel hart heeft, zoude men aan de helden van Corneille wenschen te gelijken; maar, indien men kleinhartig is, zoo verheugt men zich dat de helden van Racine ons gelijken.

Men voert uit de stukken van den eenen het verlangen om deugdzaam te zijn, en uit die van den anderen, het vermaak om makers in zijne zwakheden te hebben, aan.
Het

Het toedere en bevallige van Racine wordt somtijds bij Corneille —, maar het groote van Corneille nimmer bij Racine gevonden.

Racine heeft bijna nooit anders dan Frantschen, en de tegenwoordige eeuw, geschilderd, zelfs dan, wanneer hij eene *andere* eeuw, en *andere* volken heeft willen schilderen, maar, bij Corneille ziet men al die volken en al die eeuwen welke hij zich maar ten doel had gesteld.

Het getal der stukken van Corneille is veel grooter dan van Racine, en nogtans is de eerste veel minder dan de laatste in herhalingen gevallen.

Op die plaatsen waar de verificatie van Corneille schoon is, is zij stouter, edeler, sterker dan —, en tevens even zuiver als die van Racine, maar zij houdt zich op dien trap van schoonheid niet staande; doch, die van Racine houdt zich steeds staande op den zijnen.

Min-

Mindere Schrijvers dan Racine zijn, na hem, in zijne soort geslaagd; maar geen hunner, zelfs Racine niet, heeft immer, na Corneille, aan die soort durven roeren, welke dien laatsgenoemden zoo geheel bijzonder eigen was." —

Hoewel de alinéa, *over het algemeen*, eene langere rust dan de *stip* aanduidt, zoo kan men zich echter van dezelve ook bedienen, ten einde op eene minder verwarde, en dus duidelijker, wijze de *onderscheidene bijzonderheden van eene of andere algemeene voorstelling uittezetten*.

VOORBEELD.

„ Men moet zich dadelijk tot een zeker klein getal tijdvakken, of hoofdgebeurtenissen, bepalen; gelijk ten opzichte der *Oude Geschiedenis* zijn, dat van:

Adam

Adam, of de schepping;

Noach, of den zondvloed;

*De roeping van Abraham, of den aan-
vang van Gods verbond met de menschen;*

Mozes, of de beschrevene Wet;

De verovering van Troije;

*Salomo, of de grondvesting des Tem-
pels;*

Romulus, of de stichting van Rome;

*Cijrus, of de verlossing van Gods volk
uit de Babylonische ballingschap;*

*Scipio, of de bemeestering van Kar-
thago;*

*De geboorte van onzen Heere Jezus
Christus;*

Kon-

(190)

Konstantijn, of den vrade der herke;

*Karel de Graote, of de vestiging des
nieuwen Rijks." —*

ROSSUET.

E I N D E

AAN-

A A N H A N G S E L.

Hier volgde nu, bij onzer Auteur, eene menigte voorbeelden, in welke men *nog nader de toepassing* vond der te voren opgegevene regelen; gelijk ook eene menigte andere, ter *oefening*, welke, opzettelijk, geheel zonder interpunctie gelaten waren, en waarvan dus de plaatfing aan den Lezer zelven overgelaten was: doch, daar van de éérstgenoemde foort reeds voorbeelden genoeg in het *ligchaam* der Verhandeling voorkomen, en de andere, ter *oefening*, zich overvloedig genoeg in het *dagelijksche leven* voordoen, heb ik, noch door de éérst- noch door de laatstgenoemde, dit Werkje noodeloos willen doen vindiigen, maar, liever, hetzelfde befluiten met

met nog eene korte, *nadere ontwikkeling der Aanmerking aan den voet der éérste bladzijde geplaatst.*

Wordt de gezegde aanmerking, inderdaad, door deskundigen gebillijkt, dan had de Schrijver nog moeten gewagen,

1. Ten opzichte zijner *eigene taal*,

a. Van de *Cedille* (·); welke, onder de letter *c* geplaatst, daar, waar dezelve anders den klank der *k* zoude hebben, te weten, vóór de letters, *a*, *o* en *u*, haar geheel verzachten, en tot den klank der *s* veranderen kan; als in de woorden: *deçà*, *leçon*, *reçu*, &c., en

b. Van het *accent grave*, of *zwarte klankteeken* (`); in: *dès*, *près*, *accès*, &c. en

2. Ten opzichte van eenige andere teekenen,

nen, welke wij Nederlanders met hem gemeen hebben :

a. Van het *accent aigu*, of *scherpe klankteeken* ('); in zijn: *préséance*, *procédé*, *créé*, &c., en in ons *wél*, (bij voorb.: *Daar doet gij wél aan; hij heeft het wél*; enz.) — *én*, (in: *En dit éN dat bevalt mij niet*; — *óf*, (in: *een van beiden: óF dit is waar, óF dat*) enz.; en, in één woord, boven elke letter, of lettergreep, welke men, in het lezen, *bijzonder gearticuleerd of gedrukt* wenscht te hebben.

b. Van het *accent circonflexe*, of *omgebogen klankteeken*; of, liever, *uitlatingsteeken* (^); want, offchoon hetzelfde, in de Fransche taal, dikwijls, als eenen *zwaren* klank aanduidende, is aangemerkt en gebezigd, zoo komt mij voor, dat zulks

N

en-

enkel geschied zij, door het zïen gebruiken van hetzelfde boven woorden, of lettergrepen, die zulks te voren ook *geheel* zonder dit teeken, doch door *invoeging der s*, waren, en wier *uitlating* hetzelfde nu alleen aanwijst: en voor deze opinie, welke aan *fommige* Fransche-taal-Liefhebbers mischien nog al vreemd voorkomen zat, heb ik, onder andere, deze redenen:

1. De overtuiging, dat de Fransche taal dit teeken ter *verzwaring* der *e*, of *o* *volbrakt* niet noodig heeft, maar ter vorming van dien zwaren klank *overvloedige* andere hulpmiddelen bezit; én in haar *accent grave*, (zie de voorbeelden boven aangehaald,) én in hare *zamengefelde* klanken: *ai*, in: *j'aimai*, *jamais*, &c., — *oi*, in: *j'aimois*, *Anglois*, *Polonois*, &c. en: *es*, in: *des*

des (zelfs zonder accent grave, en slechts als *article*,) *les*, *mes*, *ses*, &c.

B. De bewustheid, dat dit teeken, bij zuiver en correct Fransch, juist maar alléén voorkomt boven zulke woorden, welke te voren die *s* hadden, maar dezelve nu missen; bij voorbeeld, boven *être*, weléer *estre*; *prêt*, voor het oude *prest*; *côte*, voor *coste*; *hôte* voor *hoste*; &c. en

C. Dat, in zuiver en naauwkeurig Fransch, dit teeken gevonden wordt, niet alleen boven woorden, op welke hetzelfde, uit hoofde van derzelvev *zamenstelling*, niets zwaars uitwerken kan; als, bij voorbeeld, boven: *bâtiment*, *bâsir*, *bâton*, *Benoit*, *hâler*, *pâle*, *pâlier*, *pâte*, *pâlier*, *pâte*, *pâté*, *pâtée*, *pâtir*, *pâtis*, *naguit*, *île*, *presqu'île*, *gout*, *dé-*

godt, godter, plüpart, enz., — maar zelfs boven woorden, welke uit derzelve eigen aard, en ook *zonder*, hiernevens, dit teeken, reeds zoo zwaar uitgesproken moeten worden als zij ook *met* hetzelfde immer zouden kunnen; gelijk, bij voorbeeld, *boven, naître, naït, païs, paître, paroît, paroître, enz.*; waarboven dit teeken, dus, ter *verzwaring, volstrekt noodeloos en overtollig* zijn zoude, en *het nu, echter*, wil men de *naauwkeurigheid* betrachten, *volstrekt vereischt* wordt.

Ik houde hetzelfde, dus, tot nog toe, ook in het *Fransoh*, slechts voor een *Abréviatieteecken*, hetwelk de *uitlating van eene, welker aldaar gevondene, letter* aanduidt; gelijk hetzelfde ook in onze *Nederlandsche taal*, vooral *poëzij*, zeer dikwijls aldus wordt gebezigd, ten einde,
 door

door de *weglating van eene medeklinker*, de woorden, waar men dit voor het metrum, of de voetmaat, noodig heeft, *eene lettergreep te verkorten*; schrijvende men alzoo: *biën*, voor *bieden*; *blaân*, voor *bladen*; *doôn*, voor *dooden*; *paân*, voor *paden*; *wêr*, voor *weder*, enz.; —

Na dezen uitstap, dunkt ons nu nog door den Auteur, ten onregte, achtergehouden te zijn:

- c. De, aan de Fransche en Nederlandsche talen beiden gemeene, *Apostrophe*, of *Letterknotter* ('), welke insgelijks de weglating eener letter aanwijst; doch wordt deze, in het *Fransch*, slechts aan het *einde* van sommige woorden gebezigd; en wel in dezulke, welke aldaar eene *a* of *e* hebben, en op welke, aan het

begin der onmiddellijk daaropvolgende, ook een *kliaker*, of *stomme h*, volgt; gelijk in de woorden: *l'aurore*, voor *la aurore*; *l'étude*, voor *la étude*; *n'est*, voor *ne est*; *qu'il*, voor *que il*; *qu'on*, voor *que on*; *qu'un*, voor *que un*; *l'habit*, voor *le habit*; *l'homme*, voor *le homme*, enz.; — en, in onze *Nederlandsche* taal, voornamelijk in *dichtmaat*, ter afkapping der letters *e*, *de*, *he*, aan het *begin*; of der *a*, *e*, *i* of *en* in het *midden*, of aan het *einde* der woorden; ~~schrijvende~~ men alzoo: *'s*, voor *des*; *'t* voor *het*; *dankb're*, voor *dankbare*; *gedacht'nis*, voor *gedachtenis*; *heil'ge*, voor *heilige*; *een'*, voor *enen*, enz.;

d, Het *Tréma*, of *Scheidingsteeken* (·);
 strekkende om *twee*, in hetzelfde
 woord

woord naast malkander komende, doch tot verschillende syllaben behorende, klinkers van malkander te scheiden; gelijk in de woorden: poëte, Judaïsme, hébraïque, hébraïsme, aëré, aërographie, aërometrie, Noël, héroïque, zoële, ijoëde, ijpsloëde, Aäron, Kanaän, Henriëta, beëdigen, priëel, zeeën, poëzij, enz.;

e. De Guillemets-doubles, of vierdubbele komma („ „); bij aanhalingen, welke in andere aanhalingen voorkomen, gebruikelijk, ten einde dezelve van de laatstgenoemde te onderscheiden;

f. De Astérique, of het starretje (*); welk teeken, en ook wel andere soortgelijke, bij voorb: †, ‡, of †, Δ, enz., ook wel enkele cijffer- of schrijffletters, op zich zelve, of

tusſchen twee haakjes ſtaande, en in het algemeen: *Renvoiteekens* genoemd, gebezigd worden tot het *verwijzen*, het zij naar *Noten*, *Ophelderingen*, of *Uitlatingen*, in *nader verklaringen*, *ontwikkelingen*, of *aanyullingen* beſtaande; en welke, in het *ſigchaam* des geſchrijfs minder voegende, of ook wel *vergeten*, *aan den voet* of *op den rand* der bladzijden worden geplaatst, en aan ſlechts eenigzins geoeffende ſchrijvers en lezers overvloedig bekend zijn; — ook wordt het *éérſtbovengenoemde* teeken nog gebruikt, bij drie of meerdere tevens, ter aanduiding, en in de plaats, van den *naam* van iets, of iemand, welken men *niet gaarne uitdrukkelijker, of duidelijker, wil of mag noemen*, enz.

g. Den

g. Den *Custos*, *Wachthouder*, of *Oververwijzer* (*z*); welken men aan den voet eener bladzijde plaatst, vóór de eerste syllabe, of het eerste nummer, (behalve dat der pagina) waarmede de eerstvolgende bladzijde begint; en welk teeken dient, om alle *belemmering* in het lezen, welke anders ligt door het omslaan der bladen veroorzaakt zoude kunnen worden, *voortekomen*;

h. De *Barre-de-liaison*, of *koppelstreep* (-); waardoor men sommige *zamengefelde* woorden, en welke, uit *hoofde van derzelver zamenfelling*, *geene onmiddellijke aanëenschakeling* gedoogen, aan malkander verbindt; gelijk, bij voorbeeld: *Oranje-Nassau*, *Anglo-Rusfisch*, *Piano-Forte*, enz.; en waardoor men ook, om lastige herhalingen te vermijden,

onderscheidene, zelfs soms merkelijk van malkander verwijderde, doch *denzelfden* uitgang hebbende, woorden tot malkander in verband brengt, en achter dezelve allen te zamen slechts éénmaal dien uitgang schrijft; bij voorbeeld, in, *Dank-Vast. en Bededag; Laken-, Katoen-, Zijde-, Kant- en Papierfabrieken; Houtzaag-, Snuif-, Loodwit-, Olie- en Peelmolens*, enz. — gelijk men ook door dit teeken, achter het afgebrokene gedeelte eens woords, aan het einde der gedrukte regels, deszelfs betrekking tot de eerstvolgende syllabe op den nieuwen regel aanduidt: gelijk zulks in *geschreven* schrift door het straksgenoemde *Tréma*, of *scheidingsteeken*, of ook wel door de *dubbele komma* geschiedt;

t. De

i. De *Pause-Extraordinaire*, of *Rust-streep* (—); dienende om, daar, waar geen ander rustteeken voegde, en echter eene korte verpoozing noodig is, *drie tellens toevens* aantewijzen; het zij op zich zelve, het zij onmiddellijk na een ander rustteeken geplaatst; als wanneer deze streep *drie tellens extra* rust aanduidt; — dezelve wordt ook wel, bij *drie of meerder toevens*, vóór of ná, of vóór én ná, eene kortere of langere *aanhaling* gebruikt, om daardoor te doen zien, dat men slechts een *Fragment* levert; ook wel als *uitlatingteeken*, bij *algemeen bekende* aanhalingen; bij voorbeeld, van *Bijbelplaatsen*: wanneer men, *in stede van alles* te schrijven, slechts de *éérste en láátste* woorden derzelve schrijft, en dezelve

dan

dan door eene zoodanige streep aan malkander verbindt; en eindelijk ook nog, somtijds, vóór en ná eenen *ingeschoven* zin, en alzoo bij wijze van *Parenthesis*, of *Tusschenrede*, en in de plaats van *Teksthaakjes*;

- j. De *Paragraaf*, of het *Afdeelingsteeken* (§); hetwelk men, desbegeerende, gebruikt om de *onderscheidene deelen* eener rede aan te wijzen. Anders bedient men zich te dezen einde ook wel van *onderscheidene, enkele Letters van het Alfabet*.

En, eindelijk nog, ten laatste,

- k. De *Ligne-Italique*, of *Cursijfstreep*; welke men zoo kort of lang maakt als men goedvindt; of, wel, als
het

het geschrevene verëischt, en welke, in geschreven schrift, onder het een of ander woord, ja zelfs onder geheele regels, geplaatst, dienen moet om dezelve merkelyk voor het overige des geschrijfs te doen uitkomen, en, in het lezen, bijzonder te doen drukken, of articuleren; en welke ter perse door eene geheel andere letter dan het gros des werks, cursif-letter genaamd, aangewezen wordende, mij toeschijnt insgelijks wel degelyk tot het getal der schrijf- en leesteekens, of, met andere woorden, tot die der Interpunctie, te behooren.

VERTALER.

E R R A T A.

Voorwerk.

STAAT:

MOET ZIJN:

- pag. vi. reg. 2 van bov. in zeker derde
 — VIII. — 3 — — — — — nog noch
 — IX. — 5 en 6 v. b. , — , —
 — XIII. — 4 — — — — — ik dezelve

in zeker derde ,
 noch nog
 — , — ,
 ik heb dezelve

Verhandeling.

- pag. 6, reg. 3 van bov.
 (in de Noot) *de 4de*

Dit is hier *geheel overtollig*, en bij abuis in dezen tekst geraakt uit eene Noot voor den *Zetter*. Hiervoor had *alleén het teeken der 4de halve rusting*, zijnde eene *staande streep [|]*, moeten staan.

- 7. reg. 2 van bov.
 (in de 2de Noot) , —
 — 13. reg. 2 van ond.
 (in de Noot) en
 — 15. reg. 3 en 4 v. o. laffe weekelijkheid
 — 27. — 11 van bov. lang vrienden,
 — 49. — 2, 3 en 4 stand welken gij verko- }
 van bov. zen hebt. ” } BOSSUET.

— ,
 en
laffe weekelijkheid
 lang, vrienden,
 In de *verkeerde kolom*.

- 50. 1ste kolom ;
 reg. 10 en 11 ten opzigte van de be- }
 van bov. rekening. }
 — 60. reg. 5 van ond. priesters, of druïden,
 — 76. — 2 van bov. Eiland Circé,
 — ibid — 4 — — — — Charijbdes
 — 79. — 1 — — — — ond. tweede Noot

te dezen opzigte in de
 berekening.
priesters, of druïden,
 Eiland van Circe,
 Charijbdis
 Noot (*tweede komt in*
het gedrukte niet te
pas.)

- 83. — 1 — — — — — bov. eene
 — 101. — 4 — — — — — ond. den bodem insloege.
 — 130. — 8 — — — — — bov. waarheid edel, om ;
 — 133. — 7 — — — — — verduisteren ;
 — 140. — 3 — — — — — ond. zij kunnen
 — 152. — 6 — — — — — Emilia
 — 154. — 2 — — — — — bov. wat al
 — 193. — 3 — — — — — aigfu
 — 196. — 4 — — — — — hiernevens

eenen
 vernietigde.
 waarheid; edel, om
 verduistert ;
 Zij kunnen
 Emilius,
 welke
 aigu
 Dit woord is, insge-
 lijks, daar ter plaatse
geheel overtollig, en
 mede, bij abuis, in
 den tekst geraakt.

A T A E E

179078

179078

should be involved in
the process of development
of the program, and
should be given a
major role in the
planning and execution
of the program.

It is recommended that
the program be developed
in a manner which
will allow for the
maximum participation
of the staff in the
planning and execution
of the program.

It is recommended that
the program be developed
in a manner which
will allow for the
maximum participation
of the staff in the
planning and execution
of the program.

179078

